

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
PRÁVNICKÁ FAKULTA

Luděk Novák

Co je závazné ze soudního rozhodnutí? (česko-anglické srovnání)

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Vedoucí diplomové práce: doc. JUDr. Zdeněk Kühn, Ph.D., LL.M., S.J.D.

Katedra teorie práva a právních učení

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 5. 4. 2017

Prohlášení

Prohlašuji, že předloženou diplomovou práci jsem vypracoval samostatně a že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny. Dále prohlašuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Luděk Novák

*S poděkováním za podporu a trpělivost
věnuji rodině*

Poděkování

Rád bych poděkoval vedoucímu práce doc. JUDr. Zdeňku Kühnovi, Ph.D., LL.M., S.J.D. za vstřícný přístup, zapůjčení některých zdrojů a odborné připomínky. Velký dík patří také Davidu Mikyskovi za trpělivé čtení nespočtu verzí úvodních kapitol práce a podnětné komentáře. Největší dík dlužím Pavle, ona už bude vědět za co. V neposlední řadě také děkuji autorům z Fakulty informatiky Masarykovi univerzity za třídu dokumentu *fitthesis2*, která posloužila jako šablona této práce.

Obsah

Poděkování	iii
1 Úvod	1
2 Postavení judikatury na evropském kontinentu	4
2.1 Dějinný vývoj	4
2.2 Význam a závaznost	18
3 Postavení judikatury v common law	24
3.1 Dějinný vývoj	24
3.2 Precedenční závaznost	29
4 Postavení judikatury: kontinent vs. common law	32
5 Co je závazné z judikátu v České republice?	38
5.1 Normativní význam judikatury v ČR	38
5.2 Závazná část z judikátu aneb znovu ratio a dictum?	49
6 Co je závazné z precedentu v Anglii a Walesu?	57
6.1 Rozhodnutí tvořící závazný precedent	57
6.2 Závazná část aneb ratio decidendi vs. obiter dictum	69
7 Co je závazné: ČR vs. common law	77
8 Závěr	79
Literatura	81
Shrnutí	88
Summary	90

1 Úvod

Úvodem je potřeba položit si několik důležitých otázek. Proč se zabývat závazností soudního rozhodnutí a proč zrovna srovnáním s anglickým právem? V osobní rovině je moje odpověď vcelku jednoduchá. Na počátku stála prachobyčejná touha po hlubším poznání. Vycházela jednak z vědomí, že přestože domácí právo spadá do kontinentálního typu právní kultury (*civil law*) a soudní rozhodnutí není formálním pramenem práva,¹ je judikatura v právní praxi velmi důležitá. Jednak proto, že jsem prošel kurzem *Introduction to English and European Union Law* vyučovaným na fakultě a chtěl navázat na to, co jsem si odtud odnesl.

Vezmu-li důvody objektivně, je odpověď mnohem složitější. V nejobecnější rovině platí, že každý srovnávací počín podporuje kritický pohled na fungování vlastního systému.² Ve chvíli, kdy se i na kontinentu přiznává judikatuře stále větší význam, je příhodné rozvíjet kritický přístup pohledem do systému, kde judikatura tradičně zastává čelné místo. Dalším důvodem může být přetrvávající diskuse o dichotomickém dělení či sblížování *common law* a kontinentálního typu právní kultury, jejichž zástupce představují zkoumané jurisdikce. Pokud se podíváme na tuto debatu skrze postavení judikatury v právních řádech, je právě otázka závaznosti zásadní. V Anglii je judikatura spjata s precedentní závazností, naproti tomu u nás se jí přisuzují určité normativní účinky. Jakou mají povahu a jak si stojí ve srovnání s anglickým protipólem, jsou otázky, které budou na následujících stránkách stát ve středu zájmu. Vzhledem k těmto načrtnutým důvodům lze soudit, že jde o poměrně aktuální téma.

Sám název práce dává tušit, co je jejím cílem a jaké metody bude užito. Ústředním tématem tedy bude jednak otázka závaznosti soudního rozhodnutí a jednak otázka, se kterou z částí rozhodnutí je třeba tuto vlastnost spojovat. Než však přistoupím k jádru práce, budu se ve druhé kapitole věnovat

1. Mimo nálezů Ústavního soudu, kterými zrušil určitý zákon, jiný právní předpis nebo jejich jednotlivá ustanovení ve smyslu čl. 87 odst. 1 písm. a), b) Ústavy.

2. Srov. ZWEIGERT, K.; KÖTZ, H. *Introduction to Comparative Law*. 3rd rev. ed. Překlad Tony Weir. Oxford: Clarendon Press, c1998, s. 15 an. (dále citováno jako ZWEIGERT, KÖTZ, *Introduction*).

historickému vývoji a současnosti postavení judikatury na evropském kontinentu. Třetí kapitola bude věnována témuž, ale v právu Anglie a Walesu. Čtvrtá kapitola pak srovná postavení judikatury na kontinentu a v anglickém *common law*. V páté kapitole pak budou v obecné rovině aplikovány poznatky z druhé kapitoly v prostředí ČR společně s řešením otázky z titulu práce. Šestá kapitola se nejprve bude podrobně zabývat otázkou závazného precedentu v Anglii a Walesu a následovat bude rozbor, která část z něj je závazná. Sedmá kapitola pak podá srovnání založené na dvou předchozích kapitolách. Závěrečná osmá kapitola přinese shrnutí práce.

Metodou práce bude srovnávací rozbor. Dvě samostatné kapitoly podají popis dané otázky a následující třetí kapitola přinese srovnání. Základním pravidlem srovnávacího práva je pravidlo funkčnosti. Má-li mít srovnání význam, je třeba srovnávat vždy to, co v právních řádech plní obdobnou funkci.³ Zároveň je nutné vytvořit systém pojmů, které budou dostatečně pružné a široké, aby mohly zahrnout často velmi odlišné instituty plnící v právních řádech obdobné funkce.⁴ To platí i pro srovnání postavení soudních rozhodnutí, která sice plní v obou systémech obdobnou funkci, ale v *common law* jsou spjata s podstatně odlišnými pojmy. Moje úloha bude výrazně zjednodušená existencí ojedinelé srovnávací studie.⁵ Autoři, vědomi si metod srovnávacího práva a úskalí srovnávání, pečlivě vytvořili seznam otázek, kterému podrobili každou ze zkoumaných jurisdikcí.⁶

Srovnávací právo se svými metodami má být lékem, který léčí neduhy právní vědy obecně. Poukazuje na vyprázdněnost právního dogmatismu, systematiky a nutí k opuštění národních doktrín.⁷ V jeho světle je jen těžko udržitelné jediné „správné“ řešení určité právní otázky.⁸ Pohledem do různých právních řádů se totiž můžeme snadno přesvědčit, že domácí řešení

3. ZWEIGERT, KÖTZ, *Introduction*, s. 34 an.

4. Tamtéž, s. 44 an.

5. MACCORMICK, N.; SUMMERS, R. S. *Interpreting Precedents: A Comparative Study*. Brookfield, Vt.: Ashgate/Dartmouth, 1997 (dále citováno jako MACCORMICK, SUMMERS, *Interpreting*).

6. Česká mezi nimi nebyla.

7. ZWEIGERT, KÖTZ, *Introduction*, s. 33 an.

8. BOBEK, M.; KÜHN, Z. *Judikatura a právní argumentace*. 2., přeprac. a aktualiz. vyd. Praha: Auditorium, 2013, s. 31 an. (dále citováno jako BOBEK, KÜHN, *Judikatura*).

je jen jedním z mnoha možných. Jistou paralelu lze spatřovat v prosazování mnohosti teorií ve vědě, které má posilovat její kritickou sílu.⁹ Bylo by však chybou spoléhat na metody absolutně. Ve srovnávacím právu nejspíš budou vždy zůstat oblasti, kde zdravý úsudek nebo dokonce intuice mohou být jedinými pomocníky.¹⁰ Stejně tak výsledky historického zkoumání ukazují, že za vývoj ve vědách v řadě případech vděčíme myslitelům, kteří porušili ať už vědomě, nebo nechtěně některá „samozřejmá“ metodologická pravidla.¹¹

Co je očekávaným přínosem práce? Přínosem práce by mělo být zpracování tématu v českém a anglickém právu s následným srovnávacím rozbořením. Jsem si vědom, že vybrané téma je dobře probádané a zahrnuté v řadě vynikajících komplexních pracích,¹² které mi byly nedostižným vzorem. Předkládaný text tak představuje můj pokus o uchopení dané problematiky v rozsahu diplomové práce.

Diplomová práce vychází z právního stavu ke dni 1. června 2016.

9. FEYERABEND, P. K. *Rozprava proti metodě*. Praha: Aurora, 2001, s. 40 (dále citováno jako FEYERABEND, *Rozprava*).

10. ZWEIGERT, KÖTZ, *Introduction*, s. 33.

11. Srov. FEYERABEND, *Rozprava*, s. 26 an.

12. V češtině BOBEK, KÜHN, *Judikatura*, v zahraničí MACCORMICK, SUMMERS, *Interpreting*, DUXBURY, N. *The Nature and Authority of Precedent*. Cambridge: Cambridge University Press, 2008 či CROSS, R.; HARRIS, J. W. *Precedent in English Law*. 4th ed. New York: Oxford University Press, 1991.

2 Postavení judikatury na evropském kontinentu

2.1 Dějinný vývoj

Původně jsem se chtěl výkladu historie vyhnout. V průběhu příprav jsem však narazil na pádné důvody, které mě přiměly změnit názor. Odlišnosti v postavení judikatury jsou totiž do velké míry dány právě různým historickým vývojem. Jinými slovy, odpovědi na otázky položené v předchozí kapitole přímo souvisí s historií, kterou soudcovské právo v obou systémech prodělalo. Před přímým srovnáním proto shrnu historii jak na evropském kontinentu, tak v *common law*.

Vedoucí práce mi laskavě zapůjčil k prostudování obdivuhodné dílo profesora Dawsona, *The Oracles of the Law* podrobně popisující historii soudcovského práva v Anglii, Římě, Francii a Německu.¹ Ačkoliv to byla velice pouťavá a mnohé osvětlující výprava, kterou bych zde rád zužitkoval širěji, mám jen prostor omezený rozsahem diplomové práce. Tudíž není možné jít do přílišných detailů a zabývat se kupříkladu odlišnostmi ve způsobu recepce římského práva a z toho plynoucími dopady na soudcovskou právotvorbu. Podám jen základní charakteristiku jednotlivých údobí a vyberu hlavní momenty vývoje důležité z hlediska vybraného tématu. Podobný postup byl užit i v ostatních pramenech se srovnatelnou tematikou.²

Popsat postavení judikatury na kontinentu a tím i otázku závaznosti není vůbec jednoduchý úkol. Důvodem je to, že její postavení v průběhu času prošlo výraznými proměnami. Účelem následujících řádek je jednak podat popis postavení soudních rozhodnutí v jednotlivých údobích, jednak doložit původ a příčiny dichotomie kontinentální právní kultury a *common law* a posloužit také jako předehra k srovnání závaznosti soudních rozhodnutí v českém a anglickém právu v následující kapitole.

Soudcovské právo prošlo na kontinentu zajímavým vývojem. Z jednoho extrému, kdy do konce 18. století představovalo skutečný pramen práva, se

1. DAWSON, J. P. *The Oracles of the Law*. Ann Arbor: University of Michigan Law School, 1968 (dále citováno jako DAWSON, *Oracles*).

2. Srov. BOBEK, KÜHN, *Judikatura*, s. 23 an., MACCORMICK, SUMMERS, *Interpreting*, s. 3 an., zde bylo věnováno historii jen několik málo stránek.

počátkem 19. století přelilo do druhého extrému, kdy soudcům bylo zapovězeno tvořit právo či jej dokonce jen vykládat. Od druhé poloviny 20. století se začíná prosazovat jisté kompromisní řešení spočívající v přiznání normativních účinků judikatuře, aniž by byla považována až na některá rozhodnutí vrcholných soudů za pramen práva.³

Je třeba podotknout, že na kontinentu není jen jedno soudcovské právo, jakkoliv se tento fakt může zdát samozřejmý. Pokud srovnáváme postavení judikatury na kontinentu a v *common law*, je to podnik značně zjednodušující,⁴ protože právní řády kontinentálních evropských států prošly odlišnými vývoji. Ano, mají sice společné rysy řadící je do kontinentální právní kultury, přesto existují rozdíly, které zavdaly jejich dalšímu členění do subsystemů,⁵ nebo rozdělení do právních rodin⁶ v rámci celého světa. Ostatně profesor Dawson v mnoha pasážích svého díla zdůrazňuje, jak dějinné události předznamenaly moderní soudní praxi v jednotlivých státech. Tato teze se line dílem jako příslovečná červená nit. Přesto se lze pro účely tohoto krátkého srovnání s tímto hrubým rozlišením spokojit. Konečně tam, kde to bude účelné, se bude rozlišovat i v rámci kontinentu.

Do konce 18. století soudci hráli na evropském kontinentu významnou roli. Svou činností právo nejen vykládali, ale také tvořili, byť obvykle pod rouškou aplikace existujících obyčejů nebo principů.⁷ V českém království soudci zejména zemského soudu mohli právo tvořit v případech, kdy neměli podklad pro rozhodnutí sporu v platném právu. Nová norma (tzv. obecný nález) byla v analogických případech závazná pro další rozhodnutí soudu. Soudní nález jako pramen práva byl definitivně odstraněn s nástupem absolutismu a soudní rozhodování tím bylo podřízeno kontrole panovníka.⁸

3. BOBEK, KÜHN, *Judikatura*, s. 23.

4. Srov. MACCORMICK, SUMMERS, *Interpreting*, s. 2 an.

5. GERLOCH, A. *Teorie práva*. 2. rozš. vyd. Dobrá Voda: A. Čeněk, 2001, s. 104 (dále citováno jako GERLOCH, *Teorie*).

6. ZWEIGERT, KÖTZ, *Introduction*, s. 63 an. Zde je platné pouze ve vztahu k soukromému právu. Kontinentální Evropu reprezentují románská, germánská a severská právní rodina.

7. BOBEK, KÜHN, *Judikatura*, s. 23.

8. MALÝ, K. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 2. upr. vyd. Praha: Linde, 1999, s. 81 an., s. 152.

V Německu sice soudci byli významnou hybnou silou v rozvoji práva, ale prim hrála právní věda. Jedním z důvodů bylo, že na nespočtu německých soudů rozhodovali především laici, zatímco na univerzitách se na vysoké úrovni vyučovalo římské právo po vzoru italských metod. Panovníci, při vědomí nedostatků v soudnictví pramenících z převahy laiků, brzy uzákonili pověření soudů obracet se na právnické fakulty univerzit. Návrhy rozhodnutí vypracované profesory se postupem času staly pro soudy závaznými a tím se soudní moc přelévala směrem k univerzitám.⁹

Naproti tomu ve Francii soudci tradičně požívali výsadního postavení. Jelikož soudní post sliboval svému držiteli vysoký status i odměnu díky úzkému sepětí s královskou mocí, začali je velmi brzy obsazovat právní učenci z univerzit. Po roce 1300, kdy v Itálii začínali s prací postglosátoři, již existoval ve Francii centrální soud (*Parlement de Paris*) pod vlivem monarchie. Soud nejenže právo tvořil svými rozhodnutími, ale mohl také vydávat obecně závazné normy, byť tohoto oprávnění využíval jen poskrovnu.

Mimoto byl soud nadán i politickými funkcemi. Soudci byli často vysíláni panovníkem na diplomatické mise a získané znalosti byly cenným zdrojem informací při přijímání významných politických rozhodnutí v rámci královských poradních sborů. Nebývalá koncentrace moci v rukách soudu a úzká vazba na panovníka, za jehož zástupce byli soudci pokládáni, stála za jejich úplným vyloučením, jakožto nepřátel, z věštecké¹⁰ jeskyně v revolučním období.¹¹

Do konce 18. století ještě není možné na kontinentu hovořit o existenci jasné precedentní doktríny. Předchozí rozhodnutí však soudci byla přirozeně následována, protože to naplňovalo představu spravedlnosti a usnadňovalo jim to práci. Stále velkou překážkou propracovanější práce s precedenty zůstával fakt, že soudní rozhodnutí byla publikována nahodile a typicky scházelo odůvodnění.¹² Výjimečně se odůvodněná rozhodnutí na ve-

9. Podrobně k příčinám a dynamice vztahu mezi soudy a právní vědou viz DAWSON, *Oracles*, s. 196 an.

10. Označení soudců věstci práva si Dawson vypůjčil z díla Williama Blackstona, *Commentaries on the Law of England*, I 69, cit. podle DAWSON, *Oracles*, s. xi.

11. Podrobně k postavení nejvyššího soudu ve Francii (*Parlement de Paris*) do roku 1789 srov. DAWSON, *Oracles*, s. 273 an.

12. BOBEK, KÜHN, *Judikatura*, s. 24.

řejnosti objevila, to když se některý ze soudců vzepřel zákonnému příkazu udržet „tajemství“.¹³ Publikování soudních rozhodnutí včetně odůvodnění se v Německu prosazovalo postupně. Širší přijetí této praxe lze spojovat až s dobou po roce 1800. Naproti tomu ve Francii k tomu došlo překotně po revoluci ve snaze zavrhnout staré pořádky.¹⁴

Lze krátce shrnout, že v tomto období soudci právo tvořili a že se soudním rozhodnutím byla spjata precedenční závaznost, byť realita zatím připouštěla jen omezenou práci s precedenty.

Nabízí se otázka, co stálo za tím, že soudci na přelomu 18. a 19. století přišli o své výsadní postavení a jediným přípustným pramenem práva se stal zákon?¹⁵ Odpověď je třeba hledat především v politickém vývoji na kontinentu. Panovník byl dříve zákonodárcem i soudcem, ačkoliv zákonodárnou moc vykonával zpravidla společně se stavy a soudní moc často delegoval. Absolutistický panovník 18. století koncentroval zákonodárnou moc ve svých rukách. Soudnictví se naproti tomu profesionalizovalo a organizačně vyčlenilo v rámci činností a funkcí státu.¹⁶ Za těchto podmínek se soudci musí striktně držet zákona, jinak by vstupovali na výsostné území krále. Zároveň aktivita panovníka coby zákonodárce stoupá. Vládne přesvědčení, že vše je možno účinně regulovat zákonem bez potřeby soudního dotváření či přispění právní vědy.¹⁷

Dalším důvodem je kritika osvícenců volající po přísné dělbě moci a z toho plynoucí důraz na jazykový výklad. Soudce, volně vykládající zákon s odvoláním na hledání jeho ducha, byl v příkrém rozporu s jejich představami o racionálním uspořádání státu. Francouzský filozof Charles de Mon-

13. Srov. DAWSON, *Oracles*, s. 329 an. ve Francii, s. 434 v Německu.

14. Tamtéž, s. 374 an.

15. Následující pasáž čerpá z popisu příčin v práci WINTR, Jan. *Metody a zásady interpretace práva*. Praha: Auditorium, 2013. Studie (Auditorium), s. 37-40 (dále citováno jako WINTR, *Interpretace*), vycházející především z VOGENAUER, S. *Die Auslegung von Gesetzen in England und auf dem Kontinent: eine vergleichende Untersuchung der Rechtsprechung und ihrer historischen Grundlagen*. Tübingen: Mohr Siebeck, c2001 (dále citováno jako VOGENAUER, *Auslegung*) a SCHRÖDER, J. *Recht als Wissenschaft: Geschichte der juristischen Methodenlehre in der Neuzeit (1500-1933)*. 2., überarb. und wesentl. erw. Aufl. München: C. H. Beck, 2012.

16. Srov. PAVLÍČEK, V. *Ústavní právo a státověda I. díl: Obecná státověda*. Praha: Linde, 1998, s. 313.

17. WINTR, *Interpretace*, s. 39.

tesquieu roku 1748 v díle *O duchu zákonů* formuloval úlohu soudce následovně: „Stálí soudcové jsou, jak jsme již řekli, jen ústa, která citují text zákona, lidé bez vůle, kteří nemohou zmírnit moc ani přísnost zákonů.“¹⁸ Osvícenci chovali k soudcům hlubokou nedůvěru a naopak se značným optimismem hleděli na možnosti zákonodárce jasně upravit lidské chování. Jasná slova zákona jsou podle nich spíše zárukou spravedlnosti nežli nevyzpytatelná logika soudcova.¹⁹

Jistou roli sehrála i otázka legitimacy; osvícenci považovali panovníka (na rozdíl od soudců) za legitimního reprezentanta společné vůle všech vyplývající ze společenské smlouvy. Ani francouzská revoluce na tom nic nezměnila; absolutistického panovníka na vrcholu pouze nahradil volený zákonný sbor.

V neposlední řadě je důvodem pro omezení soudcovské interpretační volnosti idea zákoníku jako komplexní a úplné zákonné úpravy. Za stavu, kdy je zákoník považován za výlučný pramen práva bez mezer a rozporů, je dotváření práva soudci nadbytečné. Osvícenci byli přesvědčeni, že zákon může být tak jasný, že jeho aplikace je pouhou mechanickou subsumpcí, na vůli nezávislou logickou operací.²⁰

Logickým důsledkem tedy bylo, že soudní rozhodnutí bylo vyřazeno z množiny dostupných pramenů práva. Judikatuře bylo odepřeno jakékoliv normativní působení a pramenem práva se měl do budoucna stát pouze a jen zákon.²¹ Striktní následování Montesquieuho úvah, společně s vysokou nedůvěrou v soudnictví, vedly v porevoluční Francii dokonce k tomu, že soudci nemohli zákon ani samostatně vykládat. Pokaždé, když považovali za nutné jej vyložit, museli se obrátit na zákonodárce.²²

V tomto období tak měly určující význam pro postavení judikatury a otázku precedenční závaznosti nově vznikající kodexy. Jinými slovy zákon ve formě kodexu jako jediný pramen práva určoval do jaké míry a zda vů-

18. MONTESQUIEU, Ch. L. *O duchu zákonů*. Dobrá Voda: Aleš Čeněk, 2003, s. 198, cit. podle WINTR, *Interpretace*, s. 38.

19. WINTR, *Interpretace*, s. 39.

20. Tamtéž, s. 39 an.

21. BOBEK, KÜHN, *Judikatura*, s. 24.

22. DAWSON, *Oracles*, s. 376.

bec je se soudním rozhodnutím spjata precedenční závaznost. V následujících odstavcích tak bude věnována pozornost ustanovením nejvýznamnějších kodexů na kontinentu, která vymezila postavení soudců, judikatury a její precedenční závaznosti.

Významným dokladem naznačeného vývoje je pruský všeobecný kodex zemského práva (*Allgemeines Landrecht für die Preußischen Staaten*) z roku 1794. Byl ztělesněním osvícenského pohledu Fridricha Viléma II. na tehdejší společnost. Snažil se regulovat každý aspekt života jedince a zároveň mu určit ve státním zřízení jeho místo. Činil tak blahosklonně jazykem spíše vypravěčským než právním. Zákonodárce, puzen touhou vytvořit kodex ve své úplnosti, vtělil text asi do 17 000 kazuistických paragrafů, které měly obsáhnout každý myslitelný případ.

Soudce mohl zákon pouze mechanicky aplikovat a byl tak degradován na „stroj na rozsudky“.²³ Výnosem zavádějícím kodex, aby nebylo pochyb o tom, kde je soudcovo místo, Fridrich zakázal „jakékoliv i sebemenší svévolné odchýlení od jasných a výslovných ustanovení zákona ať už na podkladě údajně logické argumentace, nebo pod záminkou výkladu na základě domnělého cíle a účelu zákona“. Váhu svým slovům dodal hrozbou přísného trestu. Sám zákon pak v úvodních ustanoveních v § 6²⁴ soudcům zakázal následovat předchozí rozhodnutí. Podle § 47 úvodních ustanovení se měl soudce v případech pochybností o vlastním smyslu zákona obrátit na královskou komisi. Tento příkaz ovšem byl opuštěn pro svou nepraktičnost už v roce 1798.²⁵

Z uvedených důvodů bylo nemyslitelné, aby zákon byl vzorem pro unifikaci soukromého práva v Německu, natož jinde na kontinentu. Tím se později měl stát až francouzský občanský zákoník (*Code civil*, zkráceně CC) z roku 1804. Jeho tvůrci totiž oproti pruské kodifikaci koncipovali ustano-

23. Srov. KNAPP, V. Přínos středoevropského soudnictví k evropské právní kultuře. *Právník: Teoretický časopis pro otázky státu a práva*. 1993, 132(9), 725-736, s. 729 (dále citováno jako KNAPP, Přínos).

24. „Na mínění učitelů práva ani na starší výroky soudců nemá být při budoucích rozhodnutích brán žádný zřetel.“ Viz např. <http://www.koeblergerhard.de/Fontes/ALR1fuerdiepreussischenStaaten1794teil1.htm>, citováno podle WINTR, *Interpretace*, s. 40.

25. WINTR, *Interpretace*, s. 40.

vení dostatečně obecně a mnohem stručněji.²⁶ Zmíněná povinnost francouzských soudců obracet se kvůli výkladu zákona na zákonodárce neměla dlouhého trvání a ani nebyla brána příliš vážně. Také tvůrci *Code civil* byli důrazně proti takové praxi. Článek 4 CC tak stanovil, že soudce, který nevydá rozhodnutí pro mlčení, nejasnost nebo nedostatek zákona, bude odpovědný za odepření spravedlnosti. Autoři si jasně uvědomovali, že ani sebelepší zákonodárce by nedokázal předvídat každou eventualitu, která by mohla nastat a že je proto nutné ponechat určitý prostor judikatuře.²⁷

Jean-Étienne-Marie Portalis, duchovní otec celé kodifikace, se ve svém *Discours Préliminaire* na dané téma pozoruhodně vyjádřil:

„[...] Zákonodárce má v každé oblasti objevit principy, které nejvíce povedou k veřejnému blahu; soudce má tyto principy uvést v pohyb a moudře a odůvodněně je rozšířit na konkrétní okolnosti. [...] Soudům by měly být ponechány neobvyklé a mimořádné případy, které žádné rozumné zákonodárství nemohlo řešit, různorodé a zpochybňované maličkosti, kterými se zákonodárce neměl čas zabývat a všechny ty záležitosti, které by bylo marné pokoušet se předvídat a které by nemohly být bezpečně vymezeny dokonce i kdyby je někdo zběžně předvídal. Měli bychom ponechat určité mezery a ty budou v pravý čas vyplněny zkušeností. Národní kodexy jsou vytvořeny časem; opravdu, lidé je vlastně vůbec netvoří.“²⁸

Portalis v souladu s těmito úvahami vytvořil i původní návrh čl. 2 páté hlavy úvodní knihy CC. Ten stanovil, že soudci jsou povoláni k výkladu ustanovení zákoníku a vycházet přitom mohou z právní nauky, obecných principů právních a také, i když jen implicitně, z předchozích rozhodnutí v podobě ustálené praxe. Článek 5 páté hlavy v původně navrženém znění pak připouštěl, že některá ustanovení *Code civil* nemusí být jasná. V takovém případě měl soudce vyložit ono nejasné ustanovení v jeho „přirozeném smyslu“

26. Měl jen 2281 článků, viz např. www.legilux.public.lu/leg/a/archives/1804/0005/a005.pdf

27. ZWEIGERT, KÖTZ, *Introduction*, s. 89 an.

28. FENET, P. A., *Recueil complet de travaux préparatoires du Code civil*, Paris, 1836, text je přetištěný In ZWEIGERT, KÖTZ, *Introduction*, s. 90.

a tak, aby mohlo být co možná nejlépe aplikováno v praxi.²⁹ Politické zadání zákoníku však převážilo a obě ustanovení byla, přes Portalisův nesouhlas, při schvalování *Code civil* vypuštěna. Článek 5 CC stanovil, že „soudcům je zapovězeno rozhodovat způsobem obecným a nařizujícím o případech, které jsou jim předloženy“ a vyloučil tak jakékoliv obecné normativní působení soudcovského rozhodnutí. Soudce, který by jednal v rozporu s tímto zákazem, by se dopustil protiprávního jednání.³⁰ Díky nesporným kvalitám³¹ se *Code civil* dočkal světového věhlasu a stal se tak modelem přístupu k judikatuře počátku 19. století.³²

Rakouský Obecný zákoník občanský (ABGB) z roku 1811 také vyloučil normativní působení soudních rozhodnutí. V § 12 stanovil, že soudní rozhodnutí „ve zvláštních právních rozepřích nemají nikdy moci zákona“.³³ Paragraf 7 ABGB však dával soudcům ve výkladu zákona větší svobodu. V jeho pojetí zákon už není jediným a úplným zdrojem práva; soudce má možnost právo hledat i jinde než jen tam. Nemůže-li rozhodnout podle slov zákona, má rozhodnout podle jeho přirozeného smyslu, a nestačí-li ani to, podle analogie, a nestačí-li ani její použití k rozhodnutí, má soudce rozhodnout podle přirozených zásad právních.³⁴ Poslední z možností odkazuje na přirozené právo, tj. pramen bez mezer, jehož zdrojem je samotný rozum. Avšak ani tehdy soudce teoreticky právo netvoří, nýbrž pouze nalézá.³⁵

29. Srov. *Projet de la Commission du gouvernement, présenté le 24 thermidor an VIII, livre préliminaire a Titre préliminaire, De la publication, des effets ed de l'application des lois en général, présentation au Corps législatif, exposé des motifs par le conseiller d'Etat Portalis, 4 ventôse an XI*. Oba texty jsou přetištěny In: FENET, P. A. *Naissance du Code civil : An VIII - an XII - 1800 - 1804*. Paris: Flammarion, 1989, s. 89-133, cit. podle BOBEK, KÜHN, *Judikatura*, s. 26.

30. BOBEK, KÜHN, *Judikatura*, s. 24.

31. Za jeho širokou recepcí však stály i jiné faktory, srov. ZWEIGERT, KÖTZ, *Introduction*, s. 100.

32. Na kontinentu se rozšířil do Belgie, Lucemburska, Nizozemí, velké části Německa, Švýcarska, Itálie, Španělska a Portugalska, srov. ZWEIGERT, KÖTZ, *Introduction*, s. 101 an.

33. § 12 ABGB: „Nařízení vydaná v jednotlivých případech a rozsudky vynesené soudními stolicemi ve zvláštních právních rozepřích nemají nikdy moci zákona, nemohou být vzta-hovány na jiné případy nebo na jiné osoby.“ cit. dle BOBEK, KÜHN, *Judikatura*, s. 25.

34. § 7 ABGB: „Nelze-li právní případ rozhodnouti ani podle slov ani z přirozeného smyslu zákona, jest hleděti k podobným případům v zákonech zřejmě rozhodnutým, a k důvodům jiných, s tím příbuzných zákonů. Zůstane-li právní případ ještě pochybný, musí býti rozhodnut podle přirozených zásad právních, se zřetelem k okolnostem pečlivě shrnutým a zrale uváženým.“ cit. tamtéž.

35. KNAPP, *Přínos*, s. 731 an.

Vznikla zajímavá a snad je možno říci i trochu schizofrenní³⁶ situace. Na jedné straně tvůrci kodexů tvoří zákon záměrně stručný s předpokladem, že teprve soudní praxe ho bude v jednotlivostech dotvářet³⁷ a na druhé straně dříve zmíněná idea úplnosti zákona spolu se zákazem obecného normativního působení soudních rozhodnutí tomu naopak brání. Problém se to zdá být spíše teoretický, protože jak se později ukázalo, výslovný zákaz soudům tvořit právo jim překvapivě poskytl více svobody. Přinejmenším tomu tak bylo ve Francii³⁸, ale ani v Německu to soudům nebránilo právo rozvíjet.³⁹ V obou případech bylo hybatelem především rozšíření publikace odůvodněných soudních rozhodnutí.

Československé právo vycházelo při stanovení vztahu soudce a zákona z modelu dle ABGB. Až do 1. ledna 1951 obsahovalo ustanovení obdobná § 6 a 7 ABGB. Vlivem sovětizace ustanovení z právního řádu zmizela a zvítězila pozitivistická teorie. Ale ani tehdy právní věda stejně jako žádný civilní soudce neměli pochybovat o tom, že při aplikaci práva má postupovat způsobem dříve obecně vyjádřeným v § 6 a 7 ABGB.⁴⁰

Uvedené kodifikace přelomu 18. a 19. století měly jedno společné - ideologické a politické zadání.⁴¹ Společenské podmínky, za nichž se kodexy rodily byly odlišné; ve Francii byl zákoník především produktem revoluce a buržoazie prosazující principy svobody a rovnosti; pruský a rakouský zákoník byly stále ještě nařízením absolutistických panovníků.⁴² Ve zmíněných státech se však snahy ubíraly stejným směrem; k upevnění centra moci a jeho prosazení v rámci celé země. Jako jeden z nástrojů mělo posloužit i právo.⁴³ Vytváří se jediná kodifikace pro celou zemi, ruší se lokální právní systémy a vše se podřizuje jednotné soustavě soudů, v níž začíná být možné odvolat se až k centrálnímu soudu. Soudci, jako prostí aplikátoři práva bez vlastní

36. Knapp v této souvislosti hovoří o „neupřímnosti“ zákonodárce. Tamtéž, s. 730 an.

37. Viz výše Portalisovo vyjádření k postavení soudce nebo „neúplný“ ABGB.

38. Srov. DAWSON, *Oracles*, s. 375.

39. Tamtéž, s. 432.

40. KNAPP, *Přínos*, s. 732.

41. BOBEK, KÜHN, *Judikatura*, s. 25 an.

42. Srov. ZWEIGERT, KÖTZ, *Introduction*, s. 86.

43. Srov. VARGA, C. *Codification as a Socio-historical Phenomenon*. 2nd ed. Budapest: Szent István Társulat, 2011. *Philosophiae iuris*, s. 124 an. (dále citováno jako VARGA, *Codification*).

myšlenky, byli jen další pochopitelnou součástí tohoto ohromného soukolí. Proces aplikace práva musí být podřízen jednotné univerzální vůli panovníka či národního shromáždění a musí být všude stejný.⁴⁴

Z uvedených příkladů je zřejmé, že v tomto období je precedenční závaznost soudních rozhodnutí vyloučena. Jinými slovy, mohou-li soudci při výkladu vystoupit z mezí zákona, je to chápáno pouze jako nalézání, nikoliv vytváření práva, které je závazné jen v daném případě.

Jestli přísně jazykový výklad zákoníků koncem 18. a začátkem 19. století pokulhával, koncem 19. a začátkem 20. století by byl zjevně nedostatečný. Průmyslová revoluce, jež v době vydání *Code civil* sotva začala, v pozdější době přinesla obrovské technologické, ekonomické a společenské změny, kterým některá proslule stručná ustanovení zákoníku nemohla stačit ani v nejmenším. Portalisova slova se naplnila a soudní praxe v čase zákoník dotvářela a snad i „přetvářela“. Zákoník zůstal i po 200 letech v účinnosti téměř nezměněn navzdory dlouhé cestě, kterou společnost za tu dobu urazila. Umožnila to právě judikatura, jež se na kodex začala v průběhu doby vrstvit jako odpověď na nenadálý vývoj.⁴⁵

Za těchto podmínek se soudní praxe stále více stává nezávislým nástrojem rozvoje práva. Kodex dříve považovaný za ztělesnění práva byl degradován na referenční rámec každodenní praxe aplikace práva. Pro soudní praxi si však stále zachovává status jediného oficiálně citovatelného zdroje inspirace, komponentů, metodologických základů a formy vyjádření.⁴⁶ Vývoj lze jinými slovy shrnout následovně:

„Protože kodifikace nebyla následována rekodifikací, její adaptace na reálné životní podmínky byla uskutečněna kontinuální reinterpretací kodexu soudcovskou praxí [...] Kodex, který kdysi dominoval soudcovské praxi, byl následně touto soudcovskou praxí ovládnut.“⁴⁷

44. BOBEK, KÜHN, *Judikatura*, s. 26, v podrobnostech viz VARGA, *Codification*, s. 74 an., s. 91 an.

45. Srov. ZWEIGERT, KÖTZ, *Introduction*, s. 91.

46. VARGA, *Codification*, s. 120 an.

47. Tamtéž, s. 123, cit. dle BOBEK, KÜHN, *Judikatura*, s. 27.

To, že zákoníky samy o sobě nestačily nastalé společenské realitě, nebylo zdaleka jediným důvodem, že koncem 19. století skončila dominance jazykového, popř. historického výkladu. Odklon od těchto metod a tedy i pootevření dveří soudcovskému dotváření práva záviselo dle Stefana Vogenauera na: (a) oslabení suverenity zákonodárce i jeho autority, (b) nárůst moci i respektu justice, (c) rapidní změny technických, hospodářských a sociálních poměrů, (d) úpadek liberálního chápání státu ve prospěch sociálního státu, (e) úpadek zákonného pozitivismu, (f) rostoucí orientaci na spravedlnost, (g) změnu významu zákazu odepření spravedlnosti a (h) filozofické pochybnosti o možnosti dosažení jednoznačnosti pojmů.⁴⁸

Důkazem posunu v chápání role soudců na kontinentu je švýcarský občanský zákoník z roku 1907 (*Zivilgesetzbuch*, krátce ZGB). Článek 1 odst. 2 ZGB stanoví, že pokud nelze věc rozhodnout podle slov zákona ani podle jejich interpretace, ani podle práva zvykového, má soudce rozhodnout „podle pravidla, které by stanovil, kdyby byl zákonodárcem“. Švýcarský zákonodárce byl první moderní zákonodárce, který soudci uložil, aby plnil jeho úkoly, bude-li to třeba.⁴⁹ Vysvětlivky k osnově ZGB neváhají mezi prameny soudního rozhodnutí uvést soudcovo přesvědčení. Jak vidno, zde zákonodárce již vycházel z přesvědčení, že úplnost zákona je jen iluze. Chtělo by se říct, že tím byl smazán rozdíl mezi koncepcí postavení soudce na kontinentu a v *common law*. Ovšem i švýcarská literatura považuje rozhodnutí podle závěru čl. 1 ZGB za závazné jen mezi stranami.⁵⁰

Vývoj na kontinentu se dál ubíral tímto směrem. Například v Německu ani Nizozemí nenajdeme normována žádná metodologická ustanovení k výkladu práva. Tyto otázky jsou ponechány právní vědě a judikatuře.⁵¹ Německý Spolkový ústavní soud se ve věci vztahu soudce a zákona v kauze Soraya z roku 1973 vyjádřil takto:

„Kde psané právo selže, je soudcovským úkolem vyplnit existující mezeru užitím zdravého rozumu a rozšířených obecných představ

48. VOGENAUER, *Auslegung*, s. 630, cit. dle WINTR, *Interpretace*, s. 41 an.

49. VON OVERBECK, A. E. Some Observations on the Role of the Judge under the Swiss Civil Code. *Louisiana Law Review*. 1977, 37, 681-699, s. 685.

50. KNAPP, *Přínos*, s. 732 an.

51. BOBEK, KÜHN, *Judikatura*, s. 27.

o spravedlnosti dané společnosti (*fundierten allgemeinen Gerechtigkeitsvorstellungen der Gemeinschaft*) [...] Norma vždy zůstává v kontextu společenských podmínek a sociopolitických názorů, kterých se dotýká. Vzhledem k tomu, že se podmínky a názory mění, norma může, a za určitých podmínek musí, být přizpůsobena takovýmto změnám.“⁵²

Nizozemský občanský zákoník z roku 1992 se vymezením vztahu soudce k zákonu blíží švýcarskému kodexu; také otevřeně umožňuje soudům zákon vykládat a dotvářet. Soudci mohou zákon svobodně vykládat pokud mlčí a v případě, že aplikace ustanovení zákona nebo smlouvy by v konkrétním případě vedla k nespravedlivému výsledku, mohou se od takových ustanovení odchýlit a nahradit je vlastním výkladem.⁵³ Zákonodárce široké dotváření práva soudní praxí záměrně umožnil četným užitím pojmů jako dobrá víra, spravedlnost a dobré mravy.⁵⁴ Cílem zdá se není vytvořit „silného“ soudce, ale aby na konci procesu stál vždy, za daných okolností, co možná nejspravedlivější výsledek.

Kodex je produktem plamenných debat dvou táborů; jeden si žádal ve jménu tradičního kontinentálního přístupu zákon, který by byl jasný, určitý a předvídatelný; druhý chtěl svěřit rozvoj práva spíše soudům, které by mohly jemně rozlišovat případ od případu a dostát tak požadavkům neustále se měnící společnosti. Výsledek nejspíš nepřinesl klid do srdcí ani jednoho z táborů.⁵⁵ Jedno je však jisté; soudce vykreslený tímto kodexem je již na míle vzdálen od prostoduchého automatu na rozsudky přelomu 18. a 19. století.

Přestože v postkomunistických zemích zákonodárce soudci také poskytuje široký prostor k dotváření práva, tradičně do kodexů zařazuje ustanovení, kterými se ho ve výkladu snaží vést žádoucím směrem.⁵⁶ Příkladem

52. BVerfGE 34, 269 (288), s odkazem na BVerfGE 9, 338 (349), cit. podle BOBEK, KÜHN, *Judikatura*, s. 27.

53. HARTKAMP, A. S. Judicial Discretion under the New Civil Code of the Netherlands. *American Journal of Comparative Law*. 1992, 1992(40), 551-572, s. 568 an. (dále citováno jako HARTKAMP, Judicial Discretion).

54. Zřejmě nejvíce prostoru dává soudci způsob užití pojmu dobré víry, srov. tamtéž, s. 554 an. a zákon např. <http://www.dutchcivillaw.com/civilcodebook066.htm>

55. Tamtéž, s. 551 an.

56. BOBEK, KÜHN, *Judikatura*, s. 27 an.

je i český občanský zákoník z roku 2012. Podle § 2 odst. 1 lze všechna ustanovení soukromého práva vykládat jenom ve shodě s Listinou a ústavním pořádkem, se zásadami, na nichž spočívá a s trvalým zřetelem k hodnotám, které se tím chrání. Pokud se výklad jednotlivého ustanovení podle jeho slov rozejde s tímto příkazem, musí mu ustoupit. Druhý odstavec stanoví, že soudce se musí držet slov zákona a úmyslu zákonodárce; nikdo se však nesmí dovolávat slov právního předpisu proti jeho smyslu. Je to způsob, kterým se podle důvodové zprávy zákonodárce snaží čelit přetrvávajícímu zákonnému pozitivismu, jak plyne z důvodové zprávy k občanskému zákoníku k § 2:

„V tom směru se čelí zejména bezhodnotovému právnímu formalismu, jehož masivní nástup v 90. letech působí mnoho škod. Uvedený formalismus má různé příčiny, z nichž do popředí významně vystupuje tradice výkladu zákona, jaká byla typická zejména pro období tzv. socialistického práva. [...] Zákonodárce si musí být vědom, že slova zákona nemusí vždy dokonale vyjádřit jeho úmysl, a proto ukládá soudci, aby tato slova zvažoval, poměřoval je právními principy a zásadami, nespokojil se jen s gramatickým výkladem a hledal skutečný obsah zákona.“⁵⁷

Ustanovení § 2 ještě doplňuje § 10,⁵⁸ který podle důvodové zprávy vychází z čl. 1 ZGB,⁵⁹ ovšem inspirací byl zřejmě také § 7 ABGB.⁶⁰

Příklady z historie nás přenesly časem téměř až do současnosti. Je z nich zřejmé, že soudcovské právo znovuzískává ztracené pozice. Nikde na kontinentu sice stále soudní rozhodnutí, až na výjimky v podobě některých

57. ELIÁŠ, K. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. Ostrava: Sagit, 2012, s. 63 (dále citováno jako ELIÁŠ, *Nový*).

58. „(1) Nelze-li právní případ rozhodnout na základě výslovného ustanovení, posoudí se podle ustanovení, které se týká právního případu co do obsahu a účelu posuzovanému právnímu případu nejbližšího. (2) Není-li takové ustanovení, posoudí se právní případ podle principů spravedlnosti a zásad, na nichž spočívá tento zákon, tak, aby se dospělo se zřetelem k zvyklostem soukromého života a s přihlédnutím k stavu právní nauky i ustálené rozhodovací praxi k dobrému uspořádání práv a povinností.“

59. Srov. ELIÁŠ, *Nový*, s. 70.

60. Podrobněji k inspiračním zdrojům a souvisejícím problémům viz BEZOUŠKA, P. Soudcovské dotváření práva vykračující z mezí zákona v návrhu českého občanského zákoníku. *Právní rozhledy*. 2011, **19**(1), 18-22.

rozhodnutí vrcholných soudů, nemá postavení formálního pramene práva, přesto trend nárůstu významu judikatury znatelný zejména od konce 19. století trvá i nadále. Co bylo příčinou? Některé dříve zmíněné důvody vzestupu soudcovského práva z přelomu 19. a 20. století⁶¹ si zachovaly svou aktuálnost i pro nadcházející vývoj. Zařadit mezi ně lze nárůst moci i respektu justice, úpadek liberálního chápání státu ve prospěch sociálního státu, rostoucí orientace na spravedlnost a především úpadek zákonného pozitivismu. Přistoupily k nim pochopitelně také nové; rozvoj ústavního soudnictví po roce 1945, evropeizace a internacionalizace práva.⁶²

Zákonný pozitivismus se svým exaktním přístupem k právu byl ve své době nesmírně pokrokovým směrem.⁶³ Odděloval právo od „nepráva“, překonával partikularismus feudalismu a soudce formalisticky vykládající zákon byl pojistkou právního systému, který uznával svobodu a autonomii jednotlivce. Přístup vycházející z přesvědčení, že každý individuální případ může být zcela vyřešen zákonodárcem na obecné (zákonné) rovině, byl těžko realizovatelný už počátkem 19. století. O to zjevněji se nedostatky jevily v době po první světové válce. Určující význam pro další vývoj mělo antiformalistické hnutí přelomu 19. a 20. století. Francouzský právník Francois Géný roku 1899 v díle *Metody interpretace a prameny pozitívního soukromého práva* formuloval kritiku pozitivismu následovně:

„Právo, a to dokonce i ve své pozitivní formě, se jeví jako komplex pravidel, které mají původ v povaze věcí, a měly by být vyvozeny více či méně volnou interpretací ze sociálních elementů, které k obecnému prospěchu regulují. Právo je inspirováno spravedlností a společenskou užitečností; i proto jeho podstata leží nad formálními zdroji, které jsou jeho empirickým vyjádřením regulujícím konkrétně lidské jednání, ale které samy jsou vždy neúplné a nedokonalé.“⁶⁴

61. Viz Vogenauerův výčet na straně 14.

62. BOBEK, KÜHN, *Judikatura*, s. 28 an.

63. Srov. GERLOCH, *Teorie*, s. 226.

64. GÉNY, F. *Methode d'Interprétation et sources en droit privé positif*. 1919. An English Translation by the Louisiana State Law Institute (Mayda, J.). New Orleans: Louisiana State Law Institute, 1954, s. 451-452, § 183, cit. podle KÜHN, Z. *Aplikace práva soudcem v éře středoevropského komunismu a transformace: analýza příčin postkomunistické právní krize*. Praha: C.H. Beck, 2005, s. 9 (dále citováno jako KÜHN, *Krize*).

Soudce by podle něj měl hledat při rozhodování argumenty také jinde než jen v pozitivním právu a brát přitom v úvahu hodnoty spravedlnosti a společenské účelnosti.

Vývoj po 2. světové válce proces ústupu od pozitivismu akceleroval, ač nebyl jeho původcem. Moderní intervencionistický stát vydával stále více zákonů a nařízení, v nichž ponechával soudcům široký prostor k uvážení.⁶⁵ Dalším důvodem nárůstu významu soudcovské právo tvorby byl také rozmach ústavního soudnictví po roce 1945. Obecné soudy začaly být nuceny vykládat jednoduché právo ústavně konformně. Musely se proto vypořádat s aplikací velice abstraktních ustanovení ústav, jejichž „výklad“ je daleko za hranicí zákonného pozitivismu.⁶⁶ Zákonný pozitivismus už nebyl jen nežádoucí, byl především nemožný. Poslední ranou pozitivismu je evropské právo, které přináší do vnitrostátních právních řádů důraz na teleologický či systematický výklad na úkor jazykového. Judikatura je navíc jak v právu Evropské unie, tak v systému Evropské úmluvy pramenem práva se vším, co k tomu patří.⁶⁷

2.2 Význam a závaznost

Jak bylo zmíněno už v úvodu této podkapitoly, popsat postavení judikatury a její závaznosti na kontinentu je nelehký úkol. Předcházející odstavce jsou toho výmluvným důkazem. Od 20. století až do současnosti nabývá judikatura neustále na významu. Je již neudržitelné tvrdit, že judikatura není pramenem práva a tudíž nemá žádnou normativní relevanci. Ostatně takový závěr by odporoval principu formální spravedlnosti, podle něž se mají stejné případy posuzovat stejně. Tento princip vyplývá z přirozeného lidského citu pro minimum spravedlnosti a rovnosti a ve skutečnosti je základem každého právního řádu na kontinentu i v *common law*.⁶⁸ Fungování

65. KÜHN, *Krise*, s. 10 an.

66. Srov. HOLLÄNDER, P. *Ústavněprávní argumentace: ohlédnutí po deseti letech Ústavního soudu*. Praha: Linde, 2003, s. 9.

67. BOBEK, KÜHN, *Judikatura*, s. 30 an.

68. BOGUSZAK, J. *K teorii tvorby práva (hodnoty, normy, právní principy)*, In: Právnická fakulta UK 1348-1998, jubilejní sborník. Praha: Karolinum, 1998, s. 164, cit. podle BOBEK, KÜHN, *Judikatura*, s. 34.

kontinentálních právních řádů si bez soudní tvorby či dotváření práva lze již jen těžko představit.⁶⁹ Zřejmé je to především u složitých případů, které nelze řešit jen na základě právních norem, nýbrž pomocí právních principů.⁷⁰

Právní věda se s problémem postavení judikatury a její závaznosti snažila vypořádat různými způsoby.⁷¹ Za zmínku vzhledem k výše uvedenému vývoji stojí „obyčejová“ teorie původem z římského práva. Snažila se řešit paradox 19. a začátku 20. století, kdy zákony sice soudcům zakazovaly tvořit právo,⁷² ale soudci ho přesto téměř sto let zjevně tvořili. V Německu historicko-právní škola konce 19. století považovala ustálenou judikaturu za právní obyčej za předpokladu, že splnila požadavky (*longa consuetudo, opinio necessitatis*).⁷³ Ve Francii, inspirována německým příkladem, přišla právní věda s obdobným řešením.⁷⁴ Tím, že se ze soudních rozhodnutí stal právní obyčej, nabyly status pramene práva a z toho byla vyvozována jejich závaznost. Problémem této „obyčejové“ teorie ovšem bylo, že pramenem práva se mohla stát jen letitá ustálená judikatura a to je v ostrém protikladu s potřebami praxe a dynamické společnosti 20. století.⁷⁵

Některé teorie poukazují na to, že judikatura je závazná *de facto*, nikoliv *de iure*. Problémem tohoto přístupu však je, jak bylo poukázáno, že „faktická“ závaznost judikatury je specifickým způsobem validace problému, při níž se vychází z toho, že se něco (ne)děje. Přitom pokud by se mělo odvodit od toho, že něco *je*, že to tak i *má* být, museli bychom zároveň přijmout předpoklad, že praxe převažující v minulosti je racionální a normativně žá-

69. Na druhou stranu není těžké si představit fungující právní řád založený jen na soudních rozhodnutích, srov. MACCORMICK, SUMMERS, *Interpreting*, s. 2.

70. Podrobně viz KÜHN, Z. *Aplikace práva ve složitých případech: k úloze právních principů v judikatuře*. Praha: Karolinum, 2002, s. 65 an. (dále citováno jako KÜHN, *Principy*), nebo DWORKIN, R. *Hard Cases*. *Harvard Law Review*. The Harvard Law Review Association, 1975, 88(6), 1057-1109.

71. Srov. BOBEK, KÜHN, *Judikatura*, s. 32 an.

72. Viz výše čl. 5 CC.

73. ALEXI, R.; DREIER, R. *Precedent in the Federal Republic of Germany*. In: MACCORMICK, SUMMERS, *Interpreting*, s. 17-64, na s. 42 (dále citováno jako ALEXI, DREIER, *Germany*).

74. DAWSON, *Oracles*, s. 416 an. a TROPER, M.; GRZEGORCZYK, Ch. *Precedent in France*. In: MACCORMICK, SUMMERS, *Interpreting*, s. 103-140, na s. 130 an.

75. Srov. BOBEK, KÜHN, *Judikatura*, s. 35.

doucí i pro budoucnost.⁷⁶ Někdy se také označení závaznosti *de facto* užívá k vyjádření, že závaznost precedentu⁷⁷ je slabší než u přísné formální závaznosti. Toto vysvětlení je však zavádějící, protože není pravda, že závaznost *de iure* může být jen přísná formální závaznost. Slabší druhy závaznosti také mohou být právní závaznosti. Navíc slabší závaznost precedentů je účastníky právního systému chápána jako normativní vlastnost a nikoliv jen jako zkušeností potvrzená pravidelnost.⁷⁸

Teprve původem polský právní teoretik Aleksander Peczenik podal ucelenou teorii závaznosti judikatury na kontinentu, která se dokázala vypořádat s nastíněnými paradoxy jejího postavení. Vycházel přitom z angloamerické tradice dělící prameny práva na povinné (*must sources*) a povolené (*may sources*, případně *permissible sources*).⁷⁹ Peczenik rozlišil právně relevantní zdroje na ty, které soudce (a) *musí* užít, (b) *měl* by užít, (c) *může* užít a ty, které (d) užít *nesmí*.

Rozlišení není nikterak rigidní, jak autor zdůraznil. Vymezení skupin stejně jako položek, které je možno pod ně zařadit, závisí na právním řádu či jeho konkrétní části a může být proměnlivé i v čase. Flexibilita koncepce byla nejspíš jedním z faktorů, které zapříčinily, že se z ní odvozené pojetí úlohy judikatury na evropském kontinentu stalo v následujících letech dominantním.⁸⁰ Peczenikovo rozdělení lze využít jako výchozí šablonu pro popis postavení judikatury ve všech současných kontinentálních právních řádech, Českou republiku nevyjímaje.⁸¹ Budu z ní proto také vycházet v následující kapitole pojednávající o závaznosti soudního rozhodnutí v českém právu. Ve skutečnosti je možné podle modelu popsat i systémy *common law*.

76. Tamtéž, s. 35 a ALEXY, R. *A Theory of Legal Argumentation: The Theory of Rational Discourse as Theory of Legal Justification*. New York: Oxford University Press, 2010, s. 183 (dále citováno jako ALEXY, *Argumentation*).

77. Precedentem se zde rozumí dřívější rozhodnutí, která slouží jako vzor pozdějších rozhodnutí, viz MACCORMICK, SUMMERS, *Interpreting*, s. 1. Podrobněji k pojetí precedentu srov. KÜHN, *Principy*, s. 268 an.

78. ALEXY, DREIER, Germany, na s. 33, shodně PECZENIK, A. The Binding Force of Precedent. In: MACCORMICK, SUMMERS, *Interpreting*, s. 461-480, na s. 465 an. (dále citováno jako PECZENIK, *Binding*).

79. BOBEK, KÜHN, *Judikatura*, s. 36 an.

80. HONDIUS, E. Precedent in East and West. *Penn State International Law Review*. 2005, 23(3), 521-534 (dále citováno jako HONDIUS, *Precedent*).

81. BOBEK, KÜHN, *Judikatura*, s. 37.

Zjednodušeně řečeno, smyslem prvních třech skupin zdrojů je jejich hierarchizace podle míry normativní závaznosti a tudíž i důležitosti v právní argumentaci. Méně důležité jsou zdroje (c) a (d). Zdroje typu (c) mají nejslabší normativní účinek a zařadit sem lze např. odbornou právní literaturu, srovnávací argumenty apod. Zdroje typu (d) jsou v právní argumentaci zakázané a můžeme k nim řadit např. judikatura z doby totalitárního státu přičítící se ústavním základům demokratického právního řádu. Naopak klíčovou úlohu jak z hlediska právní argumentace, tak tématu mojí práce mají zdroje typu (a) a (b).

Skupinu (a) představují prameny, s nimiž je spjata formální závaznost, tj. zejména zákony na kontinentu a v systému *common law* precedenty. Pokud by soudce takový zdroj opomenul (neodkázal by na něj), rozhodnutí by bylo nezákonné a *muselo* by být zrušeno v rámci instančního postupu, nehledě na to, že by soudci hrozil v závislosti na právním řádu trestněprávní či jiný postih. Nic by na tom nezměnilo ani to, že rozhodnutí je věcně správné; samotný fakt, že by v něm chyběl odkaz na zákonné ustanovení, by postačoval. Ostatně takové rozhodnutí by se adresátům jevilo jako svévole.

Do kategorie (b) spadá v kontinentálních právních řádech judikatura vrcholných soudů, která sice až na výjimky formálně závazná není, avšak vyznačuje se jistým (slabším) normativním účinkem tím, že právní argumentaci dodává sílu či další podporu. Pomine-li soudce nižšího soudu v tomto případě judikaturu, jenž se na danou věc vztahuje, nebude to mít obvykle za následek nezákonnost a zrušení jako v předchozím případě; takové rozhodnutí však může být z toho důvodu podrobena kritice a v opravném řízení *může* být zrušeno. Tento rozdíl, že v jednom případě rozhodnutí *musí* a v druhém jen *může* být zrušeno, lze chápat jako hlavní rozdíl stupně normativních účinků spjatých s těmito dvěma zdroji.

Vzájemný vztah zdrojů typu (a) a (b) na kontinentu vychází z toho, že zákony, které *musí* být užity, jsou v právní argumentaci důležitější než zdroje z druhé skupiny; přirozeně tak budou mít v případě kolize přednost. Na druhou stranu hierarchie v tomto smyslu je zřejmě jen provizorní. Objeví-li se při kolizi v konkrétním případě dostatek pádných důvodů, slabší zdroj může silnější převážet za předpokladu, že důvody budou jasně vyloženy.

Zdeněk Kühn dodává, že v praxi často dochází k tomu, že oba různě silné zdroje se chovají obdobně, respektive se mohou překrývat. Na jedné straně pokud zákonné ustanovení jen toliko podporuje argumentaci soudce (typicky v rámci systematického výkladu), přesouvá se tak ze zdrojů povinných spíše jen do možných. Naopak jestliže je určitá otázka materiálně upravena judikaturou (typicky v našem systému to platilo o ochraně osobnostních práv), může se stát zdrojem povinným už jen proto, že v zákoně není na co odkázat.⁸²

Jak podotýká Robert Alexy, právní jistota, rovnost a důvěra v soudní rozhodování nejsou jediné hodnoty, které jsou spjaty s normativními účinky judikatury. Kdyby tomu tak bylo, nikdy by nebylo možné se od ní odchýlit a těžko pak hovořit o racionální práci s precedenty. Lze si totiž představit řadu důvodů, proč rozhodnout jinak ať už jde o výrazné společenské změny, nebo neudržitelnost určitého výkladu v praxi. Nelze proto slepě trvat na tom, co již jednou bylo rozhodnuto. Na druhou stranu možnost odchýlit se od judikatury jen na základě existence jiného možného řešení dané otázky by také bylo iracionální a v rozporu s principy konzistentnosti a rozhodování ve stejných případech stejně. Z těchto teoretických úvah Alexy odvodil dvě obecná pravidla, která by v praxi měla být při výkladu dodržována:

1. Pokud se na rozhodnutí vztahuje judikatura, měla by být vždy citována bez ohledu na to, zda je s rozhodnutím v souladu, nebo v rozporu.
2. Kdokoliv by se chtěl od judikatury odchýlit, měl by takové rozhodnutí podložit dostatečnými argumenty.⁸³

Lze shrnout, že postavení judikatury na kontinentu prošlo pozoruhodným vývojem, který ztížil teoretické popsání charakteru jejího působení v právních řádech. Uceleným způsobem se to podařilo až Peczenikově koncepci, jež judikaturu řadí mezi zdroje, které by soudce v právní argumentaci *měl*

82. Předcházející pasáž čerpala především z PECZENIK, A. *On Law and Reason*. Dordrecht: Springer, 2009. Law and Philosophy Library, Vol. 8., s. 261 an. (dále citováno jako PECZENIK, *On Law*), PECZENIK, Binding, s. 467 an. a BOBEK, KÜHN, *Judikatura*, s. 36 an.

83. ALEXY, *Argumentation*, s. 277 an.

2. POSTAVENÍ JUDIKATURY NA EVROPSKÉM KONTINENTU

zohlednit. Pokud tak neučiní, rozhodnutí může obstát, je-li věcně správné. Avšak pokud je rozhodnutí v rozporu s judikaturou, bude zrušeno, jestliže soudce dostatečně přesvědčivě své odchýlení nezdůvodnil.

3 Postavení judikatury v common law

3.1 Dějinný vývoj

Podobně jako u předchozí podkapitoly je také účelem této podkapitoly podat popis postavení judikatury, který bude východiskem srovnání v rámci diskuze o dichotomii či sblížení právních kultur a zároveň posloužit jako obecný úvod k následující kapitole podrobně řešící závaznost precedentu. Naproti kolísání významu soudcovského práva na kontinentu, vývoj v *common law* byl charakterizován konstantní důležitostí judikatury, ač vývoj doktríny precedentů byl také bouřlivý.¹

Následující popis se bude vztahovat na anglické *common law*, tedy na právní řád Anglie a Walesu, nebude-li stanoveno jinak. Úvod podkapitoly se věnuje vymezení pojmu *common law*, proměnami anglického práva a vlivy důležitými pro jeho vývoj. Závěr se pak v obecné rovině zabývá postavením a závazností precedentu.

Pojem *common law* byl v této práci dosud užíván ve smyslu systému práva angloamerického typu, jež sdružuje státy, do nichž se z Anglie tamější právo rozšířilo.² V tomto významu se klade do protikladu s právním systémem kontinentálního typu. Kromě toho má ale také jiné významy; jednak se jím označuje „soudcovské právo“, které historicky vznikalo od 11. či 12. století v Anglii; jednak později jako právo v protikladu k systému ekvity (*equity*), jehož úkolem bylo napravovat nedostatky rigidního *common law*.³ Ze současného anglického práva se pojem v těchto dvou významech vytrácí a zůstává především pojmem historickým.⁴ Mimo historického výkladu tak bude i nadále užíván v prvním uvedeném smyslu.

1. KUKLÍK, J. *Poodhalené tváře anglického práva*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013, s. 99. (dále cit. jako KUKLÍK, *Poodhalené*).

2. Zhruba třetina světové populace žije v regionu, kde bylo právo více či méně ovlivněno anglickým *common law*. Prostřednictvím koloniální expanze ho Angličané přivezli do Severní Ameriky, Indie, Austrálie, Nového Zélandu, a do velké části Afriky a jihovýchodní Asie, srov. ZWEIGERT, KÖTZ, *Introduction*, s. 219 an.

3. Srov. např. BOGUSZAK, J.; GERLOCH, A.; ČAPEK, J. *Teorie práva*. Praha: Eurolex Bohemia, 2001, s. 51 (dále citováno jako BOGUSZAK, *Teorie*), či WARD, R. *Walker & Walker's English Legal System*. 8. ed. London [u.a.]: Butterworths, 1998, s. 5 an.

4. BOBEK, KÜHN, *Judikatura*, s. 42.

Někteří počátky dichotomie právních kultur spojují až s dobou začátku 18. století, kdy na kontinentu zákon zamezil normativnímu působení soudních rozhodnutí.⁵ Odlišné ubírání právních řádů na kontinentu a v *common law* lze však vysledovat až do 12. či 13. století. V době před nástupem Viléma Dobyvatele na trůn mělo anglosaské právo převážně obyčejovou podobu a zůstávaly v něm regionální odlišnosti. Zákonodárství krále, v podobě (překvapivě) celé řady zákoníků, mělo omezený vliv a prozatím neexistovala žádná centrální soudní autorita, která by vynucovala sjednocení práva.⁶

Za „otce *common law*“ je označován až Jindřich II., který v Anglii vládl v letech 1154-1189.⁷ Nejdůležitějším krokem ke konstituování pojmu *common law* byla pravděpodobně jeho soudní reforma, která mimo jiné zřídila i instituci pojízdňích soudců. Ti několikrát do roka jezdili po celém území Anglie, rozděleném na soudní obvody (*circuits*), kde měli konat spravedlnost jménem krále.

Král se tak snažil nahradit co možná největší počet místních obyčejů právem, které by bylo v království „společné všem“ (odtud také označení) a zároveň udržovat kontrolu nad správou místních záležitostí.⁸ Původní místní obyčeje sice nebyly oficiálně zrušeny, ale postupně vedle práva aplikovaného královskými soudci vybledly. Tudíž v Anglii bylo velmi brzy právo unifikoováno.⁹ Jakkoliv rozhodujícím faktorem bylo silné postavení panovníka, byl to pozoruhodný výsledek s ohledem na dobu, kdy k tomu došlo a jak málo soudců za tím ve skutečnosti stálo.¹⁰

Pro *common law* tak bylo od počátku typické, že se jednalo o obyčejové právo doplněné precedenty, které deklarovaly, co je právem a vykládaly jej a také učenými spisy o právu. Připomíná se ale, že spíše než o vyjádření zvyků obyvatel se do značné míry jednalo o výtvor soudců a právníků, a to nejen v rámci soudního rozhodování, ale v rámci celé právní kultury spojené i s výukou práva a reportováním o případech.

5. Srov. podkapitolu 2.1 na straně 4.

6. KUKLÍK, *Poodhalené*, s. 19 an.

7. Podle Mathew Halea jsou však počátky *common law* stejně neznámé, jako jsou prameny Nilu, cit. tamtéž, s. 76.

8. KUKLÍK, *Poodhalené*, s. 71 an.

9. ZWEIGERT, KÖTZ, *Introduction*, s. 184.

10. V podrobnostech viz DAWSON, *Oracles*, s. 1 an.

Druhým pramenem anglické práva byla nejprve nařízení panovníka a později zákony parlamentu označované jako *statute law*. Tento pramen však dlouhá staletí zůstával ve vztahu ke *common law* ve výrazné menšině.¹¹ Už od samého počátku anglické právní historie se tu a tam objevily zákony, které ovlivnily podobu soukromého práva. Cílem těchto zákonů však nebylo kompletně obsáhnout úpravu určité právní oblasti, ale spíše jen změnit pravidla vytvořená soudní praxí, jejichž dopad se králi a později parlamentu z nějakého důvodu nezamlouval.

Teprve v průběhu 19. století, zejména k jeho konci, byly vydány rozsáhlé zákony v návaznosti na rozvoj anglického obchodu. Nutno poznamenat, že i v tomto případě nešlo o velký právní průlom, protože zákony jen kodifikovaly již existující pravidla vytvořená soudy *common law*. Jestli toto znamenalo pouhé zažehnutí zápalné šňůry, explozi zákonodárství přinesla éra moderního sociálního státu 20. století. Tou dobou chrlí anglický zákonodárce množství právních předpisů srovnatelné s právními řády na kontinentu. Soudy tak bezesporu ztratily svou vůdčí roli v tvorbě práva ve prospěch parlamentu či ministrů a diskuze o rozdílech mezi *common law* a kontinentálním systémem na základě tvorby práva zákonem vs. soudním rozhodnutím rázem ztrácí smysl.¹² Někteří vysoce postavení angličtí soudci dokonce pochybují, zda při takovém obratu anglické právo stále ještě náleží do *common law*.¹³

Než se budu věnovat postavení a závaznosti precedentu, pozastavím se na okamžik u jednoho zajímavého aspektu anglické právní historie a sice způsobu organizace právní profese. Odbočka to nebude samoúčelná, poznatky totiž budou později využity v rámci srovnání v následující podkapitole. Povaha anglického práva i směr jeho vývoje byla od samého počátku velmi ovlivněna tím, že se právníci organizovali do nezávislých spolků fungujících na principech cechu, kterým se asi od začátku 14. století říkalo *Inns of Court*. Spolky měly obrovský politický vliv. Tvořili je praktikující právníci reprezentováni navenek skupinou starších, kteří stav bránili před „nekalou

11. KUKLÍK, *Poodhalené*, s. 73 an.

12. Srov. ZWEIGERT, KÖTZ, *Introduction*, s. 200 an.

13. Srov. BOBEK, KÜHN, *Judikatura*, s. 44, pozn. č. 7, Lord Bingham a Woolf.

konkurencí“ zvenčí a zároveň rozhodovali o tom, kdo může být přijat do této elitní skupiny. *Inns of Court* měli monopol na právní vzdělávání a jelikož to byly spolky praktikujících právníků, příprava byla také ryze praktická. Právo bylo pojímáno spíše formalisticky a ve výuce zastávalo výsadní postavení studium precedentů a užití analogie. Snahy byly zaměřeny spíše na vytvoření seznamů smluv a žalob nejčastěji užívaných v praxi než na promyšlenou systematizaci práva.

Zajímavé ovšem bylo, že ve spolcích se neposkytovalo jen právnické vzdělání, ale cílem bylo také formovat charakter adeptů, poskytovat obecné vzdělání a pěstovat v nich silnou profesní sounáležitost. Už od 13. století začali být soudci královských soudů vybíráni přednostně z těchto spolků a ve 14. století už to bylo pravidlem, které je dodržováno dodnes. Ani poté, kdy se z některých členů spolků stali soudci, nebyly narušeny základy úzkých kolegiálních a přátelských vztahů vybudovaných z dob učení v *Inns of Court*.

Vzhledem ke způsobu, jakým bylo vedeno právní vzdělávání není překvapením, že nikdy nedošlo k širší recepci římského práva, ač se na některých anglických univerzitách také vyučovalo. *Common law* čelilo pouze jedinkrát v celé anglické právní historii vážnému nebezpečí vytlačení římským právem: bylo to v 16. a 17. století za vlády Tudorovců a Stuartovců, kteří se ho snažili využít jako nástroj k prosazení absolutní monarchie v boji proti Parlamentu.

Právě ohromná sounáležitost a politický vliv stavu právníků odchovaných v *Inns of Court*, kteří se přes tři století věnovali udržování *common law*, byla důležitým faktorem zabránění recepcce římského práva. Stejně důležité bylo, že tito právníci vědomě využili veškerého svého vlivu na podporu Parlamentu. *Common law* se pak v jeho rukách stalo mocnou zbraní proti absolutisticky smýšlejícím panovníkům. Od těch dob bylo *common law* považováno za základní záruku svobody občanů proti svévoli absolutní monarchie.¹⁴

Od počátků *common law*, jak bylo zmíněno, byli soudci úzce spjati s osobou panovníka; působili na královských soudech a svými rozhodnutími tvořili „královo právo“. Jak je tedy možné, že jejich postavení s omezováním

14. ZWEIGERT, KÖTZ, *Introduction*, s. 191 an.

moci monarchie také nebylo podlomeno podobně, jak tomu bylo na kontinentu? Jisté vysvětlení podávají předcházející odstavce; konečně soudci byli také členy právního stavu. Nicméně k dokreslení situace bude věnováno několik odstavců také k postavení soudců.

Soudci byli zpočátku považováni za královské úředníky a skládali panovníkovi slib věrnosti. Král jim dokonce někdy tajně posílal instrukce, jak určitý případ rozhodnout. Přesto se již od 15. století kromě loajálnosti k panovníkovi objevuje i povědomí o věrnosti „královu právu“, tj. *common law*. Po sporech mezi soudci *common law* a panovníkem od počátku 17. století byly soudcům poskytnuty určité „ústavní záruky“. Jmenování soudců tak doprovázela klauzule, že svůj úřad budou vykonávat dokud se „budou chovat řádně“. Ale ani poté nebylo výjimkou, že „z vůle panovníka“ byli někteří předčasně penzionováni.

Nové pojetí soudcovské nezávislosti se začalo konstituovat na přelomu 17. a 18. století. Po vydání *Act of Settlement* z roku 1701 bylo stanoveno pravidlo, že soudce není možné odvolat, dokud neporušili zmíněnou zásadu „dobrého chování“. Soudci své činnosti vykonávali za pevně stanovené platy a ti, kteří působili na nejvyšších soudech navíc mohli být odvoláni z funkce panovníkem jen po souhlasu obou komor parlamentu. Od roku 1760 soudce pokračoval ve výkonu svého mandátu i po smrti panovníka, který jej do funkce jmenoval. Vysoké soudní funkce se tak staly poměrně stabilním prvkem ústavního, ale i politického establishmentu.¹⁵

Odbočku lze shrnout, že právní stav, soudce nevyjímaje, se velmi brzy začal na straně Parlamentu stavět do opozice proti panovníkům hrozcím absolutismem. Proto po konečném vítězství Parlamentu soudci nepřišli o své výsadní postavení, jako např. soudci v porevoluční Francii, ale s nově vymezenou nezávislostí si naopak podrželi svůj význam i pro další vývoj anglického práva.

15. KUKLÍK, *Poodhalené*, s. 149-151.

3.2 Precedenční závaznost

Závěr této kapitoly se již bude plně věnovat postavení soudních rozhodnutí a jejich závaznosti. Jak bylo zmíněno, již od počátku vývoje bylo anglické *common law* charakterizováno coby právo z velké části tvořené soudními rozhodnutími, která byla považována za precedenty a přímé prameny práva.¹⁶

Pochopitelně prvními kroky k vytvoření systému precedentů bylo zapisování soudních rozhodnutí, aby vůbec bylo možné zjistit, jak bylo dříve rozhodnuto. Rozhodnutí byla zapisována velice brzy; už koncem 12. století. Ačkoliv soudci *common law* přirozeně následovali předchozí rozhodnutí, vycházejíce ze záznamů, které jim poskytovaly svitky žalob (*Plea Rolls*), ročenky (*Year Books*), jejich příručky, komentované zprávy (*reports*) a další právníké spisy,¹⁷ rozvinutější práce s precedenty byla možná až v době, kdy zprávy o rozhodnutích nabyly potřebných kvalit. Kompletní, přesné a pravidelné zprávy o rozhodnutích začaly být široce k dispozici až koncem 18. století.¹⁸

Závaznost precedentu je vyvozována ze zásady *stare decisis* (zůstávat při tom, co již bylo rozhodnuto). Tato zásada je vlastní prakticky každému právnímu řádu. V anglické doktríně precedentu má však silně donucující povahu. V jejím důsledku jsou soudci někdy povinni následovat předchozí rozhodnutí, ačkoliv by jinak měli dobré důvody tak nečinit.¹⁹ Tato zásada se do své moderní podoby začala formovat ne dříve než v průběhu 18. století a dalších několik desetiletí trvalo než byl proces plně dokončen.²⁰

Pro anglické právo je příznačná přísná precedenční závaznost.²¹ Precedentem se rozumí každé předchozí rozhodnutí každého soudu, které představuje právně významnou analogii k aktuálně rozhodovanému případu.

16. Srov. BOBEK, KÜHN, *Judikatura*, s. 47.

17. V podrobnostech srov. KUKLÍK, *Poodhalené*, s. 99 an. či DAWSON, *Oracles*, s. 50 an.

18. DAWSON, *Oracles*, s. 77.

19. CROSS, R.; HARRIS, J. W. *Precedent in English Law*. 4th ed. New York: Oxford University Press, 1991, s. 3 (dále citováno jako CROSS, HARRIS, *Precedent*).

20. Podrobně k procesu a příčinám DUXBURY, N. *The Nature and Authority of Precedent*. Cambridge: Cambridge University Press, 2008, s. 35 an. (dále citováno jako DUXBURY, *Precedent*). V podrobnostech, proč tomu bylo zrovna v této době srov. tamtéž na následujících stranách.

21. Situaci v jiných jurisdikcích v rámci *common law* srov. KÜHN, Z. Doktrína *stare decisis* v zemích *common law*. *Právník*. 1999, 138(8), 689-714 (dále citováno jako KÜHN, Doktrína).

Pokud se jedná o předchozí rozhodnutí nadřízeného soudu v rámci stejné hierarchie soudů, bude to závazný precedent, který musí být aplikován, vyjma situací, kdy bude shledáno, že se dostatečně liší ať už skutkově, či právně. Jinak to bude nikoliv závazný precedent s různou mírou přesvědčivosti, možná relevantní analogie k projednávanému případu nebo může ilustrovat důležité právní rozdělení mezi jedním typem případů a typem, jež je právě rozhodován.²²

Bylo trefně poznamenáno, že žádný popis dějin doktríny precedentu nemůže být kompletní, jestliže nezmíní dva veledůležité rysy anglického precedenčního práva. Jsou jimi jednak praxe argumentace ostrovních soudců analogií a deklaratorní teorie. Už Henry Bracton ve 13. století pravil, že jestliže se objeví nějaké nové a nezvyklé okolnosti, pak, jestliže se cokoliv analogického již dříve událo, nechť je případ rozhodnut v podobném duchu, jedneje *a similibus ad similia*.²³

Jak již bylo zmíněno na jiném místě, doktrína precedentu v anglickém právu prošla poměrně turbulentním vývojem. Proto jestliže se tvrdí, že precedent je přímým a samostatným pramenem práva, nebylo tomu vždy a bez výhrad. Zmíněný Henry Bracton, výrazná postava právní vědy 13. století, pojímal precedent jako soudní rozhodnutí, které deklaruje (vykládá), co je právem, spíše než by právo tvořilo. Také v pozdějších dobách tu byly výrazné právnické osobnosti, které se přikláněly k tzv. deklaratorní teorii; na počátku 17. století to byl Sir Edward Coke, jeden z nejvýznamnějších anglických právníků vůbec, na něhož v 18. století navazoval Sir William Blackstone, nejznámější autor právnických spisů pojednávajících o *common law*. Podle něj soudní rozhodnutí „slavnostně deklarují a určují, co bylo před tím nejisté a možná i indiferentní. Sama o sobě nejsou právem, ale základním a nejautoritativnějším důkazem o tom, co je právo.“²⁴

Později v 18. a 19. století však Jeremy Bentham a jeho následovník John Austin podrobili deklaratorní teorii silné kritice. Austin ji nezapomenutelně

22. BANKOWSKI, Z.; MACCORMICK, N. D. Precedent in the United Kingdom. In: MACCORMICK, SUMMERS, *Interpreting*, s. 315-354, na s. 323 (dále citováno jako BANKOWSKI, MACCORMICK, UK).

23. CROSS, HARRIS, *Precedent*, s. 25 an.

24. KUKLÍK, *Poodhalené*, s. 77 an., 103 an.

odmítl jako dětinskou fikci, která je podporována hlavně samotnými soudci a ač právo tvořené soudci mělo podle něj k dokonalosti daleko, jednoznačně uznával *judge-made-law*.²⁵ Podle něj teorie předstírá, jako by soudci nevytvářeli svými rozhodnutími právo a tváří se, že tu existuje od nepaměti. Bentham se tak ptá, zda je snad tedy právo vytvořeno Prozřetelností? Přestože ještě na počátku 20. století byla teorie vyzvedána na základě „historických argumentů“,²⁶ obhajující hlasy nejsou nikterak hlasité. Dokladem posunu může být rozhodnutí odvolacího výboru Sněmovny Lordů, kde je teorie označena - obdobně jako Austinem - za „pohádku, které už nikdo více nevěří“.²⁷ Zdá se, že soudci, ač neochotně, z pragmatických důvodů teorii opustili.

Z tohoto pohledu je tedy závazný precedent samostatným a bezprostředním pramenem práva v tom smyslu, že pouhý odkaz na něj je dostatečným argumentem pro existenci právního pravidla a jakýkoliv odkaz na další pramen by byl nadbytečný. Bezprostřednost se vyvozuje z toho, že i jen jediný precedent²⁸ může přímo konstituovat nové právní pravidlo na rozdíl od konceptu ustálené judikatury na kontinentu.

25. DUXBURY, *Precedent*, s. 39.

26. KUKLÍK, *Poodhalené*, s. 113.

27. Lord Brown-Wilkinson v *Kleinwort Benson v. Lincoln City Council* [1999] 2 AC 349, na s. 358, cit. podle BOBEK, KÜHN, *Judikatura*, s. 46, pozn. č. 13.

28. Ilustrovat to lze na způsobu, jakým Sněmovna lordů nakládala s rozhodnutím *R. v. Millis* [1844] 10 Cl. & F. 534 v případě *Beamish v. Beamish* [1861] 9 HLC 274, v podrobnostech CROSS, HARRIS, *Precedent*, s. 7 an.

4 Postavení judikatury: kontinent vs. common law

Následující odstavce jednak přinesou srovnání vycházející z předchozích kapitol, ale také v obecnosti popíše další důvody podobností či rozdílů v postavení judikatury. Před tím však věnuji několik řádků krátké teoretické mezihře. V předchozích dvou kapitolách jsme skloňovali soudní tvorbu práva společně se závazností judikatury. Ačkoliv je patrné, že jsou to spojené nádoby, jejich skutečný vztah zůstává tak nějak ponořen v mlze. V následujících odstavcích se proto pokusíme tento mlžný opar trochu rozehnat.

Jako první se nabízí otázka, proč jsou to spojené nádoby? K tomu, abychom mohli přemýšlet o soudním rozhodnutí z hlediska závaznosti, mělo by mít nejdříve určité vlastnosti. Pojímáno objektivně, výstupem soudního výkladu práva by mělo být v daném případě něco

1. „normativně nového“, co není *jednoznačně* (nebo dokonce vůbec) určeno aplikovaným právem a zároveň alternativně
2. buď by důsledky rozhodnutí překračovaly rozsah dané kauzy (nepůsobí tedy jen *inter partes*) a uplatňovaly se i mimo případ, v němž bylo právo aplikováno, ačkoliv by to nutně nemuselo být *erga omnes*; postačovalo by, že by se výsledek prosadil např. v rámci jednoho soudu, zejména tam, kde neexistuje možnost efektivního sjednocení judikatury, nebo
3. by důsledky rozhodnutí překračovaly rozsah dané kauzy a uplatňovaly se i mimo případ, v němž bylo právo aplikováno, tentokrát však *erga omnes*, šlo by tedy o soudcovský názor, který sjednotil judikaturu v rámci daného systému.¹

Tyto znaky racionálně odvozené z několika různých koncepcí definují pojetí soudcovské právo tvorby z objektivního hlediska.² Teprve taková rozhodnutí složitých případů mohou potenciálně působit precedenčně do bu-

1. KÜHN, *Principy*, s. 264.

2. Srov. Tamtéž, s. 256 an.

doucna a tudíž má smysl řešit otázku jejich závaznosti. Zde je tedy ona spojitost obou termínů.

Závaznost soudního rozhodnutí pak lze na jedné straně pojímat v podobě formální závaznosti jako vlastnost, kterou buď má, nebo nemá. Toto binární chápání však jen stěží postihne rozličné způsoby působení judikatury v *common law* a na kontinentu. Proto je mnohem rozumnější na pojem nahlížet jako na škálu, kde krajními body jsou striktní formální závaznost, kdy není možné se od rozhodnutí odchytil, a opačným extrémem je stav, kdy se judikatuře nepřiznávají žádné normativní účinky. Předcházející kapitoly prokázaly, že ve skutečnosti se oba krajní modely v obou systémech nevyskytují. Naopak soudní rozhodnutí v závislosti na mnohých okolnostech působí různou normativní silou.³

Vrátíme-li se nyní k hlavní náplni této kapitoly, některé rozdíly jsou hluboce zakořeněny v odlišném historickém vývoji. Zatímco na kontinentu byl dlouhá staletí sváděn boj o sjednocení partikulárního práva, který byl uspokojivě završen teprve v průběhu 19. století velkými kodifikacemi, v Anglii se podařilo právo sjednotit nesrovnatelně dříve za vydatné pomoci soudců. Ačkoliv soudci měli v obou systémech silné postavení a právo tvořili, na přelomu 18. a 19. století se jejich cesty diametrálně rozešly. Na kontinentu byli soudci sešňorováni kodifikacemi a judikatura ztratila status pramene práva. Naproti tomu angličtí soudci poté, kdy se v konfliktu s panovníkem svou autoritou postavili za hodnoty prosazované vítězným Parlamentem, si i nadále udrželi silné postavení a v 18. a 19. století se precedentní doktrína již mohla formovat do své moderní podoby.

Dalším podstatným rozdílem podmíněným historicky je fakt, že rozvoj práva na kontinentu ovlivnila právní věda, která ho teoreticky systematizovala, zobecňovala. Naopak na britských ostrovech se právo rozvíjelo především v rámci praxe, bylo kazuističtější, jeho výuka byla také ryze praktická s důrazem na užití analogie v konkrétních případech a tomu odpovídá i obsah soudních rozhodnutí.

Právní teoretici na podkladu zmíněné rozsáhlé studie uvádějí dva hlavní důvody v kontextu nakládání s judikaturou, proč je možné mluvit o sblížo-

3. Srov. tamtéž, s. 271 an.

vání mezi kontinentálními právními systémy a systémy *common law*.⁴ Prvním je, že (a) precedent (ve zmíněném obecnějším smyslu) nyní hraje významnou roli v právním rozhodování a rozvoji práva. Platí to bezohledu na to, zda je či není precedent oficiálně uznán jako formálně závazný, či jen jako mající určité normativní účinky. Dokonce i v právních řádech, v nichž se z historických důvodů odrazuje či přímo odmítá otevřené citování precedentů v soudních rozhodnutích, ve skutečnosti precedenty plní rozhodující roli. Druhým důvodem je to, že (b) ve všech systémech dochází k odůvodněným změnám a rozvoji práva jak cestou soudní prostřednictvím precedentu, tak cestou zákonodárství. *Stare decisis* neznamena neměnnost práva. Praxe v *common law* a podobně i na kontinentu, připouští odůvodněná odchýlení od precedentu, byť v *common law* k tomu dochází otevřeněji než na kontinentu.

Pro účely této práce se hodí rozvést první z důvodů. Autoři totiž zdůrazňují, že i když v systémech *common law* jsou precedenty formálně závazné, neznamena to striktně závazné, protože ze závaznosti existují ve všech oblastech výjimky. Znamená to, že závaznost může být zrevidována, jelikož alespoň nejvyšší soudy mají určitou pravomoc se od něj odchýlit nebo dokonce změnit svůj vlastní precedent.

Obrázek v němž jsou kontinentální systémy vykresleny jako osvobozené z pout precedentu, v kontrastu ke *common law* systémům zotročených svou vlastní minulostí, již není ani vzdáleně podobný realitě, jestli kdy vůbec byl. Ve skutečnosti tu neexistuje ostrá dichotomie, ale kontinuum. Precedenty jsou v kontinentálních systémech, byť to soudy zřídka potvrdí, v praxi uznány alespoň jako pramen, který má silný (ale vyvrátitelný či převážitelný) účinek a může být také citován jako podpůrný argument jinak nejistého právního odůvodnění.⁵

Pokud jde o odlišnosti v postavení judikatury, v obecné rovině se uvádí čtyři hlavní důvody. Jednak je to (1) rozdíl v chápání otázky závaznosti,

4. MACCORMICK, N.D.; SUMMERS R.S. Further General Reflections and Conclusions. In: MACCORMICK, SUMMERS, *Interpreting*, s. 531-550 na s. 531 an. (dále cit. jako MACCORMICK, SUMMERS, Further). Následující pasáž čerpá především odtud.

5. Tamtéž, s. 532.

dále (2) odlišná perspektiva nazírání práva, (3) odlišný způsob dosahování právní jistoty a (4) odlišné funkce nejvyšších soudů.⁶

Zatímco chápání závaznosti precedentu v angloamerickém prostředí je *a priori* interpretativní koncept, který připouští různé stupně významu, kontinentální právník na něj nahlíží v kontextu formální závaznosti, tedy výrazně rigidněji než kolegové z *common law*. Proto se v obou kulturách ohledně závaznosti precedentu dochází k odlišnými závěrům. Jako příklad důsledků takto odlišného vnímání můžeme na kontinentu vzít praxi užívání právních vět ze soudních rozhodnutí. Mysl kontinentálního právníka navyklá na koncept formální závaznosti tíhla k tomu, že s jejich zněním bylo nakládáno, jako kdyby se jednalo o svébytnou právní normu nezávislou na okolnostech daného případu.

Na kontinentu se tradičně na právo nahlíží jako na soubor zákonů, klade se rovnítka mezi právní normou a text zákona. Proto byla judikatura v právní vědě i diskurzu spíše opomíjena.⁷ Ne, že by nebyla považována za součást právního systému, ale dominance exegetického modelu zakrývala možnost aplikace precedentu v procesu aplikace práva. Naproti tomu pro angloamerického právníka je kontinentální norma zoufale obecná a skutečnou normou je pro něj až kazuistické pravidlo plynoucí ze soudního precedentu. Zde se tedy naopak přeceňuje role precedentů.

Právní jistoty v obou systémech tradičně bylo dosahováno jinými způsoby. Na jedné straně stabilita a na druhé flexibilita práva byla na kontinentu zajištěna existencí všeobjímajících kodexů, jejichž obecná znění umožnila přizpůsobovat právo společenskému vývoji. Soudcovské právo v *common law* je naopak velmi širokým systémem, kde právní předpisy jsou pouze jedním z možných pramenů. Zde je jednotícím elementem zásada *stare decisis*, tedy povinnost soudců následovat precedenty. Přizpůsobovat právo dynamice společnosti pak dochází prostřednictvím odlišování (*distinguishing*) či překonáním pravidla (*overruling*).⁸

6. GERLOCH, Aleš. *Teorie a praxe tvorby práva*. Praha: ASPI, 2008, s. 101 an. (dále cit. jako GERLOCH, *Praxe*). Následující pasáž čerpá především z tohoto zdroje.

7. V krajních případech se dokonce z faktu, že judikatura není formálním pramenem práva dovozovalo, že je právně irrelevantní. Srov. kap. 5 na straně 38.

8. GERLOCH, *Praxe*, s. 105 an.

Důležitým rozdílem jsou i odlišné funkce nejvyšších soudů v obou systémech. Soudní organizace totiž ovlivňuje povahu a užití judikatury alespoň ve dvou směrech: (a) určuje, jaký soud může tvořit precedent,⁹ jak jsou precedenty tvořeny a co je precedentem; (b) určuje jak jsou precedenty užívány soudy a ostatními. Proto jsou obsah a účinky precedentu spjaty se strukturou soudního systému, postavením různých soudů v rámci tohoto systému a s funkcemi, jež zastávají právě nejvyšší soudy.¹⁰ Stručně řečeno soudní organizace v *common law* systémech odpovídá koordinovanému ideálu státní moci, kde nejvyšší soudy mají možnost vybírat případy, v nichž rozhodnou v závislosti na tom, zda v dané věci budou chtít vytvořit precedent do budoucna. Mluví se zde o prospektivním působení soudních rozhodnutí.

Naproti tomu na kontinentu se uplatňuje hierarchický ideál státní moci, v němž nejvyšší soudy především přezkoumávají rozhodnutí nižších soudů, aniž by mohly provést selekci případů. Působení jejich judikatury je tudíž především retrospektivní. Mnohem větší nápad věcí spolu s faktorem, že soudy rozhodují velkým počtem soudců rozdělených do kolegií, logicky komplikuje sjednocování judikatury rozhodnutími s precedentním potenciálem. Jinými slovy kvantita převažuje před kvalitou a v tom kritici zcela oprávněně spatřují velkou bolest organizace soudnictví na kontinentu. To také stojí za tím, proč se většinou v kontinentálních systémech autorita s vyřešením určité právní otázky reálně spojuje teprve tehdy, pokud je stejně řešena napříč všemi kolegií či senáty soudu. Jelikož nikdy není jistota, že první řešení bude právě tím „správným“, na němž se později dosáhne shody, tedy že jím bude založena tzv. konstantní judikatura.¹¹

Kapitolu lze uzavřít jmenováním některých oblastí, kde i přes v úvodu zmíněné sblížování, zůstávají mezi oběma systémy podstatné rozdíly.

1. Většina oficiálně publikovaných sbírek rozhodnutí na kontinentu, na rozdíl od těch v *common law*, neobsahuje detailní vylíčení skutkových okolností případu. Obvykle zde není, jako je tomu v *common law* systé-

9. MACCORMICK, SUMMERS, s. 1, rozhodnutí, která slouží jako model pro budoucí rozhodnutí.

10. TARUFFO, M. Institutional Factors Influencing Precedents. In: MACCORMICK, SUMMERS, *Interpreting*, s. 437 (dále cit. jako TARUFFO).

11. GERLOCH, *Praxe*, s. 107 an., TARUFFO či velmi přesvědčivě BOBEK, Curia.

mech, omezení závazné části na právní otázku zvažovanou ve světle konkrétních okolností rozhodovaného případu.

2. Na kontinentu v rozhodnutích chybí detailní rozbor toho, jak se podobné otázky řešily v předchozích případech, tolik příznačné pro rozhodnutí v *common law*.
3. Na kontinentu téměř není tradice rozlišování mezi *ratem* a *dictem*.
4. Právní pravidla jsou v *common law* kontextualizována rámcem skutkových okolností případu. Tyto okolnosti spolu se slovní formulací pravidla jsou rozhodující pro určení šíře aplikace pravidla tak, jak je aplikováno následujícími soudy.
5. Na kontinentu se nevyvinuly žádné sofistikované metody odlišování precedentu, které by se jinak pravděpodobně na věc vztahovaly (výjimkou jsou pouze rozhodnutí ústavních soudů), zatímco v *common law* toto bylo soudci povýšeno na umění.
6. Ve většině případech se na kontinentu vyžaduje, aby určitá právní otázka byla vyřešena v několika rozhodnutích, tedy v ustálené judikatuře, aby takové řešení mohlo být považováno za autoritativní.
7. Na rozdíl od *common law* se dokonce nižší soudy mohou odchýlit od rozhodnutí či ustálené judikatury vyšších soudů, pokud podají důvody, proč svůj výklad považují za „správný“.
8. V některých kontinentálních systémech se vyšší a nejvyšší soudy vědomě a s určitou mírou pravidelnosti odchýlí od precedentu, aniž by tento fakt vůbec zmínily.
9. Na závěr, soudy v kontinentálních systémech mohou precedenty považovat za aplikovatelné a aplikovat je, aniž by výslovně zvažovaly vhodnost aplikace v daném případě ve světle jeho podstatných okolností.¹²

12. V podrobnostech srov. MACCORMICK, Further, s. 536 an.

5 Co je závazné z judikátu v České republice?

Druhá kapitola této práce nám ukázala, že přestože judikatura není na kontinentu, až na pár výjimek, počítána mezi formální prameny práva, má jisté normativní účinky, kterých je třeba v právní argumentaci dbát. Zde se sluší zopakovat, že tam uvedené závěry jsou platné i pro Českou republiku. Proto nežli zodpovíme otázku z tituly této kapitoly, aplikujeme obecné poznatky o roli judikatury na kontinentu v prostředí ČR.

Předně v českém právu se rozlišují tři druhy závaznosti soudních rozhodnutí: Jednak (1) obecná závaznost výroků Ústavního soudu (ÚS), jakožto negativního zákonodárce, ve věci obecné kontroly ústavnosti; dále (2) závaznost rozhodnutí soudu v téže věci, která se týká pouze věci, v níž bylo rozhodnutí vyneseno, u níž se odlišují další dvě podmnožiny a sice (a) závaznost jako vlastnost právní moci rozhodnutí a (b) závaznost kasačního rozhodnutí pro další řízení v téže věci; a v neposlední řadě (3) závaznost precedentního charakteru, tedy normativní působení rozhodnutí nad rámec daného případu řízení.¹ S ohledem na účel této práce ponecháme stranou první a druhou kategorii a věnovat se budeme pouze závaznosti precedentního charakteru, tedy širšímu normativnímu působení judikatury a tomu, jak se odráží v praxi českých vrcholných soudů.²

5.1 Normativní význam judikatury v ČR

Základními znaky precedentní závaznosti³ jsou to, že:

1. přesahuje konkrétní případ a působí obecně v tom smyslu, že se vztahuje na blíže neurčené dostatečně obdobné případy,
2. předpokládá obecný princip nebo pravidlo vytvořené soudem, popřípadě zobecnitelnou interpretaci principu nebo normy,
3. připouští různé stupně intenzity⁴

1. BOBEK, KÜHN, *Judikatura*, s. 102 an.

2. Zkratkou „vrcholné soudy“ budou dále označovány nejvyšší/ústavní soudy.

3. Následující pasáž čerpá především z BOBEK, KÜHN, *Judikatura*, s. 107 an.

4. K tomu srov. podrobný výklad v kapitole 2.2 na straně 18 an.

Judikatura precedentně působí jen po dobu než se soud, který rozhodnutí vydal, vyjádří k dané právní otázce odlišně oproti původnímu rozhodnutí. Přitom, aby se taková judikatorní změna mohla prosadit, je k tomu obvykle zapotřebí série rozhodnutí, v níž bude první odchýlení potvrzováno. Avšak takovým odklonem není dotčena platnost individuální závaznosti starých rozhodnutí, podobně jako v anglickém právu nemá takové odchýlení (označované jako *overruling*) za následek zrušení či zasažení závaznosti v předchozím případě.

Srovnávací studie působení soudních rozhodnutí využívá k jejich označení termínu precedent, byť v obecnějším smyslu, aby mohla postihnout jak praxi v systémech *common law*, tak na evropském kontinentu.⁵ Naproti tomu vůdčí studie působení judikatury v českém prostředí označuje rozhodnutí, která splňují vlastnosti pro závaznost precedentního charakteru, pojmem judikát.⁶ Autoři tak činí nejspíše proto, aby přes určité podobnosti zdůraznili rozdílné postavení soudních rozhodnutí na kontinentu oproti precedentnímu systému v *common law*.

Judikátem se tak rozumí rozhodnutí zpravidla vyššího soudu, které obsahuje obecný nebo zobecnitelný výklad určité normy nebo principu. Rozhodnutí může také samo normu či princip vytvořit, je však nutné zdůraznit, že přípustné je to vždy jen v souvislosti s právním předpisem. Výjimečně judikátem může být i rozhodnutí soudu prvostupňového a to např. tehdy, pokud se jím rozhoduje v bagatelní věci, kde odvolání není přípustné. Přestože je určitá právní otázka rozřešena v konstantní judikatuře, může judikátem být i nové rozhodnutí, které jen jaksi potvrzuje tam nastolenou linii.

Zjednodušeně vzato, judikát může fungovat v právním řádu dvojím způsobem. Jednak může v návaznosti na právní předpisy dotvářet nové právní normy tím, že jejich vágní znění konkretizuje v určitém kontextu či řeší konflikt navzájem rozporných norem či upraví normu, jejíž aplikace by v daném případě měla absurdním důsledky. Na konci takového procesu pak stojí jeden či více judikátů, které dotváří nebo dokonce vytváří právní normy nebo principy, jež jsou obvykle oproštěny od skutkových okolností případu.

5. MACCORMICK, SUMMERS, *Interpreting*, s. 12 an.

6. BOBEK, KÜHN, *Judikatura*, s. 108 an.

Druhým typem působení je případ, kdy judikáty u zákonných norem, jejichž znění je záměrně vysoce abstraktní, přinášejí metodologický návod výkladu, aniž by předurčily cíl interpretace. Stanoví, jak výklad konkretizovat, k čemu by soudce při výkladu měl přihlížet a k čemu nikoliv atd. Oproti předchozímu způsobu, výsledkem není jednoznačná norma a ani být nemůže, jelikož by tak byla popřena záměrná otevřenost zákonodárcem vytvořené normy.⁷ Příkladem tohoto typu judikátů jsou rozhodnutí, která blíže specifikují, k jakým kritériím je třeba přihlížet při posuzování přiměřenosti výše smluvní pokuty ve vztahu k § 39 starého občanského zákoníku.⁸

V kontinentálních právních systémech se v právní argumentaci hovoří o ustálené judikatuře. Důvody, proč tomu tak je, byly nastíněny ve čtvrté kapitole. Zde lze jen připomenout, že je to dáno odlišnou funkcí a strukturou nejvyšších soudů a čtenáře ujistit, že toto platí také pro ČR.

V ČR také jako v jiných kontinentálních systémech judikatura vyšších soudů netvoří formálně závazný precedent. Normativní síla této judikatury se projevuje tím, že soudce musí zvážit aplikovatelnost relevantní judikatury na jím řešený případ, ale správnost výkladu může zvažovat také z jiných důvodů. Odchýlí-li se, je pak povinen to náležitě odůvodnit. Nižší soudy tedy za těchto podmínek mohou iniciovat změnu judikatury vyšších soudů, i když vzhledem k nápadu případů je to jako vědomý krok málo pravděpodobné.

Toto pojetí normativní síly judikatury bylo do českého práva vneseno ÚS v roce 1999⁹ a je již v české právní teorii přijímáno bez kontroverzí, ačkoliv v devadesátých letech některé autority ve světle binárního uvažování o závaznosti (buď je, nebo není a nic mezi tím) soudili, že normativně vůbec nepůsobí.¹⁰ Soud v nálezu dovedl, že porušením ústavně zaručených práv je také případ, kdy se obecné soudy nižšího stupně odkloní od ustálené rozhodovací praxe nadto usměrněné opakovanými rozhodnutími či stanovisky Nejvyššího soudu (NS), aniž by dostatečným způsobem vyložily dů-

7. V podrobnostech srov. BOBEK, KÜHN, *Judikatura*, s. 109 an.

8. Srov. také ČECH, P. K přiměřenosti smluvní pokuty. *Právní rádce*. 2008, 16(5), 24-32.

9. Nález ze dne 25. 11. 1999, sp. zn. III. ÚS 470/97, cit. dle BOBEK, KÜHN, *Judikatura*, s. 113.

10. BOBEK, KÜHN, *Judikatura*, s. 112 an.

vody, pro které ustálenou rozhodovací praxi odmítají.¹¹ Oba nejvyšší soudy na toto rozhodnutí navázaly v podobném duchu.¹²

Kromě normativního působení, může judikatura soudci poskytnout také podpůrný argument, bez něhož by sice byla v souladu s právem, ale jeho užitím by nabyla vyšší přesvědčivosti. Jako příklady lze uvést judikaturu, která vykládala starý předpis, ale závěry jsou na novou úpravu také aplikovatelné, argument judikaturou v rámci jiné soudní hierarchie či užití judikatury z jiného státu.¹³

Postavíme-li vedle sebe závaznost judikatury obou nejvyšších soudů pro nižší soudy a judikatury ÚS pro soudy obecné, soudí se, že mezi ní není kvalitativní rozdíl. Plyne to už ze samotného pohledu ÚS na závaznost vlastní judikatury. Ústavní soud připouští nejen odlišení faktů obecným soudem, ale také ve výjimečném případě možnost, aby soud s ÚS vedl dialog, pokud se bude domnívat, že existují důvody pro znovuzvážení určitého ústavněprávního výkladu. Ani v případě, že ÚS navrhovaným změnám nevyhoví, nebudou snahy o dialog posouzeny jako porušení čl. 89 odst. 2 Ústavy.¹⁴

Potvrdili jsme tedy, že i v českém prostředí se uplatní na kontinentu převažující pojetí normativního působení judikatury. Vzápětí se však nabízí otázka, jak klasifikovat *sílu* normativního působení právního názoru určitého judikátu. Intuitivně totiž cítíme, že váha jednotlivých rozhodnutí bude ve skutečnosti odlišná. Ale jaké faktory jsou pro ni určující?¹⁵ Obdobně jako v anglickém právu je startovním bodem analýzy to, (1) jaký soud právní názor vynesl. Z pyramidální struktury soudní soustavy lze dovodit, že rozhodnutí NS a NSS bude mít větší normativní sílu nežli rozhodnutí soudů nacházejících se pod nimi. Právní názor vyjádřený ÚS v ústavních otázkách pak bude mít větší normativní sílu než rozhodnutí jakéhokoliv obecného

11. Srov. také KÜHN, Z. Nová koncepce normativity judikatury obecného soudnictví na pozadí rozhodnutí Ústavního soudu. *Právní rozhledy*. 2001, (6), 265-269.

12. Např. Usnesení NS ze dne 27. 4. 2006, sp. zn. 29 Odo 551/2006 a rozsudek NSS ze dne 1. 6. 2011, čj. 1 As 6/2011-347, č. 2368/2011 Sb. NSS (*Děti země*), cit. dle BOBEK, KÜHN, *Judikatura*, s. 116 an.

13. Tamtéž, s. 117 an.

14. Nález ze dne 13. 11. 2007, sp. zn. IV. ÚS 301/05 (N 190/47 SbNU 465), cit. dle BOBEK, KÜHN, *Judikatura*, s. 119.

15. Následující pasáž čerpá z BOBEK, KÜHN, *Judikatura*, s. 120 an.

soudu atd. Rozhodnutí NS a NSS vůči sobě navzájem působí pouze silou přesvědčivosti.

V rámci vrcholných soudů je třeba dále vzít v úvahu, (2) v jaké sestavě soud rozhodnutí vydal. Rozhodnutí „běžných“ senátů bude mít nižší normativní sílu než rozhodnutí pléna ÚS, zvláštního či velkého senátu v případě NS, popřípadě některého z rozšířených senátů NSS. Tento závěr, plyne z toho, že druhá kategorie rozhodnutí představuje řešení určité právní otázky na základě širší formace daného soudu. Jak bude rozebráno níže, účelem větších uskupení je také sjednocovat judikaturu, tedy vypořádat se s dosavadními rozpory a přitom nutně nahlížet na problém v širším kontextu. Je proto logické, že s těmito rozhodnutími je spojována větší normativní síla. Zároveň bude podstatně těžší se od nich odchýlit tak, aby takové rozhodnutí mohlo obstát. To také potvrdil NSS:

„Skutečnost, že judikatura byla sjednocena právním názorem rozšířeného senátu, přináší zvláště významné argumenty ve prospěch setrvání na takto vytvořeném právním názoru. Brojí-li stěžovatel proti takovému právnímu závěru, a současně nepřinese v kasační stížnosti žádné s ním konkurující právní argumenty, postačí v rozhodnutí zpravidla toliko odkázat na příslušné části odůvodnění rozšířeného senátu. Pokud naopak stěžovatel nabídne nové argumenty směřující proti rozhodnutí rozšířeného senátu, musí se s těmito argumenty Nejvyšší správní soud dostatečně vypořádat, eventuálně pokud jimi bude o nesprávnosti právního závěru rozšířeného senátu přesvědčen, předložit věc podle § 17 odst. 1 s. ř. s. rozšířenému senátu. Právě uvedené samozřejmě nevyklučuje, že senát NSS výjimečně dospěje i přes nepřesvědčivou právní argumentaci stěžovatele [...] k závěru, že právní názor rozšířeného senátu je nesprávný, a věc mu v souladu s § 17 odst. 1 s. ř. s. předloží; jakkoliv totiž právní otázku v kasační stížnosti zásadně vymezuje stěžovatel, Nejvyšší správní soud, který zná právo (*Iura novit curia*), zajisté není omezen jen na stěžovatelem nabídnuté odůvodnění určitých právních závěrů.“¹⁶

Normativní sílu právního názoru rozhodnutí dále ovlivní, (3) zda je součástí konstantní judikatury nebo jen jediným izolovaným rozhodnutím. Bude-li

16. Rozsudek NSS ze dne 8. 1. 2009, čj. 1 Afs 140/2008-77, č. 1792/2009 Sb. NSS, bod. 8, cit. dle BOBEK, KÜHN, *Judikatura*, s. 121, pozn. č. 66.

součástí konstantní judikatury, poukazuje se, že by se měl uplatnit přístup uplatňovaný v Německu či Itálii a odchýlit se od něj, jen pokud jsou dány jasně převažující nebo zcela pádné důvody. Někdy jsou pro normativní sílu také určující (4) stáří judikátu a doba, kdy byl vynesena. Je však nutné vycházet z předpokladu, že normativní síla se s plynoucím časem může vychýlit jak směrem k zesílení, tak k zeslabení. Proto musí být každý případ posuzován ve světle možných společenských změn a jiných proměnných.

Dalším důležitým faktorem majícím vliv na normativní sílu je (5) dopad rozhodnutí v právní praxi. Právní názor působící nežádoucí důsledky ať už v podobě zbytečného zvýšení transakčních nákladů účastníků právních vztahů, či kupř. nemožnosti jeho dodržování, bude mít nižší normativní sílu než judikatura bez podobných negativních dopadů. Lze si pak také představit, že podnět ke změně právního názoru vyjde od soudce nižšího soudu.

Faktorem, jež potencionálně snižuje normativní sílu právního názoru, je také (6) přítomnost silného disentu. Separátní názory na právní otázku jsou v českém právu umožněny soudcům ÚS a v některých případech také NS a NSS. Je-li takový názor v rozhodnutí obsažen, nic nebrání ani soudci nižšího soudu, aby se pokusil iniciovat změnu judikatury tím, že se svou argumentací k odlišným závěrům připojí. Ostatně sám ÚS potvrdil ve věci ústavnosti volebních kaucí v souvislosti s předchozím silným disentem, že je možné považovat

„za zcela přirozený a z rámce ústavnosti se nijak nevymykající jev, jestliže po uplynutí více než 4,5 roku se věc může jevit v poněkud jiném světle“.¹⁷

Jistý vliv na normativní sílu právního názoru může mít i (7) právní věda. Jestliže je určité stanovisko k právní otázce pod palbou hlasité a přesvědčivé kritiky, soudy by se měly na cestě k vlastnímu výroku přinejmenším s uvedenými námitkami vypořádat. V případě, kdy doktrinálním názorem argumentuje některá z procesních stran, platí tento závěr dvojnásob, jak ÚS zdůraznil:

17. Srov. nález zde dne 24. 1. 2001, sp. zn. Pl. ÚS 42/2000 (N 16/21 SbNU 113; č. 64/2001 Sb.), cit. dle BOBEK, KÜHN, *Judikatura*, s. 125, pozn. č. 79.

„Jakkoliv není obecný soud formálně vázán judikaturou vyšších soudů, resp. právní vědou, měl by při řešení otázky *quid juris* vzít v úvahu i relevantní judikaturu a právní vědu, zejména v situaci, kdy takovou relevantní judikaturou nebo závěry právní vědy argumentuje účastník řízení. [...] Jinými slovy, pokud nejde o situaci, kdy právní řešení bez dalšího vyplývá ze zákonného textu, obecný soud musí v odůvodnění dostatečným způsobem vysvětlit své právní úvahy s případnou citací publikované judikatury nebo názorů právní vědy. Argumentuje-li účastník řízení názory právní vědy nebo judikatury, musí se obecný soud s názory v těchto pramenech uvedenými argumentačně vypořádat případně i tak, že vysvětlí, proč je nepovažuje pro danou věc relevantní. Jen tak může být odůvodnění rozhodnutí soudu přesvědčivé a jen tak může legitimizovat rozhodnutí samotné v tom, že správný výklad práva je právě ten výklad, který soud zvolil.“¹⁸

Určitý význam ve vztahu k normativní síle může mít i to, (8) kde byl judikát publikován. Teoreticky bychom měli nejvyšší argumentační sílu spojovat s těmi, které byly publikovány ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek či ve Sbírce NSS. Vzhledem k široké publikaci rozhodnutí v jiných zdrojích, zejména na internetu, se však význam „oficiálních“ publikací pomalu stírá.

Nakonec je také třeba zmínit coby jeden z faktorů ovlivňující normativní sílu právního názoru (9) celkovou přesvědčivost jeho odůvodnění. U nás býval tento aspekt vyzdvihován jako jediný, který určoval, zda je judikát ve věci použitelný. Právě proto docent Kühn zdůrazňuje, že takový přístup je nekorektní, jelikož je pouze jedním z mnoha faktorů a zdaleka ne hlavním.

Vlastnosti vypočtené výše nejenže určují normativní sílu daného rozhodnutí, ale logicky zároveň tvoří faktory, s nimiž by se soudce měl zabývat, bude-li uvažovat o změně judikatury. Lze se domnívat, že čím větší kumulace faktorů, které budou přidávat na váze normativní síly určitého rozhodnutí, tím obtížnější bude pro soudce argumentačně prosadit v rozhodované věci odchylný názor, jež by v instančním postupu obstál.

18. Nález sp. zn. I. ÚS 403/03 ze dne 17. 8. 2005 (N 160/38 SbNU 277), cit. dle BOBEK, KÜHN, *Judikatura*, s. 125 an., pozn. č. 82.

Čtvrtá kapitola nám ukázala, že uspořádání a funkce nejvyšších soudů na kontinentu poněkud omezují jejich možnost tvořit rozhodnutí aspirující na precedenční působení. Přesto nebo možná právě proto v českém právu nalezneme ustanovení, která k tomu vrcholné soudy přímo vybízí.¹⁹ Na jejich základě byly vytvořeny institucionalizované postupy v podobě velkého senátu NS a rozšířeného senátu NSS, které slouží k sjednocování judikatury. Znamená to, že až na výjimku judikatury kárných senátů NSS se veškeré judikatorní odklony na úrovni vrcholných soudů realizují rozhodnutími uvedených senátů, popřípadě stanovisky pléna ÚS. Důležitost postupu podtrhl ÚS judikaturou, v níž dovedl, že odchýlení se od právního názoru vrcholného soudu za situace, kdy nebyla věc předložena velkému (rozšířenému) senátu, je porušením ústavního práva na zákonného soudce.²⁰

Zmíněná ustanovení ukládají „běžným“ senátům postoupit věc velkému či rozšířenému senátu, pokud dospějí k závěru, který se liší od dřívějšího právního názoru daného soudu. Stanovisko pléna NS přílehavě přirovnalo velký senát ke kvazi nadřízenému soud, který udržuje jednotu judikatury. Dále uvádí, obdobně jako již dříve judikatura NSS, že:

„Velký senát příslušného kolegia Nejvyššího soudu má právo i povinnost posoudit, zda jsou splněny zákonné podmínky k tomu, aby mu byla věc postoupena k projednání a rozhodnutí. Nejsou-li splněny podmínky uvedené v § 20 zákona o soudech a soudcích a byla-li věc přesto postoupena velkému senátu příslušného kolegia Nejvyššího soudu, rozhodne tento senát o jejím přikázání příslušnému (tříčlennému) senátu k projednání a rozhodnutí.“²¹

Z výše nastíněné klasifikace faktorů normativní síly lze dovést, že z hlediska vertikální závaznosti takových rozhodnutí, bude pro soudce nižších soudů obzvláště obtížné se od nich efektivně odchýlit. Kromě toho rozhod-

19. Srov. § 20 zák. č. 6/2002 Sb., o soudech a soudcích, § 17 zák. č. 150/2002 Sb., soudní řád správní.

20. Srov. kupř. náleze ze dne 20. 9. 2006, sp. zn. II. ÚS 566/05 (N 170/42 SbNU 455), cit. dle BOBEK, KÜHN, *Judikatura*, s. 127, pozn. č. 92.

21. Stanovisko pléna NS ze dne 14. 9. 2011, sp. zn. Plsn 1/2011 k výkladu ustanovení § 20 zákona č. 6/2002 Sb., o soudech a soudcích, ve znění pozdějších předpisů, uveřejněné pod č. 1/2012 Sb. rozh., cit. dle BOBEK, KÜHN, *Judikatura*, s. 128, pozn. č. 94.

nutí působí také pro samotné vrcholné soudy, tedy z hlediska horizontální závaznosti. Povaha působení totiž spočívá v tom, že soudce se svým rozhodnutím nemůže odchýlit od právního názoru vysloveného velkým nebo rozšířeným senátem vlastního soudu. Jediná a nadto výjimečná možnost, která mu zbývá, je zahájit další řízení o stejné či obdobné právní otázce před velkým či rozšířeným senátem.²²

Objevil se také názor, že poté, kdy velký senát jednou o určité právní otázce rozhodl, nemůže již být nikdy závěr s výjimkou legislativní cesty změněn. Ovšem proti takovému řešení lze namítnout hned několik pádných argumentů. Předně těžko lze s naprostou jistotou a jednou provždy vyloučit, že předchozí rozhodnutí velkého senátu opominulo nějaký důležitý argument či nedojde k významné změně společenských poměrů, aniž by současně byl změněn i vykládaný předpis. Z hlediska tématu této práce je také zajímavý srovnávací argument, podle něž pravděpodobně neexistuje právní systém, kde by sám nejvyšší soud neměl možnost jednou zastávaný názor změnit. Vrátíme-li se k dějinám *common law*, je pravda, že britská Sněmovna lordů se téměř po 70 let nemohla odchýlit od svého dřívějšího rozhodnutí. Na druhou stranu zákazu byly v průběhu času obroušeny hrany jemným odlišováním případů a tedy i v této době docházelo k odchýlkám, byť jen nepřímo.

Zde je příhodné stručně vypočíst výjimky z povinnosti sjednocovat judikaturu určenými senáty vrcholných soudů. Povinnost jednak nevzniká při (a) změně vykládaného zákona. V jejím důsledku se autorita souvisejícího judikátu vytrácí, protože jak bylo dříve zdůrazněno, normativní síla je vždy spojena s právním předpisem, který interpretuje.

Judikatura NSS dotvořila výjimku, podle níž (b) není nutné sjednocovat judikaturu prostřednictvím rozšířeného senátu, jestliže otázku následně závazně posoudil svým nálezem ÚS.²³ Obdobné by mělo také platit pro následná rozhodnutí Soudního dvora EU a ESLP, pokud obsahují jasné pravidlo, které na rozpornou judikaturu malých senátů dopadá. Naproti tomu

22. Srov. již cit. případ v pozn. č. 16 na straně 42.

23. Srov. rozsudek NSS ze dne 14. 9. 2005, čj. 2 Afs 180/2004-44, cit. dle BOBEK, KÜHN, *Judikatura*, s. 130, pozn. č. 100.

NS zvolil ke stejnému řešení jinou, klikatější cestu. Podle judikatury NS velký senát totiž musí nesouladná rozhodnutí sjednotit navzdory závaznému řešení otázky ÚS.²⁴

Další kategorie výjimek, kdy není nutno sjednocovat judikaturu širšími tělesy soudů, jsou (c) případy související s pochybením malých senátů. Jedním může být situace, kdy tříčlenný senát úplně pomine rozhodnutí rozšířeného senátu, které na rozhodovanou věc dopadá.

„Takové opomenutí, resp. pochybení jednoho senátu však bez dalšího nezakládá konflikt judikatury, a tím pádem ani povinnost dalšího tříčlenného senátu předložit věc k posouzení rozšířenému senátu, aplikuje-li posléze uvedený tříčlenný senát právní závěr vyjádřený v předchozím rozhodnutí rozšířeného senátu.“²⁵

Druhým případem, kdy by mělo být postupováno obdobně, je zjevný exces spočívající např. v opomenutí aplikovat určitou zákonnou normu nebo v aplikaci nesprávného ustanovení z hlediska intertemporality.

Specifickým způsobem sjednocování judikatury ve státech střední Evropy se s nástupem sovětského modelu komunismu stalo vydávání stanovisek vrcholných soudů k výkladů zákonů. Institut se u nás zachoval až do dnešních dní.²⁶ Představují jakýsi abstraktní výklad zákona, podávaný bez ohledu na určitou kauzu, přestože vycházejí ze sledování a vyhodnocování rozhodnutí odpovídajících soudů. Zřejmým pozitivem je fakt, že takto mohou být sjednocovány věci, které by se jinak k soudům zákonně nemohly dostat nebo mohou vyřešit otázku dříve než by k nim doputovala. Naproti tomu jasným negativem je samotná podstata stanovisek. Na kontinentu i v *common law* se převážně na soudce hledí jako na někoho, kdo dotváří či vytváří právo vždy jen ve spojitosti s rozhodovaným případem. Proto se soudí, že činnost spočívající ve vydávání stanovisek by vůbec neměla náležet soudcovské moci. Jak bylo trefně poznamenáno, akceptace institutu

24. Srov. ŠIMÍČEK, V. Dvě cesty k jednomu řešení. In: *Blog Jiné právo* [online]. 2008 [cit. 2017-03-26] a např. usnesení velkého senátu trestního kolegia ze dne 7. 4. 2005, sp. zn. 15 Tdo 163/2005, cit. dle BOBEK, KÜHN, *Judikatura*, s. 130, pozn. č. 101.

25. Rozsudek NSS ze dne 29. 9. 2010, čj. 1 As 77/2010-95, cit. dle BOBEK, KÜHN, *Judikatura*, s. 131, pozn. č. 102.

26. Srov. § 14 odst. 3, zák. č. 6/2002 Sb., o soudech a soudcích a § 12 odst. 2 zák. č. 150/2002 Sb., soudní řád správní.

stanovisek ve středoevropském prostoru je jen dalším paradoxem postavení judikatury. Na jedné straně jen před několika málo dekádami tu byly postoje bránící se uznání byť jen omezené závaznosti judikatury a na druhé straně je umožněno soudcům rozhodovat nezávisle na konkrétním řízení, které by dozajista bylo v jiných státech na kontinentu i v *common law* nepřípustné.²⁷

Posun na evropském kontinentu od retrospektivního k prospektivnímu rozhodování nejvyšších soudů²⁸ je v ČR znatelný také jinde než jen u institucionalizovaných změn judikatury, byť přístupy se liší v závislosti na tom, o jaký soud a v jakých otázkách rozhoduje. Problematika je to komplikovaná a zřejmě by sama o sobě vydala na další diplomovou práci. Na tomto místě se proto omezím jen na shrnutí základních rysů.²⁹

U NSS se uplatňuje nejčistší retrospektivní model, protože koncepce kasační stížnosti je koncipována tak široce, že v zásadě připouští předložení jakékoliv právní, nebo dokonce i skutkové otázky, jimiž se NSS musí zabývat meritorně. Jedinou výjimkou jsou azylové věci, kde NSS disponuje možností selekce věcí a dle zákona ani nemusí odůvodňovat usnesení, kterými se kasační stížnost odmítá pro nepřijatelnost. Ovšem nutno dodat, že v praxi se zákonná konstrukce neujala, protože rozhodnutí NSS i nadále zůstávají natolik komplexní, že se podobou velice blíží meritorním rozhodnutím.³⁰

Na NS je nutné z tohoto pohledu odlišit rozhodování trestních věcí od civilních. Zatímco v trestním soudnictví je základní funkcí senátů NS rozhodovat retrospektivně a prospektivní působení je spíše jen vedlejším důsledkem některých rozhodnutí, civilní dovolání se nachází od čistě retrospektivního modelu nejdále, jelikož má také významný prospektivní účel. Ústavní soud však svou judikaturou prospektivní funkci rozhodování trestních i civilních senátů NS vytrvale omezuje. Ze svého pohledu tak činí logicky proto, aby se sám nestával jen další instancí. Na druhou stranu v důsledku takového počínání tuto roli přenáší na NS. Zjednodušeně řečeno absence

27. V podrobnostech srov. BOBEK, KÜHN, *Judikatura*, s. 120 an.

28. Srov. kapitolu 4 na straně 32 an.

29. Podrobný rozbor viz BOBEK, KÜHN, *Judikatura*, s. 134 an., z něhož čerpá následující pasáž.

30. Srov. také BOBEK, M.; MOLEK, P. Nepřijatelná nepřijatelnost ve věcech azylových; srovnávací pohled. *Soudní rozhledy*. Praha: C.H. Beck, 2006, 2006(6), 205-215.

možnosti selekce nápadu a to, že s každým jednotlivým případem by mělo být zacházeno rovnocenně bezohledu na jeho možný dopad pro budoucnost, brání NS šířeji sjednocovat judikaturu, tedy rozhodovat prospektivně. Oprávněně je toto řešení popisováno jako iracionální ve vztahu k fungování soudní soustavy jako celku.³¹

5.2 Závazná část z judikátu aneb znovu ratio a dictum?

Nyní, kdy bylo v hrubých rysech vyjasněno postavení judikatury v ČR co do jejího normativního působení, zdá se, že nastal vhodný okamžik vyřešit otázku z titulu. Jenže, když nyní s ohledem na předchozí pasáž a v návaznosti na druhou kapitolu víme, že judikatura striktně závazná není, byť má určitý normativní význam, proč bychom měli zjišťovat, jaká část je závazná?

Na jednu stranu je jisté, že soudce v rámci rozhodování, ale také jiní uživatelé, budou muset z relevantní judikatury extrahovat důležité části, pravidla, principy a oddělit je od okrajových otázek. Na druhou stranu, jelikož judikatura není formálním pramenem práva, nikdy nestojí sama o sobě, ale vždy v návaznosti na nějaký právní předpis.³² Pokud by chyběl odkaz na právní předpis, sama by neobstála bez ohledu na to, jak brilantní by byla obsažená argumentace. Oddělování „závazných částí“ tak dává přinejmenším mnohem menší smysl než v rámci precedentních systémů, kdy samotný precedent je dostatečným důvodem rozhodnutí ve věci bez jakéhokoliv odkazu na zákon.

Přestože na britských ostrovech funguje precedentní systém se vším, co k tomu patří, sami angličtí soudci se mírně řečeno ostýchají jasně stanovit, co je v rozhodnutí onou závaznou částí, tedy *rationem*. Posledním, co by si současný anglický soudce přál, je stanovit množství nadbytečných pravidel, která by svazovala jeho kolegy do budoucna. Také se zdůrazňuje, že ačkoliv

31. Pro podrobný rozbor srov. BOBEK, KÜHN, *Judikatura*, s. 134 an., BOBEK, M. *Curia ex machina: o smyslu činnosti nejvyšších a ústavních soudů. Právní rozhledy*. 2006, (22), z největších článků pak COUFALÍK, P. *Střet Nejvyššího soudu a Ústavního soudu v pohledu na současnou právní úpravu dovolání v civilním sporném řízení. Právní rozhledy*. 2016, č. 6, s. 209.

32. Shrnutí jak se k problému staví v jiných kontinentálních systémech srov. MARSHALL, s. 507 an.

jsou to slova soudce rozhodujícího ve věci, z nichž se *ratio* získává, následující soud má však téměř stejně silné postavení, pokud jde o jejich výklad.³³ Nelze než souhlasit, že to je velice zdravá praxe jak z hlediska dělby moci,³⁴ tak pravděpodobně také z hlediska dalšího rozvoje práva.

Bystrý čtenář si jistě nyní klade otázku, proč v části o závaznosti české judikatury znovu řešit anglickou praxi. Důvodem je snaha podtrhnout, jak naopak nezdravě počínání českých soudů může vyznívat, když se snaží nad rámec konkrétní věci vázat ostatní, jako by šlo o závazný precedent. Takové počínání také ostatně bývá hodnoceno jako nevhodné přeceňování vlastní judikatury vrcholnými soudy.³⁵

Přes všechny rozdíly mezi postavením britského závazného precedentu a judikátu v ČR se nejspíš žádný uživatel domácí judikatury nevyhne úvahám o závazné části. Jsou jimi snad právní věty rozhodnutí? Nezdá se. Smyslem právních vět je poskytnout čtenáři informaci, o čem rozhodnutí je, tedy ušetřit mu čas. Obvykle předcházejí text rozhodnutí publikovaných v oficiálních či polooficiálních sbírkách nebo právnických časopisech. V oficiálních sbírkách bývají jejich autory soudci, kteří rozhodnutí vyhotovili, ač na jejich konečnou podobu může mít vliv proces schvalování ať už plénem NSS, nebo příslušným kolegiem NS. Naproti tomu v případě neoficiálních sbírek je vytváří ten, kdo judikát publikuje.

Přesto se v praxi s nimi v řadě kontinentálních systémů nakládá, jako kdyby byly samy právem, aniž by soudci brali ohledy na skutkové rozdíly případů. Ani České republice se tato neblahá tendence nevyhnula. K otázce se proto vyjádřil také NSS ve smyslu, že právní větu nelze vnímat jako jakousi obdobu právní normy. Podle něj je třeba ji vnímat jednak v kontextu právní normy, kterou má vykládat, a jednak v kontextu rozhodnutí, z něž pochází. Proto je nutno dbát jeho skutkových a právních okolností, jež se do právní věty nevešly.³⁶

33. CROSS, HARRIS, *Precedent*, s. 42 an.

34. BOBEK, KÜHN, *Judikatura*, s. 55.

35. Tamtéž, s. 20.

36. Rozsudek NSS ze dne 11. 9. 2008, čj. 2 As 57/2008-84, č. 1722/2008 Sb. NSS (*Letňany pro život, občanské sdružení*), cit. dle BOBEK, KÜHN, *Judikatura*, s. 190, v podrobnostech tamtéž, s. 185 an., srov. také DAVID, L. Co je precedent v rozhodnutích českých civilních soudů? In: *Dny práva*. Brno: Tribun 2008, s. 1240.

Problémem *ratia decidendi* v kontinentálním pojetí se zabývala řada právních teoretiků. Kupříkladu Jerzy Wróblewski o něm psal jako o „pravidlu rozhodnutí“ obecné normě, která je premisou rozhodnutí, jež soud ve věci učiní. Normativní základ rozhodnutí je obsažen právě v tomto pravidlu, které současně činí jeho význam jasnějším a určitějším prostřednictvím výkladu a prvků obsažených mimo aplikovanou hmotněprávní normu.

Podle něj „pravidlo rozhodnutí“ může mít více podob. Pokud jde o jednoduchý případ aplikace práva, v němž není nutný žádný výklad, protože význam právní normy se kryje s jejím zněním, pak je (a) pravidlem sama norma v doslovném znění. Dále jí může být (b) právní norma v konkrétním případě určitým způsobem interpretovaná ať už jde o interpretaci jednoduchého či složitějšího případu aplikace práva. Může jí být i (c) právní norma vykládaná nezávisle na faktech daného případu, kdy zde také může jít o relativně logickou či kvazilogickou interpretaci nebo o interpretaci takovýto přístup přesahující. Konečně pravidlem může být rovněž (d) právní princip nebo extrasystémová pravidla a hodnocení.³⁷

České vrcholné soudy se otázkou závazné části zabývaly také v jiných souvislostech než jen při řešení problému právních vět. Při výše zmíněném procesu sjednocování judikatury totiž vyvstává otázka, zda povinnost „zvláštních“ senátů rozhodnout ve věci vzniká již za rozporu právních názorů vyslovených jen nad rámec věci (označovaný také jako *obiter dictum*), nebo zda povinnost existuje jen jde-li o rozpor dvou nosných důvodů dvou různých rozhodnutí? Právě druhou částí otázky tvrdě narážíme na problém rozlišení toho, co (ne)bylo řečeno jen mimochodem.

Rozšířený senát NSS poté, když v konkrétním případě zjistil, že sporný právní názor nebyl nosným důvodem rozhodnutí, zaujal k ožehavému problému následující postoj:

„I za této situace však dospěl rozšířený senát k závěru, že jeho pravomoc rozhodnout ve věci dána. [...] Při posouzení uvedené otázky vzal především v úvahu, že právní názory vyjádřené v rozhodnutí Nejvyššího správního soudu kromě své závaznosti ve smyslu ustanovení § 110 odst. 3 s. ř. s. v konkrétních případech mají i obecnější

37. KÜHN, *Principy*, s. 297 an.

dosah, pro krajské soudy jsou vzhledem k jejich sjednocovací funkci též vodítkem při rozhodování dalších obdobných případů a pro účastníky představují důležitou informaci ovlivňující jejich úvahy o využití opravných prostředků i o způsobu právní argumentace. Z tohoto hlediska tedy pro dovození pravomoci rozšířeného senátu není rozhodující, zda právní názor vyslovený v rozhodnutí Nejvyššího správního soudu byl nosným důvodem pro rozhodnutí ve věci či byl vysloven pouze *obiter dictum* nebo v jiných souvislostech, stejně tak není podstatné, zda byl vysloven v rozsudku, jímž se napadené rozhodnutí krajského soudu ruší nebo se kasační stížnost zamítá, případně v usnesení Nejvyššího správního soudu. Ve všech výše uvedených případech totiž stále trvá povinnost Nejvyššího správního soudu udržovat jednotnou judikaturu a předcházet jejímu možnému rozštěpení.³⁸

Z pohledu NSS tak nezáleží na tom, zda šlo o klíčový právní názor, nebo jen názor zmíněný mimochodem. Tím se RS NSS vyhnul komplikovanému úkolu rozlišovat, čím jsou nosné důvody rozhodnutí a co jen řečené mimochodem. V důsledku toho je však rozšířený senát NSS suverénně nejvytíženějším sjednocovacím tělesem ve srovnání s ostatními vrcholnými soudy.³⁹ Stejně tak v případě NS se míní, že právě z důvodu obtížnosti odlišení nosných důvodů od *dicta*, je vhodné postupovat obdobně.⁴⁰

Otázka rozlišování závazných částí se také objevila v rámci diskuzí o změně právního názoru ÚS. Profesor Holländer si ve svém příspěvku⁴¹ kladl mimo jiné otázku, zda pro posouzení identity a změny právního názoru vyjádřeného v nálezu ÚS, platí rozlišení *ratia a dicta*, které se užívá v precedentních systémech za účelem postupů označených termíny *distinguishing* a *overruling*. Dospěl k závěru, že tomu brání jednak argument vnitřní konzistentnosti a nerozpornosti právních názorů ÚS a jednak argument obecné závaznosti právních názorů ÚS.⁴² Podle něj by mohl vést v řadě případů

38. Usnesení RS NSS ze dne 26. 8. 2008, čj. 7 Afs 54/2007-62, č. 1742/2009 Sb. NSS, cit. dle BOBEK, KÜHN, *Judikatura*, s. 129, pozn. č. 98.

39. BOBEK, KÜHN, *Judikatura*, s. 129.

40. Tamtéž, s. 420.

41. HOLLÄNDER, P. Změna právního názoru v judikatuře Ústavního soudu. In: KOKEŠ, M.; POSPÍŠIL, I., ed. *In dubio pro libertate: úvahy nad ústavními hodnotami a právem: pocta Elišce Wagnerové u příležitosti životního jubilea*. Brno: Masarykova univerzita, 2009, s. 89-98.

42. Podle nálezu ze dne 13. 11. 2007, sp. zn. IV. 301/05 (N 190/47 SbNU 465).

stěží rozeznatelný rozdíl mezi *rationem* a *dictum* ke zpochybňování důsledků plynoucích z čl. 89 odst. 2 Ústavy.⁴³

Naproti tomu sám ÚS se ve věci Melčák vyjádřil, že *ratio* a *dictum* rozlišuje. Odchýlil-li se ÚS od předchozí konstantní judikatury,

„uvedený právní názor nebyl součástí nosných důvodů předmětného rozhodnutí, byl vysloven toliko jako *obiter dictum*. Demokratická konstitucionalistika se v této souvislosti shoduje na názoru, dle něhož je rozlišení významu *ratio decidendi* a *obiter dicta* pro závaznost precedentu relevantní: "napsaný názor precedenčního soudu není závazný celý, závazný je toliko důvod jeho rozhodnutí, *ratio decidendi*".“⁴⁴

Kritika slepého přejímání této terminologie z *common law*, kdy české vrcholné soudy ve svých rozhodnutích sami označí určitou část za *ratio* a jinou za *dictum*, stojí na několika hlavních argumentech:

„Za prvé, *ratio* jako takové je z rozhodnutí zobecněné, destilované právní pravidlo, nikoliv nezbytně v rozhodnutí samotném obsažená či před něj vytknutá právní věta. Naopak se často stává, že v samotném textu rozhodnutí *ratio* obsaženo není. Vydávat jakousi právní větu či dokonce výrok rozsudku českého soudu za *ratio* rozhodnutí je proto nesprávné. Za druhé, o tom, co bude v konečné fázi *rationem* a co *obiter*, nerozhoduje soud vydávající rozsudek, ale následující soudy aplikující jeho rozhodnutí.“⁴⁵

Jak upozorňuje Michal Bobek, bezmála obludných rozměrů nabývá problém, domnívá-li se rozhodující český soudce, že do části odůvodnění, kterou si sám nazval „*obiter dictum*“, si může napsat, co ho napadne, jelikož je to přece jenom „obíčko“ a to nikoho neváže.⁴⁶ Soudce tím flagrantně překra-

43. „Vykonatelná rozhodnutí Ústavního soudu jsou závazná pro všechny orgány i osoby.“

44. Nález sp. zn. Pl. ÚS 27/09 ze dne 10. 9. 2009 (N 199/54 SbNU 445; 318/2009 Sb.), cit. dle BOBEK, KÜHN, *Judikatura*, s. 129, pozn. č. 99. Vzápětí po této argumentaci se mimojiné také odkazuje na práci profesora Duxburyho.

45. BOBEK, M. Ratio, obiter, precedent: jak skutečně fungují? *Soudní rozhledy*. 2013, 19(6), 202-208 (dále citováno jako BOBEK, Ratio).

46. Tamtéž.

čuje meze svého postavení, když vynáší právní názory, které třeba s předmětem samotného řízení vůbec nesouvisí.

Čtivou klasifikaci tzv. obíček přinesl Vojtěch Šimíček.⁴⁷ Rozlišil „zdánlivé *obiter dictum*“, v němž se přepečlivý soudce chopí domýšlení dalších variant a dopadů vyslovovaného právního názoru. O skutečné *dictum* však nejde, protože tím jsou stále vykládány nosné důvody rozhodnutí, byť často možná až nepřiměřeně široce. Důvodem pro sepsání „skutečných obíček“ pak může být ekonomie řízení. Korektním přístupem je např., když soud ve zrušovacím rozhodnutí „nad rámec“ nosných důvodů uvede, že ohledně další konkrétní odvolací námitky odkazuje na svoji ustálenou judikaturu a stručně uvede, k čemu tato judikatura dospěla.

Třetí skupinu označuje „obíčka jako formu komunikace“. Jako příklad uvádí rozhodnutí, v němž byla nad rámec velmi jednoduchého *ratia decidendi* podrobena kritice praxe některých krajských soudů. Ty, aby mohly vykazat potřebný počet „čárek“, samoučelně rozdělovaly projednávané věci. Jelikož samotné usnesení o rozdělení věci není přezkoumatelné soudem vyššího stupně, bylo na tento častý nešvar poukázáno v rozhodnutí v rámci jeho *dicta*.⁴⁸ Dále „obíčka jako excesy“ označuje případy, kdy soudci ukojí svůj „judikaturní chtíč“ vynesením právního názoru k určitému problému bez ohledu na to, že rozhodovaný případ se týká zcela jiných otázek. Jako nejzářnější příklad ze skupiny excesů uvádí náleží ÚS po přijetí tzv. euronovely Ústavy. Závěrečnou kategorii *dicta* nazval coby příklad „humoru v právu“.⁴⁹

Bylo již zmíněno, že judikatura ÚS vůči obecným soudům působí obdobně jako judikatura obou nejvyšších soudů. Zde se budeme ještě v krát-

47. ŠIMÍČEK, V. Hoď tam ještě obíčko! In: *Blog Jiné právo* [online]. 2008 [cit. 2017-03-29]. Dostupné z: <http://jinepravo.blogspot.cz/2008/04/ho-tam-jet-obko.html> (dále cit. jako ŠIMÍČEK). Nález sp. zn. Pl. ÚS 36/01 ze dne 25. 6. 2002 (N 80/26 SbNU 317; 403/2002 Sb.). Viz také PAVLÍČEK, V. *Ústavní právo a státověda, II. díl. Ústavní právo České republiky*. 2. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2015, s. 341 an.

48. Rozsudek NSS ze dne 21. 4. 2005, sp. zn. 2 As 53/2004.

49. Nález sp. zn. Pl. ÚS 24/07 ze dne 31. 1. 2008 (N 26/48 SbNU 303; 88/2008 Sb.). „Zbývá toliko poznámka na okraj, aneb v řeči soudní *obiter dictum*. Zdanění daně, poplatku, příp. jiné obdobné zákonem stanovené povinné dávky je určitě myšlenka v současné době „originální“. Připomíná ale jednu v historii slavnou daň římského císaře Vespasiána, jenž v reakci na výtku svého syna Tita, týkající se její nedůstojnosti, pronesl slavnou větu: „*Pecunia non olet*.“ Cit. dle ŠIMÍČEK. Na vysvětlenou, jednalo se o daň z veřejných záchodků a císař odvětil: „Peníze nepáchnou.“

kosti zabývat závazností precedenčního charakteru s ohledem na diskuzi o závazné části rozhodnutí.⁵⁰ Závaznost judikatury ÚS se od té obecných soudů liší v tom, že má výslovný základ v čl. 89 odst. 2 Ústavy.⁵¹ Z tohoto ustanovení plyne, že rozhodnutí ÚS jsou závazná mimojiné jak pro obecné soudy, tak pro ÚS. Na závaznost precedenčního charakteru lze pohlízet z hlediska vnitřní (horizontální) závaznosti a z hlediska vnější (vertikální) závaznosti.

K vnitřní (horizontální) závaznosti se ÚS vyjádřil ve smyslu, že interní závaznost platí tím spíše, pokud platí i navenek.⁵² Přitom ÚS považuje za vnitřně normativně závazné pouze nálezy včetně jejich nosných důvodů.⁵³ Není však nosnými důvody vázán absolutně. Za určitých podmínek se od nich odchýlit může, jinak by totiž možnost reagovat na proměny ve společnosti byla příliš omezena.⁵⁴ Pokud jde o závaznost *obiter dicta* navenek, je zcela nepochybně považována za nepřijatelnou. V souladu s tím, co bylo řečeno výše, je stejně tak nepřípustné, aby si ÚS nárokoval pravomoc vyslovovat závazné úvahy touto formou bezohledu na to, jak je vymezen předmět řízení. Z podstaty *obiter dicta* plyne, že také vnitřní závaznost je choulostivou otázkou. *Dictum* totiž často s předmětem řízení souvisí pouze velmi volně. Navíc závaznost nálezů ÚS je možné uznat pouze tehdy, pokud vykonává kompetence udělené mu Ústavou. Uvádí se tedy, že ve vztahu k vnitřním účinkům *dicta*, lze po ÚS žádat, aby jej nepřesl mlčením a vzal ho ve své argumentaci v úvahu.⁵⁵

Vnější (vertikální) závaznost precedenčního charakteru ÚS pojímá v souladu s popsáním modelem charakteristickým pro kontinentální státy. Ústavní soud popisuje precedenční závaznost své judikatury tak, že:

50. Následující pasáž čerpá především z BOBEK, KÜHN, *Judikatura*, s. 353 an.

51. „Vykonatelná rozhodnutí jsou závazná pro všechny orgány i osoby.“

52. Např. nález sp. zn. II. ÚS 566/05 ze dne 20. 9. 2006 (N 170/42 SbNU 455), cit. dle BOBEK, KÜHN, *Judikatura*, s. 355, pozn. č. 84.

53. „Nosné důvody“ jsou možným označením *ratia decidendi* v kontinentálním pojetí. Jiným příkladem může být „pravidlo rozhodnutí“ zmíněné výše. Další přístupy k pojmu a jeho obsahu srov. KÜHN, *Principy*, s. 296 an.

54. Podrobný rozbor podmínek pro (ne)pravou změnu judikatury viz BOBEK, KÜHN, *Judikatura*, s. 356 an.

55. Srov. nález ve věci Melčák, sp. zn. Pl. ÚS 27/09 ze dne 10. 9. 2009 (N 199/54 SbNU 445; 318/2009 Sb.), cit. dle BOBEK, KÜHN, *Judikatura*, s. 356, pozn. č. 86.

„[...] z čl. 89 odst. 2 Ústavy v souvislosti s čl. 1 odst. 1 Ústavy plynou pro obecné soudy významné požadavky upínající se k jejich rozhodovací činnosti; dle nich „již učiněný výklad [Ústavního soudu] by měl být... východiskem pro rozhodování následujících případů stejného druhu“. Jinými slovy, obecné soudy musí respektovat ústavněprávní výklady Ústavního soudu, tj. jím „vyložené a aplikované nosné právní pravidlo (rozhodovací důvod), o něž se výrok předmětného nálezu opíral“, jednoduše řečeno, následovat precedenty. [...] V souladu s těmito myšlenkami Ústavní soud dedukoval z čl. 89 odst. 2 Ústavy nepostradatelný princip, dle něhož ústavněprávní výklady vyslovené v nálezech Ústavního soudu jsou pro obecné soudy zpravidla závazné. Nicméně vzhledem k nepřetržitému vývoji judikatury Ústavního soudu a nutnosti nechat otevřenou možnost, aby Ústavní soud svou judikaturu modifikoval anebo i překonal, plyne z nálezu III. ÚS 252/04, že vztahy mezi Ústavním soudem a obecnými soudy nejsou charakterizované jednosměrným diktátem; naopak musí být mezi nimi umožněn dialog.“⁵⁶

Nejedná se tedy o precedenční závaznost v pojetí systémů *common law*. Stručně řečeno ÚS na základě čl. 89 odst. 2 Ústavy vytvořil určitý model normativního působení své judikatury, v němž však toto ustanovení není nepostradatelné. Precedenční závaznost judikatury a stanovení případných sankcí za její nerespektování je totiž nutným důsledkem postavení ÚS jako nikoliv jediného, avšak v zásadě finálního interpreta otázek ústavnosti. Ovšem platí to pouze pro rozhodnutí ve formě nálezu, a nikoliv pro usnesení odmítající návrh pro zjevnou neopodstatněnost. Závazný přitom není logicky jen výrok nálezu, ale také jeho nosné důvody. Ostatní části odůvodnění tedy samy o sobě závazné nejsou. Odlišení a oddělení těchto částí rozhodnutí v praxi je složitý úkol, jehož řešení spočívá v často komplikovaném výkladu daného nálezu.⁵⁷

56. Přístup ÚS popisuje v nálezu sp. zn. IV. ÚS 301/05 ze dne 13. 11. 2007 (N 190/47 SbNU 465), rozhodnutí cit. dle BOBEK, KÜHN, *Judikatura*, s. 366.

57. V podrobnostech srov. BOBEK, KÜHN, *Judikatura*, s. 365 an.

6 Co je závazné z precedentu v Anglii a Walesu?

6.1 Rozhodnutí tvořící závazný precedent

Než bude věnována pozornost otázce z titulu kapitoly a vlastně celé práce, je třeba zaobírat se nejdřív tím, *jaká* rozhodnutí jsou závazná. Z vymezení precedentu v předchozí kapitole vyplývá, že ne každý precedent je závazný. Pro určení závaznosti je rozhodující (a) kdo rozhodnutí vydal, (b) co z rozhodnutí je závazné *ratio decidendi* a co jsou pouhá *obiter dicta*, (c) zda je zjištěné *ratio decidendi* aplikovatelné na nový případ, a pokud ano, tak v jakém rozsahu.¹

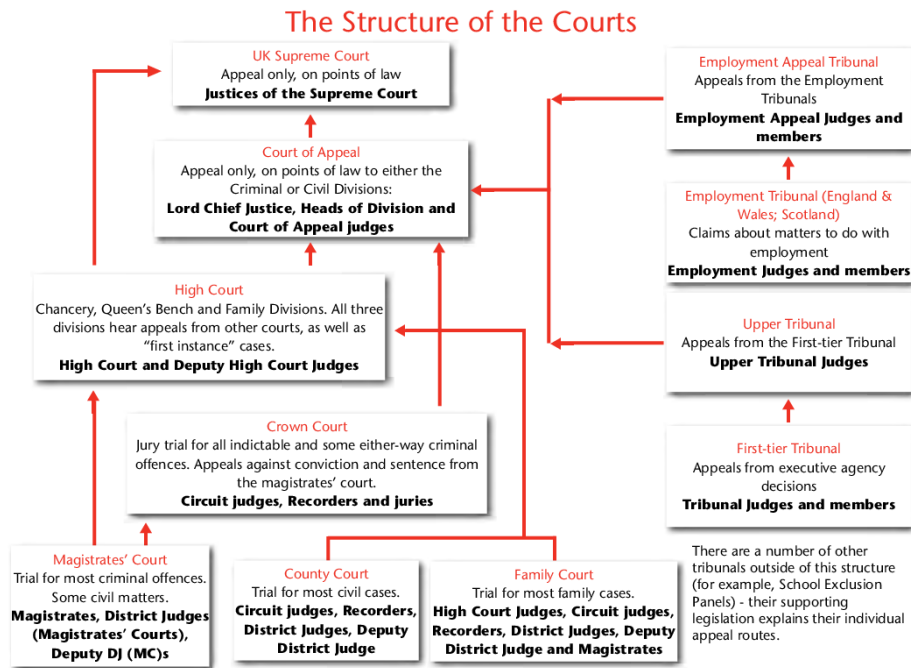
Závazným precedentem je vždy jen rozhodnutí odvolacích soudů. Závazné je pro všechny soudy nacházející se v soudní hierarchii pod soudem, jež rozhodnutí vydal. Rovněž soud, který rozhodnutí vydal jím je vázán v budoucích případech vyjma Nejvyššího soudu. Za charakteristický znak anglického precedentního systému je také považován fakt, že s rozhodnutím vyššího soudu zachází soud hierarchicky nad ním jako s přesvědčivým precedentem.² Avšak v anglickém systému může být přesvědčivým precedentem také rozhodnutí prvostupňových soudů a vyšší soud ho tudíž může v budoucí kauze při rozhodování zohlednit. Je to dáno tím, že soudní organizace systémů *common law* vychází z koordinovaného modelu justiční soustavy, nikoliv pojetí justice coby striktní hierarchie. Přesvědčivým precedentem pak mohou být také rozhodnutí vydaná soudy v jiných jurisdikcích *common law*. Dokonce i rozhodnutí vydaná soudy v kontinentálních právních řádech mohou pro anglické soudy působit jako přesvědčivý precedent, i když je to případ v praxi méně častý.³

Jaké soudy konkrétně tedy mohou tvořit závazné precedenty? Jednak je to Nejvyšší soud (*Supreme Court*), dále Odvolací soud (*Court of Appeal*) a posledním soudem je Vrchní soud (*High Court*). Ačkoliv i Korunní soud (*Crown Court*) je v některých věcech odvolacím soudem, jeho rozhodnutí

1. BOBEK, KÜHN, *Judikatura*, s. 47, CROSS, HARRIS, *Precedent*, s. 39, s. 98.

2. CROSS, HARRIS, *Precedent*, s. 5.

3. BOBEK, KÜHN, *Judikatura*, s. 52.

Obrázek 6.1: Struktura anglických soudů

netvoří závazný precedent jak pro ostatní korunní soudy, tak ani pro nižší soudy (*Magistrates' Courts*). Důvodem je nedostatek systematické publikace jeho rozhodnutí.⁴ Všechny prvostupňové soudy jsou pak vázány rozhodnutími Nejvyššího soudu, Odvolacího soudu a Vrchního soudu.⁵

Anglické právo bylo mezi systémy *common law* výjimkou, když trvalo na tom, že nejvyšší soud, kterým byla dříve Sněmovna lordů, byl vázán vlastními předchozími rozhodnutími.⁶ Pravidlo vázanosti svými rozhodnutími bylo prakticky stanoveno již ve věci *Beamish v Beamish*,⁷ ale nejcitovanější je případ *London Tramways v London City Council*.⁸ Nosnou myšlenkou projevu

4. CROSS, HARRIS, *Precedent*, s. 123.

5. Srov. obr. 6.1, The Courts of England and Wales. In: *Courts and Tribunals Judiciary* [online]. London, 2015, Crown Copyright, [cit. 2017-02-15]. Dostupné z: <https://www.judiciary.gov.uk/wp-content/uploads/2012/08/courts-structure-0715.pdf>

6. CROSS, HARRIS, *Precedent*, s. 108.

7. [1861] 9 HL 274, srov. DAWSON, *Oracles*, s. 90.

8. [1898] AC 375.

Lorda Halsburyho zde bylo, že pravidlo přinese konečnost rozhodnutí a jistotu jak pro ostatní soudy v hierarchii, tak pro právní zástupce.⁹ Sněmovna lordů tímto rozhodnutím neprohlašovala svou neomylnost, ale především tím sobě zamezila změnu (*overruling*) dřívějších rozhodnutí,¹⁰ přestože, jak připustila, to v konkrétním případě může přinést těžkosti. Hodnoty konečnosti a jistoty tak převážily. Jediným případem, kdy by se mohla Sněmovna od svého dřívějšího rozhodnutí odchýlit, je pokud rozhodnutí bylo založeno na faktickém omylu spočívajícím v tom, zda (ne)existoval aplikovatelný zákon Parlamentu.¹¹

K výslovné změně tohoto postoje došlo až roku 1966 vydáním *Practice Statement*.¹² Sněmovna jen formou prohlášení mimo rámec jakéhokoliv případu¹³ uvedla, že se již nadále necítí být přísně vázána svými předchozími rozhodnutími. Jak je možné, že praxe přísné vázanosti se udržela od konce 19. století až do této doby, ač se v mezích společenské potřeby jistě výrazně proměnily? Ve skutečnosti se totiž nižší soudy, stejně jako sama Sněmovna, vyhnuly nutnosti aplikovat z nějakého důvodu nevyhovující precedenty pomocí často až přemíru jemného odlišování (*distinguishing*) případů.¹⁴

Text prohlášení podává, že Sněmovna lordů tímto „mění svou současnou praxi“ a zavádí možnost odchýlit se (*depart*) od předchozích rozhodnutí a oprávnění využije „když se bude zdát správné tak učinit“. Ačkoliv se taková možnost zdá velmi široká, byla výslovně vyjádřena v kontextu precedentu jako „nepostradatelného základu“ procesu soudního rozhodování.¹⁵ Motivem pro opuštění striktní vázanosti, jak plyne z prohlášení, byla také snaha vyhnout se v konkrétním případě nespravedlivému rozhodnutí, kdy by jinak závazný precedent vedl k přílišné tvrdosti. Zároveň se jím uvol-

9. CROSS, HARRIS, *Precedent*, s. 103.

10. DUXBURY, *Precedent*, s. 125.

11. *London Tramways v London County Council* [1898] AC 375, Lord Halsbury, s. 380–1, srov. DUXBURY, *Precedent*, s. 103, pozn. č. 173.

12. *Practice Statement (Judicial Precedent)* [1966] 1 WLR 1234.

13. O reakcích, které to vyvolalo srov. CROSS, HARRIS, *Precedent*, s. 104 an., či DUXBURY, *Precedent*, s. 129 an.

14. CROSS, HARRIS, *Precedent*, s. 107.

15. LEE, J. Fides et Ratio: Precedent in the Early Jurisprudence of the United Kingdom Supreme Court. *European Journal of Current Legal Issues*. 2015, 21(1) (dále cit. jako LEE, Supreme).

ňuje cesta k dalšímu rozvoji práva do té doby suplované odlišováním. Přitom však Sněmovna uznává nebezpečí retrospektivních účinků na existující ujednání.

Profesor Duxbury vnímá návrh „odchýlit se od předchozích rozhodnutí“ jako „rozhodně opatrný“. Argumentuje, že prohlášení mělo znít, jak taky bylo ostatně chápáno, „že nyní Sněmovna lordů změní (*overrule*)¹⁶ svá předchozí rozhodnutí, když se to bude zdát správné“. Poukazuje, že Sněmovna v rozhodnutích po roce 1966 není konzistentní při užití pojmů.¹⁷ Naproti tomu Lee se domnívá, že když Nejvyšší soud rozhodne jinak než ve svém předchozím rozhodnutí, je na místě užít pojmu odchýlení (*depart*) a *overrule* jen v případech, kdy soud rozhodne jinak než nižší soud.¹⁸ Ať už se přikloníme k jakékoliv terminologii, celkové vyznění prohlášení je velmi opatrné. Následná praxe Sněmovny ostatně prokazuje, že lordi této možnosti využívali s vysokou obezřetností. Jak uvedl Lord Reid:

„... naše změna praxe spočívající v tom, že nepovažujeme předchozí rozhodnutí této Sněmovny za absolutně závazná, neznamena, že kdykoli si budeme myslet, že předchozí rozhodnutí bylo nesprávné, měli bychom jej změnit. V obecném zájmu právní jistoty, si musíme být jisti, že existuje nějaký velmi dobrý důvod předtím, než tak učiníme.“¹⁹

Sněmovna se odchýlila od svých předchozích rozhodnutí jen zřídkakdy.²⁰ Jedním z důvodů, proč Sněmovna po roce 1966 využívala oprávnění jen zřídkka, bylo také to, že v roce 1965 vznikla *Law Commission*, jejíž činnost

16. Zrušit rozhodnutí jiným rozhodnutím, srov. CHROMÁ, Marta. *Anglicko-český právní slovník*. 2. upr. vyd. Praha: Leda, 1997, s. 216. Termín označuje situaci, kdy následné rozhodnutí oprávněného soudu výslovně či implicitně změní pravidlo (*ratio decidendi*) stanovené předchozím rozhodnutím. Nedochozí ke zrušení rozhodnutí v pravém slova smyslu, pravidlo pouze ztrácí autoritu a *obiter dictum* rozhodnutí může být později v právní argumentaci užito, srov. CROSS, HARRIS, *Precedent*, s. 127 an. Dále bude pro zjednodušení užíváno změnit či odchýlit. Ostatně docent Kühn upozorňuje, že termín nemá ve většině jazyků kontinentální Evropy ekvivalent a proto, máli být vyjádření přesné, musí být nahrazeno opisem (např. „změna právního názoru“), BOBEK, KÜHN, *Judikatura*, s. 108, pozn. č. 25.

17. DUXBURY, *Precedent*, s. 127.

18. LEE, *Supreme*.

19. *Reg. v Knuller (Publishing, Printing and Promotions) Ltd.* [1973] AC 435, s. 455, cit. podle *Miliangos v Goerge Frank (Textiles) Ltd.* [1976] AC 443, s. 472, D, Lord Simon of Glaisdale.

20. Do roku 1991 bylo napočítáno pouze osm jednoznačných případů, srov. CROSS, HARRIS, *Precedent*, s. 135.

vedla k větší legislativní aktivitě a neuspokojivé precedenty již nebylo třeba měnit soudní cestou.²¹ Jakými důvody tedy lze ospravedlnit změnu? Rozbor rozhodnutí Sněmovny ukazuje, že kritérium „správnosti“ to samo o sobě není. Rozhodnutí zjevně nesprávné či špatné může obstát a naopak rozhodnutí, které je správné může být změněno; v obou případech bude záležet na okolnostech konkrétního případu a potřebách společnosti.

Lord Roskill se vyjádřil, že je bez valného smyslu zkoumat starší případy Sněmovny, kde se (ne)odchýlila, jelikož případy, kde by se (ne)měl užít postup podle direktivy z roku 1966 nelze kategorizovat.²² Nicméně, jak bylo poukázáno, lze vysledovat základní hlediska, od nichž se odvíjí, zda by Sněmovna (ne)měla možnosti využít.²³ Neil Duxbury pak uvedené případy shrnuje následovně: Rozhodnutí dokonce široce považované za nesprávné může obstát, (a) pokud lidé na něj rozumně spoléhali při obstarávání svých záležitostí, (b) pokud by změna nevedla k odlišnému rozhodnutí v aktuálním případě, (c) pokud by Parlament přijal zákon vycházející z předpokladu, že rozhodné je pravidlo v předchozím rozhodnutí nebo (d) pokud by změna nepředstavovala nic víc než posouzení odlišně sestaveným panelem oproti původnímu.²⁴

Rozhodnutí Nejvyššího soudu jsou tedy závazná pro všechny soudy hierarchicky pod ním. Soud vznikl k 1. říjnu 2009 v rámci ústavní reformy²⁵ a nahradil Odvolací výbor Sněmovny lordů (*Appellate Committee of the House of Lords*).²⁶ Mezi institucemi je kontinuita zřejmá již ze samého zákona.²⁷ Soud se však bezprostředně po svém vzniku výslovně nevyjádřil, zda není vázán svými rozhodnutími (*horizontal stare decisis*),²⁸ stejně jako nebyla Sněmovna

21. Srov. DUXBURY, *Precedent*, s. 128.

22. *The Hannah Blumenthal* [1983] 1 AC 854, s. 922, cit. podle CROSS, HARRIS, *Precedent*, s. 137.

23. CROSS, HARRIS, *Precedent*, na s. 138-143 uvádí podrobněji jednotlivé případy.

24. DUXBURY, *Precedent*, s. 128.

25. *Constitutional Reform Act 2005* (dále jen CRA).

26. BOBEK, KÜHN, *Judikatura*, s. 47.

27. § 24 písm. a) CRA: „Osoby, které jsou bezprostředně před vznikem soudu *Lords of Appeal in Ordinary*, se stanou soudci Nejvyššího soudu.“ § 40 odst. 2 CRA: „Soud rozhoduje o odvoláních proti všem nařízením nebo rozhodnutím Odvolacího soudu v Anglii a Walesu z civilních řízení.“ § 40 odst. 4, písm. a) CRA: „Dojde k přenosu ostatních pravomocí Sněmovny lordů na soud.“

28. Srov. LEE, *Supreme* či DICKSON, B. *Activism and Restraint within the UK Supreme*

lordů od roku 1966 ve smyslu *Practice Statement*. Po reformě je ve skutečnosti nutné ptát se nejen, zda je soud vázán svými rozhodnutími, ale také zda je vázán rozhodnutími Sněmovny lordů.

Druhé otázce soud musel čelit už šest měsíců po svém vzniku v případě *Austin v Southwark*²⁹ v souvislosti s možností odchýlit se od dvou rozhodnutí Sněmovny lordů dopadajících na věc.³⁰ Tehdejší místopředseda soudu Lord Hope vysvětlil:

„Nejvyšší soud nepovažoval za nutné znovu vydat *Practice Statement* jako čerstvé prohlášení postupu svým vlastním jménem. To proto, že má stejné účinky u tohoto soudu, jako mělo předtím u Odvolacího výboru Sněmovny lordů. Bylo součástí zavedené praxe (*established jurisprudence*) řízení o odvoláních u Sněmovny lordů, které bylo přeneseno na tento soud § 40 CRA. Otázkou, kterou se tak musíme zabývat není, zda soud má pravomoc odchýlit se od předchozích rozhodnutí Sněmovny lordů, na něž bylo odkázáno, ale zda za okolností tohoto případu by bylo správné tak učinit.“³¹

Soud se nakonec v daném případě neodchýlil od rozhodnutí Sněmovny lordů.³² Přesto vyjádření Lorda Hopea bylo významné, protože § 40 CRA upravuje jen přenos soudní pravomoci ze Sněmovny lordů na Nejvyšší soud. Výslovně neukládá soudu, aby převzal také zavedené postupy Sněmovny. Lord Hope právě také uvedl, že soud plánuje uplatnit stejný přístup k výkonu pravomoci jako před ním Sněmovna. Jinými slovy *Austin* nejenže potvrdil samotný *Practice Statement*, ale také následnou praxi lordů, kdy a jak má být vykonávána možnost odchýlit se od dřívějších rozhodnutí.³³ Lze tak

Court. *European Journal of Current Legal Issues*. 2015, 21(1) (dále cit. jako DICKSON, Activism).
29. *Austin v Mayor and Burgesses of the London Borough of Southwark* [2010] UKSC 28, [2011] 1 AC 355 (dále cit. jako *Austin*).

30. *Burrows v Brent London Borough Council* [1996] 1 WLR 1448, *Knowsley Housing Trust v White (Secretary of State for Communities and Local Government intervening)* [2008] UKHL 70, [2009] 1 AC 636.

31. *Austin*, [25]. Právní zástupce odpůrce zakládal zamítnutí odvolání na odkazu na *Practice Statement*: [2011] 1 AC 355, 360, cit. podle LEE, Supreme.

32. K tomu došlo poprvé až v *R (Cooper) v Secretary of State for Work and Pensions* [2011] UKSC 60, v podrobnostech srov. DICKSON, Activism.

33. Toto potvrzení se pak také promítlo v revidovaném znění *Practice Direction 3* upravující žádost o povolení odvolání. Bod 3.1.3 opakuje, že se *Practice Statement* stále aplikuje a ukládá, že pokud se v žádosti požaduje, aby se Nejvyšší soud odchýlil od vlastního rozhod-

shrnout, že Nejvyšší soud není vázán svými předchozími rozhodnutími ani rozhodnutími Sněmovny lordů.

Rozhodnutí Odvolacího soudu jsou závazná pro všechny soudy v hierarchii pod ním a sám je pak striktně vázán rozhodnutími Nejvyššího soudu. Soud sám, jak konstatoval v případě *Young v Bristol Aeroplane Co Ltd*,³⁴ je vázán svými předchozími rozhodnutími, stejně jako těmi soudů se srovnatelnou jurisdikcí. Na první pohled se může zdát podivné, že tak důležitá otázka byla jednoznačně vyřešena až v roce 1944, když soud vznikl téměř o 70 let dříve.³⁵ Začteme-li se však do rozhodnutí, zjistíme, že případy, kdy se soud v mezidobí odchýlil, byly výjimečné a že neobeznámený pozorovatel by o vázanosti ani v nejmenším nezapochyboval.³⁶

Soud se tak zde s nimi vypořádal a odvodil tři výjimky, kdy se od předchozího rozhodnutí může odchýlit: (1.) Pokud shledá, že jeho dřívější rozhodnutí jsou rozporná, má možnost zvolit, které bude následovat; (2.) soud může odmítnout následovat své rozhodnutí, které je podle jeho názoru, ačkoliv nebylo výslovně změněno (*overruled*), v rozporu s pozdějším rozhodnutím Sněmovny lordů; (3.) soud dále nebude vázán rozhodnutím, jestliže dospěje k názoru, že bylo dosaženo *per incuriam*.³⁷

Rozhodnutí učiněné *per incuriam* (v doslovném překladu skrze nedostatek péče) znamená, že soud opomněl relevantní legislativu či závazný precedent, které pokud by byly soudu předloženy, měly by za následek jiné rozhodnutí.³⁸ Doktrína *per incuriam* byla založena již zmíněným rozhodnutím *London Tramways v London County Council*,³⁹ i když ji výslovně nezmiňuje.⁴⁰

nutí nebo rozhodnutí Sněmovny lordů nebo Odvolacího soudu, musí to být v žádosti jasně stanoveno (změna k říjnu 2016). Srov. <https://www.supremecourt.uk/procedures/practice-direction-03.html> a LEE, Supreme.

34. [1944] KB 718 (dále citováno jako *Young*). Sněmovna lordů rozhodnutí následně potvrdila v *Young v Bristol Aeroplane Co Ltd* [1946] AC 163, srov. CROSS, HARRIS, *Precedent*, s. 108.

35. Vznikl na základě *Judicature Act* roku 1875, v podrobnostech srov. KUKLÍK, *Poodhalené*, s. 120.

36. *Young*, s. 723.

37. Tamtéž, s. 729 an., v podrobnostech srov. CROSS, HARRIS, *Precedent*, s. 143 an.

38. V systému *common law* v důsledku velmi odlišné úpravy soudního řízení to obvykle znamená, že skutečnost opomněli soudy předložit advokáti, srov. BOBEK, KÜHN, *Judikatura*, s. 50, pozn. č. 26.

39. [1898] AC 375. Rozhodnutí bylo založeno na faktickém omylu spočívajícím v tom, zda (ne)existoval aplikovatelný zákon Parlamentu, srov. pasáž k pozn. č. 11 na straně 59.

40. WESLEY-SMITH, Peter. The Per Incuriam Doctrine. *Journal of the Society of Public Teachers*

Soudce ovšem nemůže posuzovat správnost závazného rozhodnutí, jelikož pro něj představuje vyšší autoritu; ale tam, kde je rozhodnutí jasně a nepochybně založeno na chybě, jeho povinnost následovat ho mizí.⁴¹ Jinými slovy rozhodnutí nemůže být po právu do budoucna závazným preceden-tem.

Ačkoliv *Young* měl učinit přítrž dalším diskuzím na téma vázanosti Odvolacího soudu vlastními rozhodnutími, pro jednoho soudce nepředstavoval překážku v prosazování jiného pojetí. Nebyl jím nikdo jiný než Lord Denning.⁴² Započal, co bylo označováno jako tažení jediného muže, jímž se snažil prosadit jednak rozšíření výjimek o další případy a jednak po vydání *Practice Statement* Sněmovnou lordů, aby stejná praxe byla umožněna také u Odvolacího soudu.⁴³

V případě převzetí praxe Sněmovny argumentoval tím, že *stare decisis* není ani zákonným pravidlem, ani pravidlem *common law*, nýbrž stvořením „soudcovského respektu“ (*judicial comity*). Proto jej soudci sami mohou měnit za podmínky, že o tom přesvědčí také své kolegy, jako tomu bylo na půdě Sněmovny. Věta prohlášení, která výslovně stanovila, že jeho účelem je upravit pouze postup Sněmovny a žádného jiného soudu v hierarchii, tak podle něj není pro absenci právní závaznosti překážkou uplatnění postupu také u Odvolacího soudu. Byť jistý úspěch tažení zaznamenalo ve věci *Davis v Johnson*,⁴⁴ sám Lord Denning později přiznal, že se mu kolegy přesvědčit nepodařilo⁴⁵ a rozhodující tedy zůstává případ *Young*.

of Law. 1980, 15, s. 58 (dále cit. jako WESLEY-SMITH, Per Incuriam).

41. ALLEN, Carleton Kemp. *Law in the Making*. 7th ed. S.l.: Oxford University Press, 1964, s. 294-5, cit. podle WESLEY-SMITH, Per Incuriam, s. 64.

42. Alfred Thompson Denning, legendární soudce, který se stal zosobněním Odvolacího soudu, kam dobrovolně odešel ze Sněmovny lordů, jelikož věděl, že právě zde bude moci účinněji ovlivnit rozvoj práva. Odvolací soud s několika tisíci rozhodnutími produkovánými ročně, oproti necelé stovce Sněmovny lordů, je klíčový pro kontrolu nižších soudů a je odpovědný za stabilitu, konzistentnost a předvídatelnost práva. Srov. Alfred Denning, Baron Denning. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2017-01-24]. Dostupné z: https://en.wikipedia.org/wiki/Alfred_Denning,_Baron_Denning, CARTY, H. Precedent and the Court of Appeal: Lord Denning's Views Explored. *Legal Studies*. 1981, 1(1), 68-76 (dále cit. jako CARTY) a SOUTHIN, M. F. Lord Denning. *University of British Columbia Law Review*. 1970, 5(1), 1-12.

43. CARTY, s. 70.

44. [1979] AC 264, srov. CROSS, HARRIS, *Precedent*, s. 109.

45. CARTY, s. 74 an.

Výjimky z případu *Young* se uplatní také u trestní divize Odvolacího soudu. Kromě nich však byly vypočteny další tři výjimky, jež není možné uplatnit u civilní divize. (1) Plénum soudu může změnit (*overrule*) rozhodnutí o trestu, (2) v případě, že rozhodnutím byl obžalovaný osvobozen, soud může změnit rozhodnutí s prospektivními účinky a (3) nejdůležitější výjimka pak spočívá v možnosti pléna trestní divize odchýlit se od předchozího rozhodnutí v zájmu svobody obžalovaného.⁴⁶ Další odlišnosti vyplývají z novějších rozhodnutí.⁴⁷ Rozhodnutí vydaná jednotlivými divizemi Odvolacího soudu (civilní a trestní) vzájemně působí jako vysoce přesvědčivé precedenty.⁴⁸

Vrchní soud (*High Court*) je tedy posledním soudem v hierarchii, který tvoří závazné precedenty, pokud rozhoduje jako odvolací soud. Jeho rozhodnutí vážou všechny soudy v hierarchii pod ním. Sám je striktně vázán rozhodnutími Odvolacího soudu, Nejvyššího soudu a divizních soudů. Přitom je možné také aplikovat výjimky z případu *Young*.⁴⁹ Rozhodnutí jednotlivých divizí Vrchního soudu vůči sobě působí coby vysoce přesvědčivé precedenty.⁵⁰ Co se ovšem rozumí divizními soudy? To bylo připomenuto rozhodnutím ve věci *R v Manchester Coroner, ex parte Tal*,⁵¹ kterým byla zároveň zavedena modifikace vázanosti rozhodnutími divizních soudů.

Aniž bych čtenáře chtěl zatěžovat zbytečnými detaily, je vhodné věnovat několik vět poněkud komplikovanější organizaci Vrchního soudu.⁵² Tvoří ho tři divize - *Queen's Bench*, *Chancery* a *Family Division*, v jejichž rámci pů-

46. V podrobnostech srov. CROSS, HARRIS, *Precedent*, s. 154 an.

47. *R v Simpson* [2004] QB 118, *R v Varma* [2010] EWCA Crim 1575, BOBEK, KÜHN, *Judikatura*, s. 49, pozn. č. 25. *R v Simpson* stanoví, že trestní divize má určitou míru uvážení v tom, zda má být předchozí rozhodnutí považováno za závazný precedent, pokud existovaly důvody domnívat se, že rozhodnutí bylo nesprávné. Na druhou stranu *R v Varma* byl později Nejvyšším soudem zrušen, protože dovodil, že v daném případě měl soud povinnost rozhodnout určitým způsobem dle zákona, srov. *R v Varma (Aloke)* [2012] UKSC 42.

48. BOBEK, KÜHN, *Judikatura*, s. 51.

49. *Huddersfield Police Authority v Watson* [1947] KB 842, s. 848, cit. dle CROSS, HARRIS, *Precedent*, s. 122.

50. BOBEK, KÜHN, *Judikatura*, s. 51.

51. [1985] QB 67, s. 79 an. (dále cit. jako *Tal*).

52. Srov. obrázek 6.2 na straně 67, *The High Court of England and Wales*. In: *Courts and Tribunals Judiciary* [online]. London, 2015, Crown Copyright [cit. 2017-02-15]. Dostupné z: <https://www.judiciary.gov.uk/wp-content/uploads/2015/09/high-court-chart-with-links-20150923.pdf>

sobí další specializované divize.⁵³ Označení divizní soud (*divisional court*) svádí k závěru, že jde o určitý „divizní soud“, jako například *Queen’s Bench Division*, avšak žádný soud známý jako „*the Divisional Court*“ neexistuje. Postavení divizních soudů, bezohledu na jejich historické pozadí vzniku, v současnosti stanoví *Senior Courts Act 1981*. Plyne z něj, že každý divizní soud je jednoduše jen soud složený nejméně ze dvou soudců, jehož účelem je plnění úkolů Vrchního soudu, které jsou zákonem nebo pravidly soudu určeny k projednání divizním soudem.⁵⁴

Ve věci *Tal* pak byla závaznost rozhodnutí divizních soudů modifikována rozlišením rozhodnutí učiněných v rámci odvolací pravomoci (*appellate jurisdiction*) a na ty, které vzešly ze soudního přezkumu (*judicial review*) v rámci dozorčí pravomoci (*supervisory jurisdiction*). Zatímco v prvním případě jsou divizní soudy dřívějšími rozhodnutími vázány, ve druhém nikoliv. Divizní soud vykonávající dozorčí pravomoc zde byl postaven naroveň rozhodování jediného soudce Vrchního soudu v téže pravomoci.⁵⁵ Proto se odvozené pravidlo bude vztahovat i na něj, jakkoliv bylo následně zmíněno, že si lze jen těžko představit situaci, za níž by se ten či onen odchýlil od takto vydaného předchozího rozhodnutí. Je třeba ještě zmínit, aby byl výčet kompletní, že před divizními soudy jsou také aplikovatelné výjimky z případu *Young* a navíc také nejsou vázány, pokud projednávají odvolání v trestní věci a rozhodnutí se týká svobody obžalovaného.⁵⁶

Mimo hierarchii výše je třeba vzít v úvahu ještě evropský aspekt, jinak by načrtnutý obrázek postrádal náležitou věrnost. Spojené království přistoupilo k Evropskému hospodářskému společenství v roce 1973 a v souvislosti s ním, aby byl naplněn požadavek suverenity Parlamentu a *rule of law*, přijalo *European Communities Act 1972*.⁵⁷ Jeho čl. 3 odst. 1 stanoví, že pro účely všech právních řízení jakákoliv otázka týkající se významu nebo účinků unijních smluv nebo platnosti, významu či účinků nástrojů EU bude

53. BOBEK, KÜHN, *Judikatura*, s. 50, pozn. č. 27.

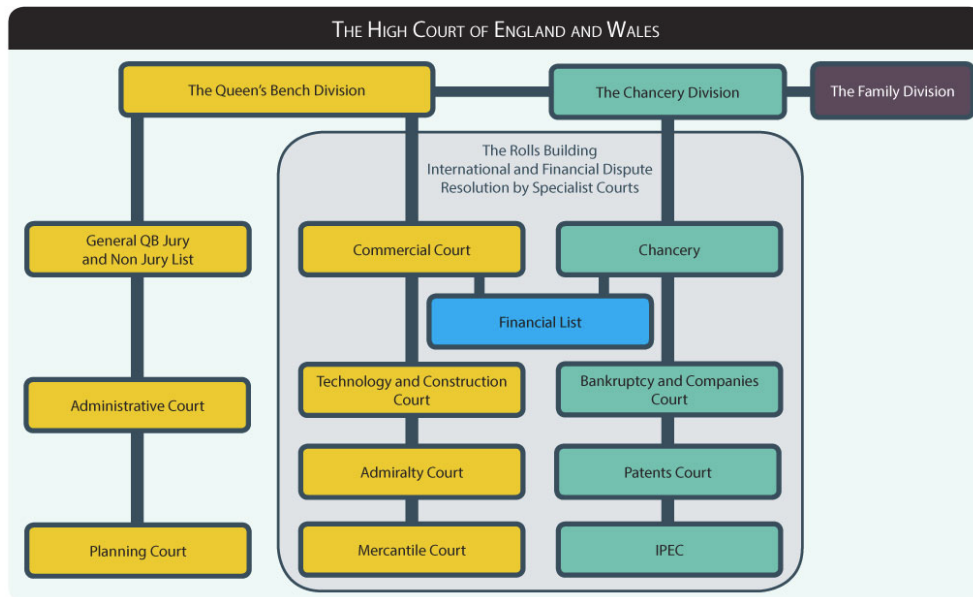
54. Srov. *Tal*, s. 79 an. a section 151(4), 66, 19 *Senior Courts Act 1981* (c. 54).

55. *Tal*, s. 81.

56. V podrobnostech srov. CROSS, HARRIS, *Precedent*, s. 119 an., s. 156 an. a 163 an.

57. Srov. *R (Miller) v Secretary of State for Exiting the EU* [2016] EWHC 2768 (Admin), § 41 a 25 an.

6. CO JE ZÁVAZNÉ Z PRECEDENTU V ANGLII A WALESU?

Obrázek 6.2: Vrchní soud Anglie a Walesu

považována za právní otázku, která pokud nebude postoupena Soudními dvory EU, bude posouzena v souladu se zásadami stanovenými v příslušných rozhodnutích tohoto dvora. Tím bylo těmto rozhodnutím propůjčeno postavení závazného precedentu ve vztahu ke všem soudům Anglie a Walesu, tedy včetně Nejvyššího soudu.⁵⁸

Ovšem v důsledku (ne)čekaného zvratu v podobě výsledku referenda o setrvání Británie v EU,⁵⁹ tyto poznatky nejspíš ztratí zanedlouho na své aktuálnosti.⁶⁰ Očekává se, že proces vystoupení bude ukončen v létě roku 2019. Vláda má také navrhnout přijetí *Great Repeal Bill*, který ukončí prvenství evropského práva. Zákon má najednou inkorporovat veškerou legisla-

58. BOBEK, KÜHN, *Judikatura*, s. 50.

59. Referendum proběhlo 23. 6. 2016 a převážila odpověď opustit EU s 52 % ku 48 % za účasti téměř 72 % ze všech oprávněných voličů, srov. např. <http://www.bbc.co.uk/news/uk-politics-32810887>.

60. Prozatím byl vyřešen spor týkající se aktivace čl. 50 ve prospěch Parlamentu, srov. pozn. č. 57 výše a dolní sněmovna již také schválila zákon, který umožní článek aktivovat, viz HOŠEK, J. Britští poslanci povolili vládě zahájit brexit, zamítli všechny pozměňovací návrhy. In: *Český rozhlas* [online]. Praha [cit. 2017-02-10]. Dostupné z: <http://www.rozhlas.cz/zpravy/svet>

tivu EU do britského právního řádu a vláda následně rozhodne, co zůstane, změní se, či bude úplně odstraněno.⁶¹ Vzhledem k tomu, že vystoupení státu z EU nemá v její historii obdoby, jen budoucnost může ukázat, za jakých podmínek k tomu dojde a jaké důsledky to přinese pro soudní rozhodování. Spojené království by mohlo podléhat Soudními dvory podle „přechodné dohody“ nejen do předpokládaného ukončení procesu vystoupení v roce 2019, ale také dlouhou dobu poté, jak se nechal slyšet vrcholný vyjednávač EU.⁶² Na druhou stranu samotné vyjednávání ještě nezačalo, takže to může být jen vyslání vzkazu druhé straně jako předzvěst tvrdého vyjednávání.

Spojené království dále v roce 1998 přijalo *Human Rights Act 1998* (HRA), kterým byla Evropská úmluva přímo inkorporována do britského práva.⁶³ Článek 2 odst. 1 stanoví, že soud či tribunál, který rozhoduje o otázkách týkajících se práv zajištěných Úmluvou, musí brát v úvahu (mimojiné) rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva (ESLP). Proč britský zákonodárce zvolil zrovna takovouto formulaci a co to znamená pro účinky rozhodnutí vůči vnitrostátním soudům? Parlament zamýšlel umožnit soudům širěji vytvářet domácí lidskoprávní zásady, které citlivě přistupují k britským zvláštnostem, ale stále jsou založeny na tradicích Úmluvy. Naproti tomu soudní výklad článku podaný Sněmovnou lordů se k tak široké interpretaci stavil spíše odmítavě a dovozoval, že navzdory jeho znění, jsou soudy až na ty nejvýjimečnější případy povinny následovat rozhodnutí ESLP.⁶⁴ Slovy Lorda Slyna:

„Ačkoliv *Human Rights Act 1998* nestanoví, že národní soud je vázán těmito rozhodnutími, je povinen je vzít v úvahu v té míře, v jaké jsou

61. Srov. HUNT, A., WHEELER, B. Brexit: All You Need to Know About the UK Leaving the EU. In: *BBC Homepage* [online]. London, 2017 [cit. 2017-02-10]. Dostupné z: <http://www.bbc.co.uk/news/uk-politics-32810887>

62. WORLEY, W. UK Will Remain Part of European Court of Justice Under Transitional Brexit Deal, Says Top EU Negotiator. In: *The Independent* [online]. London, 2017 [cit. 2017-02-13]. Dostupné z: <http://www.independent.co.uk/news/world/europe>

63. Srov. BOBEK, KÚHN, *Judikatura*, s. 50.

64. MASTERMAN, R. Section 2(1) of the Human Rights Act 1998: Binding Domestic Courts to Strasbourg? *Public Law*, 2004, 725-737 (dále cit. jako MASTERMAN).

relevantní. Při absenci zvláštních okolností zdá se mi, že soud by měl následovat jasnou a konstantní judikaturu ESLP.“⁶⁵

Zjednodušeně řečeno při absenci takových zvláštních okolností je rozhodnutí ESLP ve vztahu k anglickým soudům závazným precedentem, jinak precedentem vysoce přesvědčivým.⁶⁶ Nutno však podotknout, že status jak rozhodnutí Soudního dvora, tak štrasburského soudu je v anglickém právu dosti kontroverzní.⁶⁷

6.2 Závazná část aneb *ratio decidendi* vs. *obiter dictum*

Netrpělivý čtenář zaplesá, protože nyní se konečně dostáváme k jádru práce, tedy co je závazné ze soudního rozhodnutí v Anglii a Walesu. Jestliže předcházející pasáž hovořila o tom, která rozhodnutí tvoří závazné precedenty, je nutné tam uvedené poznatky vykládat nikoliv tak, že jsou závazná celá, nýbrž tak, že závazná (v precedentním významu) je jen jejich určitá část.⁶⁸ Jinými slovy, podle tradiční precedenční doktríny v anglickém *common law* je závazný precedent závazný jen co do jeho *ratia decidendi* (důvody rozhodnutí). Pouze tato část je striktně autoritativní do budoucna a ostatní vysvětlující či argumentační prohlášení soudu nebo jednotlivých soudců jsou považována za pouhá *obiter dicta* (věci řečené mimochodem),⁶⁹ která mohou být přesvědčivá, nikoliv však právně závazná.⁷⁰

Toto konstatování nabývá na důležitosti, uvědomíme-li si, jak vypadá typické rozhodnutí anglických, zejména pak vyšších soudů. Začínají popisem skutkových okolností, který je ve většině případech dosti podrobný. Následuje vypočtení právních otázek, jež s ohledem na požadavky stran ve věci vyvstávají. V odvolacích rozsudcích následuje přehled postupu řízení před

65. *R. (on the application of Alconbury Developments Ltd) v Secretary of State for the Environment, Transport and the Regions* [2001] UKHL 23, [2002] 2 AC 295, s. 26. Ony „zvláštní okolnosti“ v rozhodnutí však vymezeny nejsou. V podrobnostech k problému srov. MASTERMAN, s. 731 an., podle něhož je případ citován.

66. Srov. BOBEK, KÜHN, *Judikatura*, s. 51.

67. Odlišné názory srov. v MASTERMAN a BOBEK, KÜHN, *Judikatura*, s. 51, pozn. č. 31.

68. Srov. CROSS, HARRIS, *Precedent*, s. 39.

69. Někdy jsou zkráceně označovány jako *ratia a dicta*, v českém žargonu pak *dicta* také jako „obíčka“.

70. BANKOWSKI, MACCORMICK, UK, s. 336.

nižšími soudy. Pak následuje rozbor nastolených otázek s argumentací směřující k závěru o závazném právu v bodech, které jsou považovány za relevantní či nutné pro vydání rozhodnutí. Není výjimkou, že soudce věnuje pozornost i dalším otázkám, i když často předesílá, že tím nehodlá podat autoritativní řešení. Je-li případ komplikovanější, soudce obvykle potvrdí či dokonce shrne argumenty stran, aby poukázal na ty, jež odmítl, či naopak přijal. V závěru je pak výslovné rozhodnutí soudu o sporných otázkách nebo potvrzení či zrušení rozhodnutí nižšího soudu.

Argumentace soudu velmi často začíná detailním rozбором skutkových okolností rozhodovaného případu, které jsou pak pro účely právní argumentace zobecňovány.⁷¹ Rozbor okolností je pochopitelný, když k aplikaci precedentů dochází na základě analogie dané dostatečně podobnými fakty případů. Problém však nastává při selekci podstatných skutečností, které byly základem rozhodnutí a jež by měly do budoucna stanovit, na jaké případy je možné pravidlo vytvořené rozhodnutím vztáhnout. Tento nelehký úkol bývá ilustrován na slavném případě *Donoghue v Stevenson*,⁷² který je nyní v právu civilních deliktů (*tort law*) autoritou pro stanovení povinnosti péče (*duty of care*) výrobce zboží vůči konečnému spotřebiteli, podle něž je výrobce povinen vynaložit náležitou péči, aby produkty neohrozily bezpečnost a zdraví konečných spotřebitelů.

Paní Donoghueové při návštěvě kavárny přítel koupil limonádu v neprůhledné lahvi. Vlastník kavárny dal do sklenice zmrzlinu, kterou zalil částí obsahu lahve s limonádou. Paní Donoghueová si později u stolu do sklenice nalila zbytek obsahu lahve a teprve tehdy zjistila, že na dně se nacházely rozložené zbytky šneka. Utrpěla šok, prodělala gastroenteritidu a výrobce limonády zažalovala. Ten se bránil tím, že mezi ním a poškozenou nebyl žádný smluvní vztah a proto za incident není odpovědný. Sněmovna lordů však stanovila, že výrobce i přesto odpovídal za následky, protože porušil povinnost náležité péče při výrobě a balení limonády. Otázka však zní, je možné vztáhnout stanovené pravidlo jen na výrobce nápojů, na ná-

71. BANKOWSKI, MACCORMICK, UK, s. 318 an.

72. [1932] AC 532.

poje prodávané v neprůhledných lahvích nebo se to týká i jiného zboží? A podobných otázek může být dlouhá řada.⁷³

Samotná stanoviska soudců pak mají diskurzivní povahu, často bývají dlouhá a psaná polemickým, nesoustředěným stylem. Rozhodují-li soudy v senátech, rozhodnutí s jak souhlasnými (ovšem jejich důvody se mohou lišit), tak disentuujícími stanovisky převažují. V součtu tyto faktory výrazně ztěžují nalezení autoritativní části, pravidla, s níž je precedenční závaznost spojována a to také proto, že soudci zřídka kdy výslovně zmíní, jakou pasáž je třeba takto vnímat. V rozhodnutích nikdy nenajdeme část, která by byla uvozena nadpisem *ratio decidendi* či *obiter dictum*.⁷⁴

Ani zde se nevyhneme krátké historické odbočce.⁷⁵ Počátky rozpracování teorií o charakteru *ratia decidendi* se datují, logicky společně s pevnějším ukotvením teorie závazného precedentu, do doby pokročilého 19. století. Zdá se však, že nalezení jediné správné definice *ratia* je nelehkým úkolem. Historie *common law* jich vyprodukovala dlouhou řádku. Některé z nich jsou se svými předchůdkyněmi jen stěží slučitelné, není proto divu, že v této souvislosti se píše o zmatku definic.

Startovním bodem nám může být vymezení, které podal již zmiňovaný anglický jurista John Austin ve třicátých letech 19. století.

„Právo tvořené soudně musí být nalézáno v obecných *motivech* (nebo musí být nalézáno v obecných *důvodech*) soudních rozhodnutí či řešení konkrétních či zvláštních případů: to znamená, že v takových *motivech* či *důvodech*, které jsou odděleny nebo zobecněny z konkrétních zvláštností rozhodnutých případů. Protože žádné dva případy nejsou přesně stejné, rozhodnutí konkrétního případu se může z části obrátit na důvody, které jsou soudci poskytnuty jeho konkrétními zvláštnostmi či rozdíly. A ta část rozhodnutí, která se obrátila k těmto rozdílům (nebo ta část rozhodnutí, která se skládá z těchto zvláštních důvodů), nemůže sloužit jako precedent pro následná rozhodnutí, a nemůže sloužit jako pravidlo nebo vodítko počínání. Tyto obecné důvody nebo pravidla soudního rozhodnutí (abstrahované od všech

73. Srov. MARSHALL, s. 504 an.

74. BANKOWSKI, MACCORMICK, UK, s. 318 an.

75. Následující pasáž čerpá především z MARSHALL, G. What is Binding in a Precedent. In: MACCORMICK, SUMMERS, *Interpreting*, s. 503-517 na s. 510 an (dále cit. jako MARSHALL).

zvláštností případu) jsou obyčejně pisateli o teorii práva nazývány *ratio decidendi*.⁷⁶

Pozdější definice z počátku 20. století jsou podobné. Navíc dodávají, že se musí za prvé jednat o stanovisko soudce a za druhé stanovisko, jehož utvoření bylo nutné pro rozhodnutí v konkrétním případě.⁷⁷ Pokud je pak rozhodnutí založeno na jediném bodu, *ratio* musí být obecné pravidlo, bez něhož by případ byl rozhodnut jinak. Zároveň *ratiem* musí být to, co měl soud sám na mysli. Následné debaty v *common law* o povaze *ratia* případu vedly k měnícím se a nekonzistentním názorům, pokud jde o to, jak má být *ratio* popsáno a jak určeno.

Významný posun v diskuzích přineslo roku 1930 pojednání profesora Goodharta. Jeho záměrem bylo popsat metodu, jak *ratio* z rozhodnutí získat, protože se domníval, že téma nebylo do té doby nikým uspokojivě uchopeno. Ve vztahu k charakteru *ratia* sice souhlasil s tím, že je obecným pravidlem, ale ptal se, zda je to ono pravidlo, které je zcela zjistitelné z vyjádření soudu, či to, co by mělo být správně odvozeno z okolností případu. Dokládal, že případ může tvořit závazný precedent, ačkoliv soudcem uvedené důvody mohou být všechny špatné. Uvádí, že pravidlo případu by mělo být objeveno na základě posouzení, jaká fakta byla soudcem považována za relevantní. Všechny ty, které soudce za relevantní označí, by pak měla být také za relevantní považována.⁷⁸

Pojednání také, nejspíš jako první z mnoha, přeneslo implicitně pozornost pryč od rozhodujícího soudu k rozsudku soudu pozdějšího. Nejobvyklejší příležitostí, kdy se řeší otázka *ratia*, je totiž okamžik, kdy další soud zvažuje, zda je rozhodnutím v předchozím případě pro něj závazné a zda by ho měl následovat. Mnoho autorů se tak zabývá protikladem, kdy na jedné straně může být *ratiem* pravidlo, které rozhodující soudce sám zamýšlel stanovit a aplikovat na skutečnosti případu, oproti pravidlu, které podle názoru pozdějšího soudu měl pravomoc stanovit.

76. AUSTIN, J. *Lectures on Jurisprudence*. 5th ed. London: John Murray, 1885, s. 627, cit. dle GOODHART, A. L. Determining the Ratio Decidendi of a Case. *The Yale Law Journal*. 1930, 40(2), 161-183, s. 161 (dále cit. jako GOODHART, Ratio).

77. Tamtéž.

78. MARSHALL, s. 511, v podrobnostech srov. GOODHART, Ratio.

Tudíž pokud je tedy *ratio decidendi* právním pravidlem, u něhož zůstává stanoven vztah s okolnostmi daného případu, může jím být nejen:

1. právní pravidlo ve světle podstatných skutečností, které předchází soud výslovně deklaroval nebo sám věří, že jím byl stanoven či následuje; nebo
2. právní pravidlo ve světle podstatných skutečností, které předchází soud (kdy je rozhodnutí analyzováno), jako skutečnost, stanoví nebo následuje; nebo
3. právní pravidlo ve světle podstatných skutečností, které předchází soud měl správně (vzhledem ke stávajícímu zákonu, skutečnostem a precedentům) stanovit nebo následovat; ale může jím být také
4. právní pravidlo, které následující soud nebo soudy říkají, že dřívější soud sám věřil, že stanovuje ve světle podstatných skutečností; nebo
5. právní pravidlo, které následující soud nebo soudy říkají, že dřívější soud stanovil nebo následoval ve světle podstatných skutečností; nebo dokonce
6. právní pravidlo, které by pozdější soud nebo soudy (na základě řádné analýzy provedené právními odborníky) měly říci, že dřívější soud stanovil nebo následoval ve světle podstatných skutečností.⁷⁹

Sir Rupert Cross uvedl podle svých slov „obstojně přesný popis“ pojmu, jak je užíván v právním diskurzu ve Spojeném království a Commonwealthu:

„*Ratio decidendi* případu je každé právní pravidlo výslovně nebo implicitně považovaný soudcem za nutný krok k dosažení jeho závěru, s ohledem na jím užitou argumentaci, nebo nutné instrukce dané porotě“.⁸⁰

Ačkoliv toto vymezení představuje velkou autoritu, později byl pozměněn profesorem MacCormickem, který navrhuje, že:

79. MARSHALL, s. 506 an.

80. CROSS, HARRIS, Precedent, s. 72, cit. dle BANKOWSKI, MACCORMICK, UK, s. 338.

„*Ratio decidendi* je pravidlo výslovně nebo implicitně dané soudcem, které dostačuje k vyřešení právní otázky, která je podle argumentů stran v případě sporná, otázka, pro níž bylo pravidlo nutné pro jeho či její zdůvodnění (nebo jeho či její alternativní zdůvodnění) rozhodnutí v případě.“⁸¹

V každém případě tedy platí, že to, co musí být soudem určeno je obvykle nějaké tvrzení, které je výrazně užší než mnoho prohlášení soudce učiněných pro účely argumentace v rámci zdůvodnění rozhodnutí, jež on či ona provede nebo podpoří.⁸²

Profesor Duxbury dokládá šest odpovědí, proč pojem *ratia* nenechává přijít právní teoretiky s jednoduchou a jasnou definicí. (1) *Ratio decidendi* a *obiter dictum* často splývá jedno s druhým, jen těžko v některých případech rozpoznat, která část, byť „vítězného“ stanoviska, je *ratio* a co je již *dictum*. (2) Druhou potíží je, že u některých rozhodnutí není možné vůbec lokalizovat *ratio*, natož ho oddělit od *dicta*. Zkrátka ne každé rozhodnutí přinese *ratio*. (3) Naopak některá rozhodnutí mohou mít *ratio* několik. (4) Jak již bylo zmíněno výše, problém může spočívat v tom, zda *ratio* je verze pravidla soudu, jež ho vydal, nebo zda teprve vyložením *ratia* následujícím soudem. Poslední dvě odpovědi jdou spolu ruku v ruce. (5) Za prvé, vymezíme-li *ratio* jako „důvod rozhodnutí“, dojde vzhledem k naznačené rozmanitosti definic k přílišnému zjednodušení pojmu. (6) Za druhé je tu problém určení *ratia*. Tím, že ho definujeme, stanovíme, co hledat, ale otázka, jakou metodou hledat zůstává nezodpovězená.⁸³

Marshall soudí, že neshoda na pojmu *ratio* je pravděpodobně dána tím, že nejde jen o čistě popisný, ale také hodnotící či normativní termín. Čtenář by však neměl nabýt dojmu, že stejné těžkosti jako v případě definice *ratia* se zrcadlí také v praxi. Naopak, zkušení právníci stejně jako akademici, jsou schopni s relativně vysokou mírou porozumění v praxi efektivně pracovat v systému precedentů a aplikovat je případ od případu.⁸⁴ Ostatně studenti

81. MACCORMICK, N., Why Cases Have Rationes and What These Are, In: Goldstein, L., (ed.), *Precedent in Law*, 1987, Oxford: Oxford University Press, cit. dle BANKOWSKI, MACCORMICK, UK, s. 338.

82. Tamtéž.

83. V podrobnostech srov. DUXBURY, s. 67 an.

84. MARSHALL, s. 513.

práv v *common law* systémech se v této schopnosti cvičí od prvních dnů studia, kdy jsou nuceni prostudovat doslova stovky případů, které bývají i desítky stran dlouhé a vyhledání *ratio* je tak pro efektivní přípravu klíčové.

Pokud jde o *obiter dictum*, můžeme jej jednoduše vymežit jako ty části rozhodnutí, která netvoří *ratio*. Ovšem negativní vymezení zastírá podoby, v nichž se *dictum* může vztahovat k rozhodnutí v konkrétním případě. Stanovisko ohledně právní otázky může být:

1. nepodstatné pro rozhodnutí v případě nebo pro jiné důležité právní otázky;
2. podstatné pro rozhodnutí v případě, ale nikoliv nutné;
3. podstatné pro některé vedlejší otázky v daném případě;
4. podstatné pro rozhodnutí dalších důležitých otázek, které mohou vyvstat v ostatních případech.

Tudíž pojem *obiter dictum* může zahrnovat vyjádření týkající se otázek, které sice vyvstaly, ale nebyly rozhodnuty, nebo hypotetické scénáře,⁸⁵ vyjádření k věci, která v daném případě nenastala, nebo obecná prohlášení o právu či praxi, obzvláště ta učiněná při odvolání.

Důležitost *dicta* se bude pochopitelně lišit podle toho, do jaké z výše uvedených skupin bude spadat. *Dictum* často bývá považováno nižšími soudy a komentátory v závislosti na autoritě soudu za autoritativní v následujících případech a to zejména tehdy, když vyšší soud věnoval otázce více prostoru nebo pokud má otázka větší obecný dosah. Vyjádření obsažená v disentu-jících stanoviscích, která definičně nemohou tvořit autoritativní řešení pří-padu, se později, poté kdy došlo ke změnám v právních předpisech, mohou stát buď cestou následné změny rozhodnutí (*overruling*), nebo přijetím od-povídajícího zákona, důležitým prohlášením k daným právním otázkám. Další formou možné proměny *dicta* v *ratio* je případ, kdy závazný precedent stanovil právní pravidlo příliš široce či jinak nevhodně a soudy jej v následu-

85. Kupř. jak by se rozhodnutí soudu změnilo, kdyby byl bazén vybudován o metr mělčí místo o 10 cm, jak tomu bylo ve skutečnosti oproti uzavřené smlouvě.

jících rozhodnutích zúží natolik, až se původní *ratio* vyprázdní a rozhodným se stane *dictum*.

Naznačené případy vztahu mezi oběma pojmy jen ilustrují, jak mimořádně důležitou roli v systémech *common law* termín *dicta* sehrává. *Obiter dictum* totiž vedle dalších nástrojů pomáhá činit jinak dosti rigidní systém závazných precedentů pružnějším. Mezi způsoby jak se vyhnout aplikaci závazného precedentu spadá označení domnělého *ratio* za *dictum* a právě to je důvod, proč je tato kategorie tak důležitá. Tento postup umožňuje závazný precedent omezit, obejít, uvolnit, úplně se mu vyhnout, zrevidovat či znovu zvážit.

Obecné právní pravidlo založené precedentem a konkrétními skutečnostmi případu mohou být tvořivě vyloženy jedním ze dvou způsobů: Může být jednoduše řečeno, že (a) ačkoliv existuje údajné pravidlo nebo princip, který zahrnuje rozhodovaný a předchozí případy, okolnosti se liší dostatečně na to, aby se došlo k závěru, že pravidlo či *ratio* se na rozhodovaný případ nebude aplikovat. Alternativně, může být zjištěno, že (b) ačkoliv okolnosti rozhodovaného případu se údajně liší, jsou dostatečně podobné, aby se pravidlo nebo *ratio* mělo na řešený případ aplikovat. V obou případech je ovšem nutné náležitě vyložit, čím se daný případ liší nebo naopak podobá.⁸⁶

86. MARSHALL, s. 515 an.

7 Co je závazné: ČR vs. common law

Na cestě k této kapitole jsme již leckde pro lepší názornost argumentů provedli přímé srovnání. Účelem následujících řádků tak bude jednak tyto ostrůvky zrekapitulovat a jednak se ještě zamyslet nad úkazem prosakování anglo-amerických pojmů do rozhodnutí českých soudů.

Zatímco v *common law* se úzkostlivě rozlišuje mezi závazným elementem závazného precedentu, *ratione decidendi*, a zbytkem řečeným mimochodem, *obiter dictum*, a soudy i zástupci stran vynakládají nemalé úsilí, aby jedno od druhého oddělili, na kontinentu je situace odlišná. Soudní rozhodnutí až na výjimky závazná, formálně vzato, nejsou, působí jako pramen, kterým by se měly soudy zabývat a ve své argumentaci vypořádat a to spíše v podobě série rozhodnutí, nazývané ustálenou judikaturou, než jednoho izolovaného rozhodnutí. Otázce závaznosti jejich částí se přitom logicky věnuje mnohem méně pozornosti než v *common law*.¹

Rozhodnutí českých vrcholných soudů, jak bylo zmíněno nezhřídkavě² obsahují termíny jako precedent, *ratio decidendi*, *obiter dictum*, případně *overruling* nebo *distinguishing*. Tu se tyto pojmy objeví jen v závorce po českých termínech, tu české úplně nahradí. Zopakujme si, že původem jde o pojmy pocházející z angloamerického typu právní kultury. Zvídavého čtenáře proto okamžitě napadne, jak je možné, že české soudy s nimi operují s takovou lehkostí? Nabízí se mu hned několik pracovních hypotéz. Přiblížily se snad oba typy právní kultury natolik, že je možné bez dalšího tyto pojmy užívat? Vzhledem k prvním kapitolám práce lze soudit, že i přes určité podobnosti a další sblížování, mezi systémy určité podstatné rozdíly zůstávají. Zdá se proto, že na tuto otázku si musíme odpovědět zamítavě.

Nebo snad došlo k násilné asimilaci jinak funkčně i koncepčně pojatých termínů? Nabízí se paralela se slovy „Jsme Borgové. Budete asimilováni. Odpor je marný.“³ Nebo naopak jejich užívání představuje jakési obohacení

1. MACCORMICK, SUMMERS, Further, s. 536 an.

2. Kupř. nálezy ÚS ze dne 12. 1. 2016, sp. zn. III. ÚS 119/14, odst. 33 s odkazem na stanovisko ÚS ze dne 8. 11. 2011, sp. zn. Pl. ÚS-st. 33/11 (ST 33/63 SbNU 567; 368/2011 Sb.).

3. Borgové jsou technologicky vyspělá rasa z univerza sci-fi seriálu *Star Trek*, která

prostřednictvím srovnávací inspirace? Oblíbenou metaforou ve srovnávacím právu je právní transplantát v podobě přejatého pravidla, resp. principu, předpisu či právního institutu. Přitom měřítkem (ne)úspěchu takové transplantace nemá být to, zda játra zůstanou játry i v těle příjemce, ale zda jsou užitečná a fungují.⁴ Necítím se povoláný rozsoudit, zda jsou tyto pojmy natolik užitečné a dobře fungující, že lze operaci označit za úspěšnou, avšak z toho mála, co jsem měl možnost prostudovat, nabývám dojmu, že pacient nepůsobí příliš zdravě. Ale kdo ví, vyloučit se nedá ani to, že se zotaví a on i jeho okolí se s výsledkem naučí plnohodnotně žít. Konečně, co jiného jim také zbývá.

Méně vzletně řečeno, termíny není nutno kategoricky odmítat za předpokladu, že tvůrci rozhodnutí stejně jako jejich uživatelé, si budou vědomi skutečnosti, že v českém prostředí nepředstavují to samé, tedy fungují jinak.

bezohledně asimiluje jiné druhy, aby se sama zdokonalila. Podrobně viz Borg (Star Trek). In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation [cit. 2016-05-23]. Dostupné z: [https://en.wikipedia.org/wiki/Borg_\(Star_Trek\)?oldformat=true](https://en.wikipedia.org/wiki/Borg_(Star_Trek)?oldformat=true)

4. BOBEK, Ratio.

8 Závěr

Judikatura plní v obou typech právních kultur obdobné funkce. V důsledku odlišného běhu dějin však dosahuje obdobných výsledků různými způsoby. Přes všeobecně přijímaný názor, že dochází ke sblížení systémů také v oblasti postavení judikatury, zůstávají mezi nimi podstatné a dlouhou tradicí vžití rozdíly. Na otázku z titulu práce neexistuje stručná a už vůbec ne jednoduchá odpověď. Kdybychom přesto pro účely tohoto závěru měli shrnout hlavní výsledky získané tímto badáním, zněly by asi následovně.

Judikatura v ČR, jako jinde na evropském kontinentu, působí normativně tak, že je pramenem, který by měl být v právní argumentaci zohledněn. Nevypořádání se s relevantní judikaturou však samo o sobě není důvodem pro zrušení rozhodnutí. Bude-li jinak argumentace odpovídat v té době „správnému“ výkladu, rozhodnutí může obstát. Co je závazné ze soudního rozhodnutí z hlediska závaznosti precedentního charakteru, odlišného od pojmu formální závaznosti, je třeba určit v návaznosti na právní předpis, k němuž se rozhodnutí vztahuje a v souvislosti se skutkovými okolnostmi, za nichž rozhodnutí bylo přijato; to vše při důkladném zvážení všech okolností rozhodovaného případu.

Ačkoliv se i v podmínkách ČR může mluvit o nosných důvodech rozhodnutí, nelze je bez dalšího ztotožňovat s termínem *ratio decidendi*. Pokud se v rozhodnutích vrcholných soudů setkáme s pojmy *ratio decidendi*, *obiter dictum* či jinou terminologií typickou pro práci s precedenty v *common law*, může to značit jednak přeceňování vlastní judikatury daným soudem nebo také určitou adaptaci pojmů v českých podmínkách. Pomineme-li fakt, že latinskými a anglickými pojmy užívanými v anglo-americkém prostředí se podstatně snižuje takříkajíc uživatelská přívětivost české judikatury, není nutné je bezhlavě odmítat. Postačí, když si uvědomíme, že u nás neznámají to samé, co v *common law*, tedy že fungují jinak.

Naproti tomu judikatura v Anglii a Walesu má status pramene práva. Soudní rozhodnutí založené toliko na precedentu, tedy bez jakéhokoliv odkazu na zákon, obstojí. Závaznost precedentu se vyvozuje ze zásady *stare*

decisis. Precedenty odvolacích soudů váží všechny soudy v hierarchii pod nimi a soudy samotné s výjimkou Nejvyššího soudu. Ovšem závaznost není nutně striktní, protože existuje řada výjimek a možnost precedenty odlišovat (*distinguishing*). Na otázku co je závazné ze soudního rozhodnutí, lze jednoduše odpovědět, že ze závazného precedentu je závazná jen část nazývaná *ratio decidendi*, zatímco *obiter dictum* nikoliv. Odlišit *ratio* od nezávazného zbytku však není vždy snadné. Anglo-americkými právníky tato schopnost byla v průběhu staletí povýšena na umění, do něhož lze proniknout spíše než teoretizováním o definici *ratio* pilným čtením stovek a stovek rozhodnutí.

Literatura

- [1] ALEXY, Robert. *A Theory of Legal Argumentation: The Theory of Rational Discourse as Theory of Legal Justification*. Přeložil Ruth ADLER a Neil MACCORMICK. New York: Oxford University Press, 2010. ISBN 9780198255031.
- [2] ALEXY, Robert a Ralf DREIER. Precedent in the Federal Republic of Germany. In: MACCORMICK, Neil D. a Robert S. SUMMERS. *Interpreting Precedents: A Comparative Study*. Brookfield, Vt.: Ashgate/Dartmouth, 1997, s. 17-64. ISBN 1855216868.
- [3] Alfred Denning, Baron Denning. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2017-01-24]. Dostupné z: https://en.wikipedia.org/wiki/Alfred_Denning,_Baron_Denning
- [4] BANKOWSKI, Zenon a Neil D. MACCORMICK. Precedent in the United Kingdom. In: MACCORMICK, Neil D. a Robert S. SUMMERS. *Interpreting Precedents: A Comparative Study*. Brookfield, Vt.: Ashgate/Dartmouth, 1997, s. 315-354. ISBN 1855216868.
- [5] BEZOUŠKA, Petr. Soudcovské dotváření práva vykračující z mezí zákona v návrhu českého občanského zákoníku. *Právní rozhledy*. 2011, **19**(1), 18-22. ISSN 12106410. Dostupné také z: <https://www.beck-online.cz>
- [6] BOBEK, Michal. Curia ex machina: o smyslu činnosti nejvyšších a ústavních soudů. *Právní rozhledy*. 2006, (22). Dostupné také z: <https://www.beck-online.cz>
- [7] BOBEK, Michal. Ratio, obiter, precedent: jak skutečně fungují? *Soudní rozhledy*. 2013, **19**(6), 202-208. ISSN 12114405. Dostupné také z: <https://www.beck-online.cz>
- [8] BOBEK, Michal a Pavel MOLEK. Nepřijatelná nepřijatelnost ve věcech

- azylových; srovnávací pohled. *Soudní rozhledy*. Praha: C.H. Beck, 2006, 2006(6), 205-215. ISSN 1211-4405.
- [9] BOBEK, Michal a Zdeněk KÜHN. *Judikatura a právní argumentace*. 2., přeprac. a aktualiz. vyd. Praha: Auditorium, 2013. ISBN 9788087284353.
- [10] BOGUSZAK, Jiří, Aleš GERLOCH a Jiří ČAPEK. *Teorie práva*. Praha: Eurolex Bohemia, 2001. ISBN 8086432130.
- [11] Borg (Star Trek). In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation [cit. 2016-05-23]. Dostupné z: [https://en.wikipedia.org/wiki/Borg_\(Star_Trek\)?oldformat=true](https://en.wikipedia.org/wiki/Borg_(Star_Trek)?oldformat=true)
- [12] CARTY, Hazel. Precedent and the Court of Appeal: Lord Denning's Views Explored. *Legal Studies*. 1981, 1(1), 68-76. Dostupné také z: <http://heinonline.org>
- [13] CROSS, Rupert a J. W. HARRIS. *Precedent in English Law*. 4th ed. New York: Oxford University Press, 1991. ISBN 0198761635.
- [14] ČECH, Petr. K přiměřenosti smluvní pokuty. *Právní rádce*. 2008, 16(5), 24-32. ISSN 12104817.
- [15] DAVID, Ludvík. Co je precedent v rozhodnutích českých civilních soudů? In: *Dny práva*. Brno: Tribun 2008, s. 1240. Dostupné také z: <https://www.law.muni.cz/sborniky/dp08/files/pdf/prteorie/david.pdf>
- [16] DAWSON, John P. *The Oracles of the Law*. Ann Arbor: University of Michigan Law School, 1968.
- [17] DICKSON, Brice. Activism and Restraint within the UK Supreme Court. *European Journal of Current Legal Issues*. 2015, 21(1). Dostupné také z: http://webjcli.org/article/view/399/515#_ftnref12

- [18] DUXBURY, Neil. *The Nature and Authority of Precedent*. Cambridge: Cambridge University Press, 2008. ISBN 9780521713368.
- [19] DWORKIN, Ronald. Hard Cases. *Harvard Law Review*. The Harvard Law Review Association, 1975, **88**(6), 1057-1109. ISSN 0017811x. Dostupné také z: <http://heinonline.org>
- [20] ELIÁŠ, Karel. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. Ostrava: Sagit, 2012. ISBN 9788072089222.
- [21] FEYERABEND, Paul K. *Rozprava proti metodě*. Praha: Aurora, 2001. ISBN 8072990470.
- [22] GERLOCH, Aleš. *Teorie a praxe tvorby práva*. Praha: ASPI, 2008. Právní monografie (ASPI). ISBN 9788073573621.
- [23] GERLOCH, Aleš. *Teorie práva*. 2. rozš. vyd. Dobrá Voda: A. Čeněk, 2001. ISBN 808647304X.
- [24] GOODHART, Arthur L. Determining the Ratio Decidendi of a Case. *The Yale Law Journal*. 1930, **40**(2), 161-183. Dostupné také z: <http://www.umiacs.umd.edu/~horty/courses/readings/goodhart-1930-ratio.pdf>
- [25] HARTKAMP, Arthur S. Judicial Discretion under the New Civil Code of the Netherlands. *American Journal of Comparative Law*. 1992, **1992**(40), 551-572. Dostupné také z: <http://heinonline.org>
- [26] HOLLÄNDER, Pavel. *Ústavněprávní argumentace: ohlédnutí po deseti letech Ústavního soudu*. Praha: Linde, 2003. ISBN 8086131378.
- [27] HOLLÄNDER, Pavel. Změna právního názoru v judikatuře Ústavního soudu. In: KOKEŠ, Marian a Ivo POSPÍŠIL, ed. *In dubio pro libertate: úvahy nad ústavními hodnotami a právem: pocta Elišce Wagnerové u příležitosti životního jubilea*. Brno: Masarykova univerzita, 2009, s. 89-98. ISBN 9788021048379.

- [28] HONDIUS, Ewoud. Precedent in East and West. *Penn State International Law Review*. 2005, **23**(3), 521-534. Dostupné také z: <http://heinonline.org>
- [29] HOŠEK, Jiří. Britští poslanci povolili vládě zahájit brexit, zamítli všechny pozměňovací návrhy. In: *Český rozhlas* [online]. Praha [cit. 2017-02-10]. Dostupné z: <http://www.rozhlas.cz/zpravy/svet>
- [30] HUNT, Alex a Brian WHEELER. Brexit: All You Need to Know about the UK Leaving the EU. In: *BBC Homepage* [online]. London, 2017 [cit. 2017-02-10]. Dostupné z: <http://www.bbc.co.uk/news/uk-politics-32810887>
- [31] CHROMÁ, Marta. *Anglicko-český právní slovník*. 2. upr. vyd. Praha: Leda, 1997. ISBN 808592725X.
- [32] KNAPP, Viktor. Přínos středoevropského soudnictví k evropské právní kultuře. *Právník: Teoretický časopis pro otázky státu a práva*. 1993, **132**(9), 725-736. ISSN 0324-7007.
- [33] KUKLÍK, Jan. *Poodhalené tváře anglického práva*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013. ISBN 9788073804411.
- [34] KÜHN, Zdeněk. *Aplikace práva soudcem v éře středoevropského komunismu a transformace: analýza příčin postkomunistické právní krize*. Praha: C.H. Beck, 2005. Beckova edice právní instituty. ISBN 8071794295.
- [35] KÜHN, Zdeněk. *Aplikace práva ve složitých případech: k úloze právních principů v judikatuře*. Praha: Karolinum, 2002. ISBN 8024604833.
- [36] KÜHN, Zdeněk. Doktrína stare decisis v zemích common law. *Právník*. 1999, **138**(8), 689-714. ISSN 02316625.
- [37] KÜHN, Zdeněk. Nová koncepce normativity judikatury obecného soudnictví na pozadí rozhodnutí Ústavního soudu. *Právní rozhledy*. 2001, (6), 265-269. ISSN 12106410. Dostupné také z: <https://www.beck-online.cz>

- [38] LEE, James. Fides et Ratio: Precedent in the Early Jurisprudence of the United Kingdom Supreme Court. *European Journal of Current Legal Issues*. 2015, 21(1). Dostupné také z: <http://webjcli.org/article/view/410/521>
- [39] MACCORMICK, Neil D. a Robert S. SUMMERS (eds.). *Interpreting Precedents: A Comparative Study*. Brookfield, Vt.: Ashgate/Dartmouth, 1997. ISBN 1855216868.
- [40] MACCORMICK, Neil D. a Robert S. SUMMERS. Further General Reflections and Conclusions. In: MACCORMICK, Neil D. a Robert S. SUMMERS, ed. *Interpreting Precedents: A Comparative Study*. Brookfield, Vt.: Ashgate/Dartmouth, 1997, s. 531-550. ISBN 1855216868.
- [41] MALÝ, Karel. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 2. upr. vyd. Praha: Linde, 1999. ISBN 8072011677.
- [42] MARSHALL, Geoffrey. What is Binding in a Precedent. In: MACCORMICK, Neil D. a Robert S. SUMMERS. *Interpreting Precedents: A Comparative Study*. Brookfield, Vt.: Ashgate/Dartmouth, 1997, s. 503-517. ISBN 1855216868.
- [43] MASTERMAN, Roger. Section 2(1) of the Human Rights Act 1998: Binding Domestic Courts to Strasbourg? *Public Law*. 2004, 725-737. Dostupné také z: <https://www.westlaw.com>
- [44] PAVLÍČEK, Václav. *Ústavní právo a státověda I. díl: Obecná státověda*. Praha: Linde, 1998. ISBN 8072011413.
- [45] PAVLÍČEK, Václav. *Ústavní právo a státověda, II. díl. Ústavní právo České republiky*. 2. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2015. Student (Leges). ISBN 9788075020840.
- [46] PECZENIK, Aleksander. *On Law and Reason*. Dordrecht: Springer, 2009. Law and Philosophy Library, Vol. 8. ISBN 9781402087295.
- [47] PECZENIK, Aleksander. The Binding Force of Precedent. In: MACCORMICK, Neil D. a Robert S. SUMMERS. *Interpreting Precedents:*

-
- A Comparative Study*. Brookfield, Vt.: Ashgate/Dartmouth, 1997, s. 461-480. ISBN 1855216868.
- [48] SOUTHIN, Mary F. Lord Denning. *University of British Columbia Law Review*. 1970, 5(1), 1-12. ISSN 0068-1849. Dostupné také z: <http://heinonline.org>
- [49] ŠIMÍČEK, Vojtěch. Dvě cesty k jednomu řešení. In: *Blog Jiné právo* [online]. 2008 [cit. 2017-03-26]. Dostupné z: <http://jinepravo.blogspot.cz/2008/06/dv-cesty-k-jednomu-eeen.html>
- [50] ŠIMÍČEK, Vojtěch. Hoď tam ještě obíčko! In: *Blog Jiné právo* [online]. 2008 [cit. 2017-03-29]. Dostupné z: <http://jinepravo.blogspot.cz/2008/04/ho-tam-jet-obko.html>
- [51] TARUFFO, Michele. Institutional Factors Influencing Precedents. In: MACCORMICK, Neil D. a Robert S. SUMMERS, ed. *Interpreting Precedents: A Comparative Study*. Brookfield, Vt.: Ashgate/Dartmouth, 1997, s. 437-460. ISBN 1855216868.
- [52] The Courts of England and Wales. In: *Courts and Tribunals Judiciary* [online]. London, 2015, Crown Copyright [cit. 2017-02-15]. Dostupné z: <https://www.judiciary.gov.uk/wp-content/uploads/2012/08/courts-structure-0715.pdf>
- [53] The High Court of England and Wales. In: *Courts and Tribunals Judiciary* [online]. London, 2015, Crown Copyright [cit. 2017-02-15]. Dostupné z: <https://www.judiciary.gov.uk/wp-content/uploads/2015/09/high-court-chart-with-links-20150923.pdf>
- [54] TROPER, Michel a Christophe GRZEGORCZYK. Precedent in France. In: MACCORMICK, Neil D. a Robert S. SUMMERS. *Interpreting Precedents: A Comparative Study*. Brookfield, Vt.: Ashgate/Dartmouth, 1997, s. 103-140. ISBN 1855216868.
- [55] VARGA, Csaba. *Codification as a Socio-historical Phenomenon*. 2nd ed. Budapest: Szent István Társulat, 2011. Philosophiae iuris. ISBN

-
9789633619117. Dostupné také z: <http://mek.oszk.hu/14200/14231/14231.pdf>
- [56] VON OVERBECK, Alfred E. Some Observations on the Role of the Judge under the Swiss Civil Code. *Louisiana Law Review*. 1977, **1976-1977**(37), 681-699, s. 685. Dostupné také z: <http://heinonline.org>
- [57] WARD, Richard. *Walker & Walker's English Legal System*. 8. ed. London [u.a.]: Butterworths, 1998. ISBN 0406996822.
- [58] WESLEY-SMITH, Peter. The Per Incuriam Doctrine. *Journal of the Society of Public Teachers of Law*. 1980, **15**, 58-64. Dostupné také z: <http://heinonline.org>
- [59] WINTR, Jan. *Metody a zásady interpretace práva*. Praha: Auditorium, 2013. Studie (Auditorium). ISBN 9788087284360.
- [60] WORLEY, Will. UK Will Remain Part of European Court of Justice Under Transitional Brexit Deal, Says Top EU Negotiator. In: *The Independent* [online]. London, 2017 [cit. 2017-02-13]. Dostupné z: <http://www.independent.co.uk/news/world/europe>
- [61] ZWEIGERT, Konrad a Hein KÖTZ. *Introduction to Comparative Law*. 3th rev. ed. Oxford: Clarendon Press, 1998. ISBN 0198268599.

Shrnutí

Cílem mé práce je odpovědět na otázku, co je závazné ze soudního rozhodnutí v česko-anglickém srovnání. Zabývá se tedy otázkou závaznosti soudního rozhodnutí a tím, se kterou částí rozhodnutí se tato vlastnost váže v českém právu a v právu Anglie a Walesu. Prvotním impulsem byl fakt, že v rozhodnutích českých vrcholných soudů se poměrně často objevují termíny pocházející z *common law* systémů. Proto se snažím srovnat v obecně rovině postavení judikatury v kontinentálním typu právní kultury a v *common law* a následně pak konkrétněji v České republice a Anglii a Walesu.

Diplomovou práci tvoří osm kapitol. Úvodní kapitola podává důvody výběru tématu, cíle a metody práce. Druhá kapitola se věnuje postavení judikatury na evropském kontinentu a člení se na dvě podkapitoly. První se zabývá dějinami postavení judikatury. Druhá podkapitola pak řeší význam a normativní účinky judikatury v současnosti. Třetí kapitola naproti tomu zkoumá postavení judikatury v anglickém *common law* a člení se také na dvě podkapitoly. První stručně popisuje důležité faktory a milníky v dějinách postavení judikatury a druhá se pak v obecnosti zabývá precedenční závazností.

Čtvrtá kapitola pak srovnává poznatky z předchozích dvou kapitol a uvádí další rozdíly či podobnosti v postavení judikatury, společně s jejich příčinami. Pátá kapitola pojednává o otázce z titulu práce, tedy, co je závazné ze soudního rozhodnutí v českém právu. Je členěna na dvě podkapitoly. První obecně pojednává o normativním významu judikatury v ČR. Druhá poté diskutuje otázku, která část je závazná. Šestá kapitola se věnuje otázce z titulu práce, tentokrát však v právu Anglie a Walesu. Opět se člení na dvě podkapitoly, kde první řeší, jaká rozhodnutí anglických soudů tvoří závazný precedent a druhá pak, jaká z částí rozhodnutí je závazná. Sedmá kapitola pak stručně srovnává poznatky z předchozích dvou kapitol.

Závěrečná kapitola podává stručné shrnutí práce. Odpovídá na otázku co je závazné ze soudního rozhodnutí, čímž plní v úvodu stanovený cíl. Je zde také poukázáno na to, že ačkoliv postavení judikatury v obou právních

kulturách vykazuje jisté podobnosti, pravděpodobně by bylo chybou ztotožňovat terminologii obou systémů, jelikož zbývající rozdíly jsou podstatné.

Summary

What is Binding in a Judicial Decision? (Czech-English Comparison)

The aim of my thesis is to answer the question what is binding in judicial decision in Czech-English comparison. It thus deals with the issue of bindingness of the judicial decision and also, which part of the decision constitutes its binding element in the Czech law and in the law of England and Wales. The initial impulse was given by the fact that in judicial decisions of Czech highest courts there relatively often appear terms which originally come from common law systems. Therefore I try to compare the role which judicial decisions play in the civil law and common law in general and then more in detail in the Czech law and the law of England and Wales.

The thesis is composed of eight chapters. Introductory Chapter states reasons for the choice of topic, aims and the method of research. Chapter Two examines the role of judicial decisions in civil law and consists of two subchapters. Subchapter One deals with the history of the role of judicial decisions. Subchapter Two then considers the significance and the normative force of judicial decisions at the present time. Chapter Three on the other hand examines role of judicial decisions in English common law and also consists of two subchapters. Subchapter One concisely describes important factors and milestones in the history of role of judicial decisions and second then generally deals with the theory of precedent.

Chapter Four then compares findings from two previous chapters and mentions additional differences and similarities with their causes. Chapter Five deals with the question from the thesis title, thus what is binding in the judicial decision in Czech law. It consists of two subchapters. Subchapter One generally considers normative effects of judicial decisions in the Czech Republic. The second one then discusses the issue which part is binding. Chapter Six deals with the question from the title, but now in the law of England and Wales. It is again divided into two subchapters, where the first one examines, which decisions of English courts constitute the bind-

ing precedent and the second, which part of the decision is binding. Chapter Seven then concisely compares findings from two previous chapters.

Final chapter gives a brief summary of the thesis. It answers the question what is binding in the judicial decision, thereby accomplishes the aim stated in the introduction. It is also suggested here that, although the role of judicial decisions in both legal systems shows certain similarities, it would be likely a mistake equating the terminology of both systems, since remaining differences are substantial.

Klíčová slova - Keywords

Soudní rozhodnutí, precedent, závaznost.

Judicial decision, precedent, bindingness.